

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
LITERATŪROS ISTORIJOS IR TEORIJOS KATEDRA

RASA NORVAIŠAITĖ

BIBLIJOS HORIZONTAS XX A. ŠEŠTOJO
DEŠIMTMEČIO KARTOS LIETUVIŲ
POETŲ KŪRYBOJE

MAGISTRO DARBAS

MOKSLINĖ VADOVĖ –
DOC. DR. DALIA JAKAITĖ

ŠIAULIAI, 2005

Turinys

I. Įvadas:	
1. Teoriniai konceptai: Biblija ir literatūra – hermeneutinis santykio horizontas.....	3
2. Šeštojo dešimtmečio poetų kartos pasaulėvoka ir santykis su Biblija.....	6
II. Biblijos vaizdiniai policentrinėje minties ir mito eilėraščio sklaidoje: G. Patackas, K. Platelis.....	11
1. Žodžio ir kūrybos semantinė tipologija.....	13
2. Išvarmo iš rojaus simbolinis laukas.....	17
2.1. Nuodėmės, kaltės ir bausmės istorinės asociacijos.....	18
2.2. Kelionės motyvas biblinio nuopolio situacijoje.....	23
2.3. Pontijaus Piloto figūra išvarmo iš rojaus semantiniame lauke.....	24
2.4. Mirties kaip nuopolio semantinis akiratis.....	27
3. Mokytojo ir mokinių evangelinė situacija (K. Platelis).....	30
III. Biblijos balsas intuityvaus ir daiktiško eilėraščio santykiuose: D. Kajokas,	
A. Gailius.....	35
1. Biblinė dermė ir nedermė dialogiško santykio su Dievu variacijose.....	36
2. Stebuklo patirtis evangelinėje susitikimo situacijoje (Sandoros perspektyva).....	40
3. Angelo ir rojaus semantinės novacijos (D. Kajokas).....	44
4. Giesmių Giesmės parafrazės (D. Kajokas).	46
5. Paskutinės Vakarienės ir Kristaus mirties semantinės variacijos (D. Kajokas).....	49
IV. Intelektualusis – filosofinis Biblijos perkūrimas: G. Cieškaitė.....	54
1. Išvarmo iš rojaus semantinė variacija.....	54
2. Evangelijos pagal Joną parafrazės.....	57
3. Platoniškasis biblinės pasaulio struktūros modelis: tikrojo Dievo ir netikrų dievų variacijos.....	60
4. Evangelinė Meilės idėja.....	64
V. Išvados.....	68
VI. Summary.....	73
VII. Šaltiniai.....	75
VIII. Teorinė ir kritinė literatūra.....	76

I. Įvadas

1. Teoriniai konceptai: Biblija ir literatūra – hermeneutinis santykio horizontas

Biblija – kultūrinis ir literatūrinis tekstas, kuriame šis prasmės kodas, pagal egzegezės tradiciją yra neatsiejamas nuo pačios teologinės prasmės. Tam, kas Biblijoje yra literatūriška, suprasti, aktuali trijų arba keturių Šventojo Rašto prasmų visuma, kurios tradicija pradėjo formotis dar ankstyvaisiais viduramžiais. Jos prototipas – Evangelijų diskursas, iškeliantis pirmąją aiškinimo tradiciją. Evangelijos vaizduoja nuolat iškylančius Jėzaus nesutarimus su Rašto aiškintojais, kuriems tikėjimas į Dievą asocijavosi su tiesiogine reikšme suprantamą Mozės įstatymą. Jėzaus mokymas peržengė Senojo Įstatymo kanoną. Pastarąją problemą pabrėžia ir apaštalo Pauliaus žodžiai: Dievas „padarė mus tinkamus būti tarnais Naujosios Sandoros – ne raidės, bet Dvasios, nes raidė užmuša, o Dvasia suteikia gyvybę” (2 Kor 3, 6). Tad tiesioginė / perkeltinė reikšmė iškilo kaip pirmoji Biblijos tiesų skaitymo ir aiškinimo tradicija. Vėlesniais laikais išsivysto įvairiapusiškesnė Biblijos komentavimo tradicija, kurią pirmasis apibūdina Jonas Kasianas, šv. Augustino amžininkas. Jis iškelia dvejopą Biblijos tiesų ir aiškinimo ir supratimo perspektyvą: istorinį aiškinimą (tiesioginė reikšmė) ir dvasinį supratimą (tropologija / dorovinė / moralinė, analoginė ir alegorinė / tipologinė dalys). Panaši, su platonikų mokykla siejama, yra trinarė Šventojo Rašto skaitymo tradicija, vedanti prie gilėjančio Biblijos tiesų atskleidimo. Evagrius Pontietis kalba apie paviršinį, pažengusį ir tobulą Šventojo Rašto minčių supratimą (Aleksa, 1994, 23 – 24). Ilgą laiką nebuvo nusistovėjusios Biblijos aiškinimo tradicijos, bet galima išskirti skirtingas supratimo pakopas, kurios orientuoja į literatūrinę Biblijos skaitymo tradiciją. Kasiano iškeltoje keturių reikšmių teorijoje galime išskirti įprastą kasdienį supratimą – tai tiesioginė žodžių reikšmė ir ypatingą dvasinį supratimą, pagrįstą ieškojimu, taip iškeliant slėpinį Raštų prasmę. Pirminės Biblijos skaitymo tradicijos leidžia teigti, kad iš pradžių iškilo ne bibliinių tekstų imitacijos, transformacijos variacijos, bet krikščionybės ir hermeneutikos santykis. Biblinės egzegezės Šventraščiui būdingo prasmų lauko dialogiškumas veriasi interpretaciniu aiškinimo ir komentavimo veiklumu, tipologiškai artimai hermeneutinės Šventraščio semiotinių prasmų iškodavimo perspektyvai.

Skaitymo ir aiškinimo tradicija implikavo literatūrinį prasmės kodą, kurį pratęsė kitos epochos. Baroko epochos kūryba, ypač literatūra, atgaivina antikos alegorinius įvaizdžius, derindama juos su krikščioniškąja pasaulėžiūra, sieja mitologinius ir bibliinius poetinius

vaizdinius. Antikos motyvams suteikiamas simbolio daugiaprasmiškumas, alegorinė prasmė. Spartus mokslo vystymasis baroko epochoje išryškino žmogaus menkumą Visatos atžvilgiu ir skatino ieškoti asmeniško santykio su Dievu. Ši religinės sąmonės krizė, išskeldama ne tik dievoieškos, bet ir literatūrinę Biblijos variaciją, rutuliojasi ir vėlesnėse epochose. Į Šventojo Rašto pasaulėvaizdį ypač atsigręžiama XIX – XX amžiuose istorinių perversijų metu, intensyvėjant visuomeniniai nevilčiai, filosofiniam pesimizmui. Literatūrinis Biblijos perkūrimas imponuoja poetinio pasaulėvaizdžio harmonija, išskyla kaip egzistencinis būties modelis: „Visa vyksta tarsi mūsų žemiškoje planetoje, šiame mūsų laike <...>, ir kartu tai vyksta kitame laike, kitame pasaulyje“ (Berdiajevas, 1990, 64 – 65). Nuolat jaučiama Biblijos įtaka literatūrai, implikuoja hermeneutinį literatūros tekste išryškėjančio Šventojo Rašto horizonto ieškojimą. Dalios Čiočytės teigimu, „literatūrinė Biblijos interpretacija yra dieviško žodžio nužengimo į rašytinį mirtingųjų skaitytojų žodį forma: skaitytojais Žodį suvokia kaip jiems patikėtąjį ir kiekvienoje kartoje jį atnaujina“ (Čiočytė, 1999, 26). Vadinasi, literatūra, reflektuodama ir perkurdama biblinei paradigmai būdingas reikšmes, atlieka hermeneutinį judesį: Šventojo Rašto reikšmės transformuojamos, tai yra, neišmanoma jų priimti absoliučiai, nes nebegalėtume kalbėti apie literatūrinį diskursą kaip dialogo partnerį, kuris nėra tapatus Biblijai. Literatūros ir Šventraščio santykį nusako hermeneutinė tekstų skaitymo perspektyva: dviejų diskursų susitikimu iškeliamas jiems rūpimų objektų, prasmių išlaikymo ir pratęsimo perkuriant procesas.

Hermeneutika kaip tikėjimo dogmatikai reikalinga Šventraščio interpretavimo – aiškinimo metodika iškelia teksto supratimą remiantis paties jo intencijomis. Vadinasi, literatūra yra hermeneutinis aktas, kaip pastanga suprasti, atpažinti ir paaiškinti tikrovės apraiškas. Šiuolaikinėje, tiksliau XX amžiaus antros pusės ir XXI amžiaus pradžios, poezijoje esančiam Biblijos horizontui atskleisti ypač parankios ir nenustojančios aktualumo atrodo esančios Martino Heideggerio, Hanso Georgo Gadamerio pozicijos, aktualizuojančios semantinę kultūrinės ir tikėjimo tradicijos lauką (horizontas ir semantinis laukas darbe laikomos sinoniminėmis sąvokomis). Gadameris, svarstydamas istorizmo problematiką, pabrėžia istorinį nuotolį tarp teksto ir jo aiškintojo. Šitas nuotolis esti svarbiausia sąlyga bet kokio teksto supratimui. Biblinę tradiciją, kuria remiamės, sudaro supratimo horizontą lemianti istorinių bei kultūrinių duomenų visuma. Aiškintojas turi pradėti dialogą su tikrove, apie kurią kalbama tekste. Supratimas, arba įtampos tarp teksto akiračio ir skaitytojo akiračio panaikinimas, vyksta sulydamas skirtingus teksto ir jo skaitytojo horizontus. Tačiau supratimas Gadameriui nėra to paties pakartojimas. Interpretuojant atsiranda naujos prasmės, tai yra, ko, niekada nebūta. Suprasti praeitį – nereiškia ją rekonstruoti. Tai įtarpinimo, jos perkėlimo į dabartį vyksmas. Interpretavimas, Gadamerio teigimu, augina veikalo prasmę istorinėje tradicijoje.

Hermeneutinis teksto supratimas iškelia nuolatinę prasmės aktualizavimosi ir atsinaujinimo galimybę bei esamų kultūrinių tradicijų apmąstymo sklaidą. Tai hermeneutinio rato samprata, kur interpretacijų reikšmių dalis (supratimo aktas) vyksta jau suprantamų reikšmių visumos kontekste. Nuolatos perkuriama Biblijos horizonto paradigminė sklaida hermeneutiniu interpretacijos judesiu iškyla kaip praeities tradicijos sugražinimo aktas, dialogiškas horizontų susitikimas.

Tradicijos susigražinimo akte svarbus hermeneutikos ir filosofijos santykis. Parafrazuodamas Gadamerio svarstymus, Arūnas Sverdiolas teigia, kad visa praeities dvasinė kūryba yra patekusi tarp svetimumo tradicijai ir pasitikėjimo ja (Sverdiolas, 2002, 173). Filosofinės hermeneutikos tikslas yra panaikinti būties užmarštį, peraiškinti Bibliją ar mitų tekstus, kad jų turinys taptų suprantamas dabartinei epochai. Pamatiniu Gadamerio interpretacijos aspektu iškeliamas dialogiškumas. Santykis su tradicija – savitas dialogas (klausimo ir atsakymo perspektyva), įprasminanti mitus ir simbolius kiekvienoje istorinėje dabartyje.

XX amžiaus antrosios pusės kultūros tradicijai ypač svarbus Biblijos kaip mito, suvokiamo Paulio Ricoeuro prasme, ir ne tik į siurrealizmo bei absurdo elementus, bet ir į kičą linkstančios literatūros susitikimas. Mitą Ricoeuras aiškina kaip pozityvų, dialogiškumo principą steigiantį veiksni, per kurį išsiplečia ir pačios Biblijos reikšmių laukas. Kultūrinė sekuliarizacija nebeleidžia Šventojo Rašto ar mito tekstų suvokti betarpiškai. Nuotolis tarp dabartinės ir ankstesnių kultūrų (neįveikiamo atstumo tarp Dievo ir žmogaus, nepažinaus ar nesančio Dievo idėja) pabrėžia Biblijos įvaizdžių, semantinių motyvų ar mitų peraiškinimą. Mitų interpretavimą Ricoeuras iškelia kaip jų demitologizavimą, pabrėžia priešybių mito semantiką. Religinėje tradicijoje aktuali yra Rudolfo Bultmanno idėja, iškelianti Evangelijų numitinimą: „dabarties istorizmo suformuotas žmogus nebemano, kad Kristaus atėjimas yra centrinis lemtingas pasaulio istorijos taškas“ (Sverdiolas, 2002, 304). Postmodernioji paradigma iškelia mito kaip amžinų, nekintančių struktūrų pasikeitimus, kuriuos, pasak Gintaro Mažeikio, kuria socialinė aplinkos kaita (cit. iš. Mitai lietuvių kultūroje, 2002, 5). Šios dvi mito priešybių sampratos suvokiamos kaip svarbi literatūros ir Biblijos santykio komponentų, kuriuos išskleidžia hermeneutinė aiškinimo metodologija, perspektyva. Dialogiškas pokalbis su Šventuoju Raštu, iškeliantis skirtingų būties horizontų dialektinę įtampą, būdamas charakteringas XX amžiaus šeštojo dešimtmečio poetų kartos kūrybos reprezentantas, mums, tyrinėjantiems šią poeziją, tampa hermeneutinio mąstymo apie literatūrą imperatyvu. Šventraščio prasmų laukas, struktūruojantis poetinę tradiciją, iškyla kaip archetipinis žiūros koncentras, išryškinantis polifoniškumą ar net multidimensiškumą – tai, kas skatina kreiptis į hermeneutinę tekstų aiškinimo tradiciją.

Teorinis Biblijos ir literatūros semantinio horizonto aptarimas mažai tyrinėta problematika Lietuvoje, bet ne užsienyje. Teorinis Biblijos ir literatūros aspektų aptarimas išvelgiamas Northropo Frye'aus, Paulio Hernadi, Ricoeuro ir daugelio kitų knygose. Šių žymų Biblijos tyrinėtojų ir egzegetų teorinės mintys nebuvo parankios, nes dauguma jų aktualizuoja kalbos filosofinį santykį Šventojo Rašto tyrimų lauke. O svarbiausias šio darbo Biblijos nagrinėjimo akiratis – semantinė ir idėjinė, o ne tiek lingvistinė ar poetinė kūrinio sandara.

2. Šeštojo dešimtmečio poetų kartos pasaulėvoka ir santykis su Biblija

Vidurinioji lietuvių poetų karta, gimusi 1947 – 1955 metais, priklauso, Ritos Tūtlytės terminais tariant, 50-ųjų kartai. Darbe šis terminas keičiamas šeštojo dešimtmečio poetų karta. Išskirti šią kartą ir kalbėti apie ją galimybę suteikia ne tik panašių gimimo metų situacija, idėjinė bei poetinė autorių visuma, reprezentuojanti naujos kartos formavimąsi. Šeštojo dešimtmečio karta yra labai gausi kūrėjų skaičiumi ir reprezentuoja šiai kartai būdingą ne tik filologų, bet ir technikų atėjimą į poeziją, ir tai nėra tik biografiškai reikšmingas faktas. Kartos gausumą liudija taikliai Tūtlytės išskirtos trys priežastys: kūryba kaip kultūrinė rezistencija, kūryba kaip labai reikšmingo darbo ir dvasinės laisvės galimybė (Tūtlytė, 2003, 93). Visas šias priežastis lėmė istorinė ideologizuota tautos situacija, kultūrinės izoliacijos laikmetis. Kaip maišto, pasipriešinimo, nepaklusimo ar nerašymo pagal užsakymą laikysena buvo užvaldžiusi beveik daugumą debutavusių poetų. Maišto, atsiribojimo fone kūryba išskyla labiau per žaidybines, stilistines, poetines kūrinio ypatybes. Tęsiant Sigito Gedos ar Vytauto Petro Bložės, Jono Juškaičio kartos tradiciją, kuriamos ir naujos poetinės kalbos parafrazės, kultūrinių kontekstų sampynos.

Pirmoji šeštojo dešimtmečio kartos banga, pagal Tūtlytę, debiutuoja apie 1975 – 1980 metais: Gražina Cieškaitė, Antanas A. Jonynas, Gintaras Patackas, Valdemaras Kukulas, Kornelijus Platelis ir kiti (Tūtlytė, 2003, 103). Maištingieji poetai į literatūrą perkėlė naujas patirtis, kurių neturėjo Gedos, Juškaičio karta. Tai ir Vakarų poetų studijavimas, pasaulinės kultūros ilgesys, pavyzdžiui, Thomo Stearnso Elioto, Charles'o Baudelaire'o, Rainerio Marijos Rilke'ės kūrybos interpretavimas. Visa tai įgalina šioje poetų bangoje išvelgti orientaciją į intelektualų poezijos pobūdį ar savitą filosofinės poezijos tęstinumą. Atsigręžiama į Platono idealistinę iš chaoso besivaduojančio pasaulio koncepciją, siekiant išlikti grynosios idėjos, gryno pažinimo kaip anapusbės lygmeny. Tęsiama Frydricho Nietzsche'ės filosofinė dionisiško maišto paradigma, išryškinanti tipologinę minties eilėraščio tradiciją, atsiverianti kaip idėjinis ir stilistinis nesusitaikymas su ideologiškai angažuota nelaisvos kūrybos situacija. Kita vertus, šioje

kartoje ryškėja ir slypi orientacija į kasdienybės (ne tik intelektualiąją ar technikos ženklų turinčią) kultūrą. Kasdienybės realijos persmelkia neretai žaidimo santykiais tęsiamą ir transformuojamą meditacinio eilėraščio tradiciją, kurioje stiprus ne tik intelektualusis (filosofinis), bet ir jutiminis bei jausminis pradas.

Sajūdžio metais jaučiamas kokybinis kultūrinio gyvenimo pokytis, paryškintas popkultūros srautu, iškeliantis daiktiškos egzistencijos, beasmeniškumo perspektyvą. Toks pasaulėvaizdis išvelgiamas Donaldo Kajoko, Antano Gailiaus, Nijolės Miliauskaitės ir kitų kūryboje. Ši antroji poetų banga orientuojasi į vienatvės patirtyje gimusią poeziją, pirmosios bangos iškelti kultūriniai kontekstai nebe afišuojami, o tampa mąstymo, savivokos būdais.

Šeštojo dešimtmečio kartos poetai pirmiausia į Bibliją atsisąžėja kaip kultūrinį kontekstą, kartais leidžiantį pasakyti daugiau nei buvo galima. Bet šios kartos interpretacijai renkantis gana skirtingus autorius, joje matyti ir tikėjimo matmuo santykiyje su Biblija, daugiau asmeninio nei visuomeninio pobūdžio atsisąžėjimas į Šventojo Rašto tradiciją (Kajokas, Gailius, iš dalies Gražina Cieškaitė). Visi šie istoriniai pokyčiai, rašytojų savivokos procesai, laikysenų dominantės, kartais net paradoksaliūs elgsenos momentai (pavyzdžiui Romo Kalantos susideginimas) yra svarbūs sociokultūrinio literatūrinio konteksto elementai, tad jų analizė reikšminga nagrinėjant literatūros kūrinius ir atskleidžiant bendrą, visuminę šeštojo dešimtmečio kartos poezijos motyvų semantinę sklaidą.

Šio darbo **objektas** – XX amžiaus šeštojo dešimtmečio kartos poetų kūryba Biblijos motyvų, įvaizdžių transformacijos aspektu. Nagrinėjamos kartos branduolį paryškina, jam atstovauja ir šiame darbe bus analizuojama: Patacko, Platelio, Kajoko, Gailiaus, Cieškaitės kūryba Biblijos perkūrimo perspektyvoje. Šių poetų kūryboje Biblijos horizontas yra ryškiausiai matomas, savitai transformuojamas, kartais net iki drastiškų aspektų deformuojamas. Šventojo Rašto horizonto sklaidai reikšminga prisiminti ir Juozo Erlicko fenomeną. Tai tos pačios kartos autorius, žaidybiniu, į postmodernizmo stilistiką linkusiu santykiu su Biblija iš dalies artimas Patackui, kaip ir gausiais intertekstais bei dinamiška jų sąveika. Darbe įdomus Erlicko fenomenas nebus nagrinėjamas pirmiausia dėl to, kad tai prozininkas ir dramaturgas, o šios temos objektas – poezija. Dėl darbo apimties ir pastangos geriau išsiskaityti į vieno ar kito autoriaus kūrybinę visumą nenagrinėjama Miliauskaitės, Edmondo Kelmicko, Valdemaro Kukulo, Onės Baliukonytės ir kitų kūryba, atliepanti hermeneutinį semantinio lauko ieškojimą.

Kartos branduolį sudarančių ir šio darbo analizei pasirinktų poetų kūryba idėjiškai skirtingai traktuoja santykio su Biblija variantus. Šis horizontas suvokiamas pagal tris Šventraščio perkūrimo poetines tradicijas. Šio darbo **tiriamoji problema** – kaip istorinių aktualijų metais gimusioje poezijoje yra perkuriamas Šventasis Raštas, kokių motyvų, įvaizdžių,

figūrų transformacija išskyla. Skirtingų kartos bangų (pagal Tūtlytę) atstovai atskleidžia skirtingą Biblijos ir istorijos, kultūros, filosofijos, antikos savimonės aktualumą, skirtingą lyrinio „aš“ tapatybę Šventojo Rašto transformacijose. Taigi santykio su Biblija aspektu hermeneutiškai tyrinėjant ryškiausius (šiam horizontui aktualiausius) vienos poetų kartos autorius, bus paisoma tiek istorinio (taikliai formuluojama Tūtlytės), tiek ir tipologinio kriterijaus, tai yra, akcentuojant intelektualiojo, filosofinio, mitinio eilėraščio ir į jausminę bei jutiminę meditaciją, daiktiškumą labiau linkusios poezijos skirtybes.

Įdomių ir prieštaringai vertinamų autorių kūryba siejama panašiam Biblijos transformacijos horizonte. Patacko ir Platelio kultūrine bei istorine savimone pagrįsta ironija ir sarkazmas, racionalaus bei konstruktyvaus lyrinio subjekto tipas (turintis bendrumų su Tomo Venclovos poezija, kurioje svarbų vaidmenį vaidina minties nebuvimo perspektyva), leidžia šiuos du poetus matyti artimoje, į mirties ir mitinės logikos tipologiją linkstančioje, Biblijos semantinio lauko sklaidoje, gausesnėje intertekstų. Labiau autentiškas, betarpiškas religinis patyrimas, gerokai nutolęs nuo socialinės / visuomeninės dvasios savimonės atpažįstamas Gailiaus ir Kajoko kūryboje. Tai iracionalaus, impulsyvaus, jausminio santykio su Šventuoju Raštu paradigma, per daikto estetiką jungianti kasdienybės ir Biblijos ar net prižemintų jos struktūrų dominantes. Stipriai intelektualizuota, nuo grynai subjektyvios asmeninės patirties ir neretai nuo visuomeninio konteksto atsiribojanti Dievo paieška ir vaizdijimas, kuriame biblinės aluzijos asocijuojamos su universaliais psichiniais reiškiniais ir antikos filosofija, išskiria Cieškaitę iš šeštojo dešimtmečio poetų kartos. Šventraščio horizontas poetės eilėraščiuose, reiktų pastebėti, išskyla daugiau formaliu nei principiniu būdu: poetinis vyksmas ryškėja per tam tikrą filosofijos ar psichoanalizės, o ne semantinį ir prasminį Biblijos horizontą.

Šiame darbe keliami tokie **tyrimo tikslai**:

1. Šeštojo dešimtmečio kartos kūryboje dominuojančius Biblijos įvaizdžius, tyrinėti ir interpretuoti hermeneutiniu santykio su Šventraščio horizontu keliu (metodologinė perspektyva).
2. Praplėsti biblinio horizonto aktualizaciją literatūrologiniame diskurse.
3. Bibliniais, pirmiausia, tikėjimo išbandymo motyvais išryškinti šiai poetų kartai būdingus pasaulio ir ypatingo laikmečio ženklus žmogaus savipratoje.
4. Iškelti kartos vaizdą, individualiai atliepantį Vakarų kultūros istorijoje vykstantį šiapusybės – anapusybės priešstatos irimą, kuris įprasminamas skirtingų įvaizdžių asociacijomis.

Šiems tikslams pasiekti keliami tokie **uždaviniai**:

- išryškinti konkrečius semantinius, tipologinius ar formalius Biblijos

- interpretacijos, transformacijos, deformacijos branduolius;
- poetines transformacijas struktūruoti į vieną iš trijų semantinių, paradigminių laukų: minties / mito, jutiminio / daiktiško / jausminio ir intelektualiojo santykio su Biblija sferos;
  - interpretuojant Biblijos interpretavimo įvairiapusiškumą akcentuoti skirtingus poetinio pasaulio modelio konceptus, ieškoti bendrų semantinių tipologijų;
  - rasti teorinį metodologinį karkasą, kuris siūlytų aspektus rašytojų savivokos ir poetinio pasaulėvaizdžio semantiniams branduoliams nagrinėti.

Temos naujumas ir aktualumas. Stepheno Pricketto apibūdinimu, Biblija – fundamentalus kūrinys, „Knygų Knyga“, intensyviai veikęs literatūrą tematine ir stilistine tipologija, aktualizavęs santykio / dialogo su literatūrine tradicija semantines įtakas (Prickettas, 1991, 951). Literatūros ir Biblijos santykis užsienyje nuolat aktualizuojamas, lietuvių literatūroje išskyla kaip problemiška tyrimo perspektyva. Tai mažai tyrinėta tema. Čiočytės knyga „Biblija lietuvių literatūroje. Santykio variantai: imitacija, transformacija, deformacija“ (1999) iškelia pagrindinius biblinės egzėgėzės principus, tam tikras galimas literatūros ir Biblijos santykio tipologijas. Teoriniai šios autorės konceptai įtvirtinami nagrinėjant vienos ar kitos epochos literatūros kūrinius tapo parankia perspektyva, įvedančia į literatūriškai perkurto Šventojo Rašto horizontą. Platus literatūrologės žvilgsnis ir Biblijos horizonto interpretavimas įvairių epochų lietuvių literatūros kūriniuose, visgi neužpildo šios problematikos aktualizavimo XX amžiaus antros pusės literatūros ir Šventojo Rašto santykio variacijose. Sistemingai netyrinėtas pastarojo laikotarpio ir Biblijos santykio laukas tapo parankia perspektyva šio darbo naujumui ir aktualumui. Lietuvių literatūros moksle pateikiami gana išsamūs XX amžiaus šeštojo dešimtmečio kartos sociokultūrinio vaizdo svarstymai Tūtlytės straipsniuose, nežymiai prisiliečiama straipsniuose, skirtuose recenzuojamos vieno ar kito poeto knygos aptarimuose. Skaitant šiuolaikinės kritikos pateiktas Biblijos horizonto interpretacijas šios kartos poetų kūryboje, nepastebėta nuoseklaus objekto nagrinėjimo. Nuolatos transformuojama ar net deformatuojama biblinė tradicija šiuolaikinių rašytojų kultūrinėje erdvėje kažkodėl dažnai yra aplenkiamas, literatūros kritikų dažnai tik lakoniškai paminint krikščioniškojo mentaliteto svarbą vieno ar kito autoriaus pasaulėjautai. Apie šios kartos poetų kai kuriuos Biblijos aspektus svarstoma Loretos Mačianskaitės, Audingos Peluritytės, Mindaugo Kvietkausko, Gedimino Mikelaičio straipsniuose. Naudinga pagalbinė medžiaga yra pačių rašytojų eseistiniai ir publicistiniai apmąstymai. Darbo naujumą ir problemos aktualumą lemia pirmas sistemingas bandymas struktūruoti Biblijos horizonto sklaidą šeštojo dešimtmečio kartos poetų kūryboje. Hermeneutinio bei lyginamojo aspektų pasirinkimas suteikia išsamaus probleminio tyrimo

galimybę, aiškinant tai, kas ypač svarbu šiuolaikinei lietuvių poezijai, formuojant literatūrinės semantines ir formaliąsias struktūras.

Taigi darbe vadovaujamosi hermeneutine teorija ir praktika: poezija ir Biblija laikomi semantiniiais akiračiais, dialogiškumo principu atsiveriančiais pokalbiui – interpretacijai. Biblijos horizonto perspektyvoje atsiveria kultūrinė ir istorinė kartos savimonė. Istorinis eigos supratimas galimas aiškinant Biblijos raiškas, kaip ir vienų ar kitų šio horizonto dalių apčiuopimas reikalauja istorinės bei kultūrinės pasaulėvokos supratimo. Poezija nagrinėjama kaip pavienių autorių pasaulėvaizdžio analizė ir kolektyvinis literatūrinės šeštojo dešimtmečio kartos reprezentantas. Pasinaudojama istoriniu tyrimo metodu, leidžiančiu išryškinti Patacko ar Platelio poezijoje dominuojantį pradą, aptarti savivokos orientyrus istoriškai, ideologiškai angažuotame XX amžiaus antros pusės literatūriniam, kultūriniam lauke. Analizuojant poetų kasdienybę, ypatingą laikmečio laikyseną taikomas aprašomasis metodas. Kaip **tyrimo šaltiniai** darbe naudojamos Patacko, Platelio, Kajoko eilėraščių rinktinės, eilėraščių knygos, publikuotos XX amžiaus dešimtam dešimtmetyje (Platelis, Cieškaitė, Kajokas, Gailius), tekstai, publikuoti periodinėje spaudoje (Gailius).

II. Biblijos vaizdiniai policentrinėje minties ir mito eilėraščio sklaidoje:

G. Patackas, K. Platelis

Kornelijaus Platelio ir Gintaro Patacko poezija priklauso XX amžiaus šeštojo dešimtmečio kartos poetų branduoliui. Šių autorių kūrybą galima apibendrinti kaip minties, arba refleksijos, eilėraštį, kuriame ypač svarbus mitopoetinis mąstymas ir visuomeninis kontekstas, atskleidžiantis grėsmės ir netikrumo situaciją, iškeliantis socialinio gyvenimo apraiškas poezijoje. Biblijos prasmų akiratis iškyla iš skeldėjančio eilėraščio vaizdo, kuriuo išreiškiama minties polifonijų nedermė, meninio vaizdo individuali intelektualizacija, skeldėjančios EGO būsenos, universalios polidiskursinės vizijos. Jau ankstyvojoje jų poezijoje ir per visą kūrybos raidą, kuri matyti Patacko rinktinėje „Jazmino žiedas vakarą prakalbina“ (1997) ir Platelio – „Prakalbos upei“ (1995) bei šio autoriaus knygoje „Atoslūgio juosta“ (2000) Biblijos horizontas iškyla kaip vienas iš kultūros tekstų, įgaunantis moderniai ir postmoderniai estetikai būdingą transformacijos santykį. Eliotas kalbėjo apie moderniosios literatūros raidą, neatsietą nuo klasikinio meno bei kultūros tradicijos: „istorijos jutimas <...> apima ne tik praeities, <...> bet kartu ir jos šiuolaikiškumo suvokimą“ (cit. iš. Tūtlytė, 2003, 148). Tipologiškai tiktų kalbėti apie Eugenijaus Ališankos iškeltą dionisiškąjį mąstymo modelį, kur labai svarbi tampa maišto paradigma. Ji leidžia patikslinti avangardistinę nuostatą, būdingą ne tik Patacko kūrybai, bet ir visiems aštuntojo dešimtmečio debutantams: „menas privalo ne guosti ar dievinti, o šaukti“ (Kubilius, 1982, 220). Dionisiškam Patacko poezijos pradui nusakyti svarbus kasdienybės ir kūniškumo (erotinis) dialogas: erotinė vaizduotė dažnai plėtojama atvirai aprašant kasdienio žmogaus patyrimą. Bjaurasties efektas ir avangardistinė šokiravimo poetika tampa estetinėmis kategorijomis tūžio ir maišto Patacko poezijoje.

Poetinis pasaulis veriasi kaip žaidimas kultūriniais mitologiniais ir kultūriniais filosofiniais diskursais, pavyzdžiui, apokaliptine laiko pajauta, kaip postmodernizmo bruožų turinti vaizdo – minties koncentracija. Poetinei prasmų išsklaidai svarbi tampa mito samprata, išryškinanti mitinės Platelio poezijos bruožus (mitinis laikas, Pradžios – Pabaigos momentai). Mito sąvoka vartojama kaip modelis, kuris „pavienius įvykius įtraukia į ‚amžinas‘ struktūras, atskleidžia jų niekad neišblėstantį aktualumą“ (Mitai lietuvių kultūroje, 2002, 106). Platelio poezijoje miteminiu kodu transformuojama istorija kaip praeitis: joje atpažįstame istorinio laikmečio prototipus, sprendinius (sąsajos su Patacko semantiniu pasaulėvaizdžiu). Prasmų išsklaidai ypač aktualus Ricoeuro formuluojamas Šventosios istorijos mitiškumas: Biblija suvokiama kaip mitas, kuris atskleidžia transcendentinę Kito savastį, eschatologinę sąmonę“ (Ricoeuras, 1996, 216 – 242). Skaitant mitiniu žaidimo kodu, Platelio poezijoje Biblijos

horizontas iškyla kaip gyvenimiškos patirties ezopinė polistilistika. Šventraščio įvaizdžių ir situacijų semantiniiais bei poetiniais konceptais Platelio poezijoje atsiskleidžia šiuolaikinės kultūros krizė, žmogiškosios sąmonės fragmentacija, kultūros reiškinių mozaikinė sklaida, artėjantis nihilistinis „savęs susinaikinimas“, dvasinis išsekimas ir totalus susvetimėjimas. Tipologiškai Platelio eilėraštis orientuojasi į kultūros simbolius, istorijos faktus, simbolius – emblemas, į mitologiją, tautosaką, buities detales, praėjusio laiko retrospekcijas. Tai pirmiausia loginė, arba racionalistinė, poetinio vaizdo minties koncentracija į semantinį turinį (eilėraščių „turiu <...> suguldyti į logines schemas“ – Platelis). Šio poeto kūrybos sklaida artima kitiems XX amžiaus šeštojo dešimtmečio kartos intelektualiojo vaizdo eilėraščiams, pavyzdžiui, Patacko, iš dalies – Cieškaitės poezijai. Pasakojimo intonacijomis Platelis atskyla nuo sąsajų su Patacko poezija. Anot Tūtlytės, šeštojo dešimtmečio kartos poetų kūryboje formuojasi dvi tendencijos: „vieno vaizdo plėtra pagrįstas eilėraštis (Platelis, Gailius) ir vaizdų griūtis, „sąrašo“ eilėraštis (Patackas)“ (Tūtlytė, 2003, 224). Platelio ir Tomo Venclovos kūrybą suartina savita kultūrologinio (turint galvoje loginį vaizdų „konstravimo“ pobūdį) ir kultūrofilosofinio eilėraščio orientacija, elitiškumo ir vaizdo estetikos kryptingumas, poetinė kalbos refleksija.

Hermeneutinis Biblijos horizonto žvilgsnis į Platelio eilėraščius leidžia geriau išryškinti ne tik laiko, bet ir amžinybės perspektyvą poeto kūryboje. Viename interviu su Donaldu Kajoku poetas teigia: „kad galėtum amžinybės masteliu vertinti kiekvieną akimirką, reikia būti Dievo įkvėptu pranašu“ (Kajokas, 1991, 23). Pastarosios mintys tampa semantiniu raktu, kur veriasi Biblijos prasmų laukas. Platelio poezija orientuota į Naujojo Testamento evangelines parafrazes, pranašo Jono apokaliptinius vaizdinius, apaštalo Petro mesijinį Dievo žodžio skelbimą. Biblijos horizontą būtų galima interpretuoti per Žodžio ir Kūrybos semantinę paradigmą, išvaymo iš rojaus tipologiją bei Mokytojo ir mokinių situaciją. Šventojo Rašto prasmų laukas iškyla kaip kalbėjimo apie XX amžiaus antros pusės pasaulį būdas. Religinį įvaizdžių parafrazės įprasmina Vakarų kultūros istorijoje vykstantį totalų anapusbės žlugimą ir šiapusbėje besiskleidžiančio istorinio laiko situaciją.

Patacko rinktinėje „Jazmino žiedas vakarą prakalbina“ Biblijos horizontą galima atskleisti per keletą ryškiausių kalbėjimo taškų, kurie semantiškai ir tipologiškai artimi panašios tipologijos Platelio kūrybai. Tai būtų: Žodžio (kūrybos) semantinė paradigma, išvaymo iš rojaus situacija, angelo vaizdinys bei demoniškumo variacijos. Tų pačių Šventraščio motyvų perkūrimas leis visapusiškiau ir išsamiau aptarti Biblijos prasmų akiračio tipologinę sklaidą Platelio ir Patacko kūryboje, išryškinant šeštojo dešimtmečio kartos poetines tradicijas, ypatybes.

Reikia pabrėžti, kad hermeneutiniame rate nėra viena iš aukščiau analizei pasirinktų dalių nėra pradinė. Anot Sverdiolo, reikia „ne atrasti tariamąją mąstymo pradžią, o išplėsti suprastą

prasmų vienybę, judant koncentriniais, o gal ir ekscentriniais ratais“ (Sverdiolas, 2003, 212). Kiekviena išankstinių prielaidų apie tekstą nėra nuosekliai kildinama iš kitos. Šiame darbe jos analizuojamos atsitiktinumo tvarka, pradedant abstrakčiausia (Žodžio paradigma) ir einant lyg bibliiniu nuopolio keliu per demoniško apaiškas link evangelinio Mokytojo parafrazių. Judėjimas hermeneutiniu ratu (per sąlygišką nuopolio kelią) leis supratimą modeliuoti kaip dabarties ir praeities horizontų susiliejamą. Biblijos horizontas iškyla kaip poetinio pasaulio, visuomeninių ir istorinių laiko ženklų bei situacijų steigties ir apmąstymo policentrinis laukas.

Šiame magistro darbe atliekama Patacko ir Platelio tekstų analizė iš esmės atitinka ir Sverdiolo iškeltą Vakarų kultūros istorijoje vykstantį šiapusybės – anapusybės priešstatos irimą, kur „formuojasi Nietzsche’ės pradėtas šiapusybės akiratyje besiskleidžiantis mąstymas“ (Sverdiolas, 1996, 239).

1. Žodžio ir kūrybos semantinė tipologija

Skyriaus pavadinimu įvardinta perspektyva hermeneutines Biblijos horizonto paieškas šių poetų kūryboje kreipia Dievo sukurto pasaulio ir Žodžio (pokalbio) topikos link. Kaip rašo Sverdiolas, „žmogaus gyvenimą į priekį varo Dievo ieškojimas, nes visuomet sąmoningai ar nesąmoningai jaudina jo paties asmeninės egzistencijos klausimas“ (Sverdiolas, 2002, 313). Tikėjimo jausmas iškyla kaip savipratos momentas, turintis užtikrinti harmoningą būtį. Abiejų poetų kūryboje Dievas vaizduojamas kaip tylinčio, neatsiliepiančio, nusigrėžusio nuo pasaulio fenomeno įvaizdis.

Patacko poetiniame pasaulyje šalia Dievo globos matoma ir jo rūstybė: „...Mus palaimina dešimčia pirštų / Mus prakeikia už būdą minkštą“ („Pokalbis apie metamorfozę“, – Patackas, 1997, 12). Pasaulyje nuolat tvyro perversijų galimybė. Ir pati Visata atrodo gniuždanti, kur nebeįmanoma „pakartoti“ sukūrimo momento: „Dar ne mano medis ir jau ne žodis“ (Patackas, 1997, 12). Žodis esti kaip Dievo malonės apaiška. Evangelijos pagal Joną pradžioje sakoma: „Pradžioje buvo Žodis. / Tas Žodis buvo pas Dievą, / ir Žodis buvo Dievas“ (Jn 1, 1). Dieviškąjį slėpinį gali simbolizuoti ir jo palaiminimo motyvas, tai yra Viešpaties ranka, kuri yra atramos ir stiprybės ženklas: „Nuolatos menu VIEŠPATIES Artumą; / jam esant mano dešinėje, niekada nedrebėsiu“ (Ps 16, 8). Iškeliama prieštarą Senojo Testamento su Dievu samprata. Dalelytė „jau“ („jau ne Žodis“ (Patackas, 1997, 12)) ir akcentuoja prarastą dialogą su Visagaliu. Tai žymėtų ir „nesuvalgytos duonos kepalas“ (ten pat, 12) kaip nedalyvavimo Eucharistijoje ženklas. Duona – vienas iš sakramentų simbolių, per kurį gaunama Kristaus malonė naujam gyvenimui (Enciklika, 1994, 9). Bet duona nesuvalgyta, tad anapusybės steigtis šiapusybėje

nebeatkartojama, ji lieka daugiau kaip nebūtis. Visi šie biblinę sąmonę „laužantys“ aspektai atstovauja pasaulio netobulumui ir disharmonijai: „Tas ištirpęs pusiau kambarys, /<...>/ Aš ar tu – nebeaišku, kuris“ (Patackas, 1997, 12). Tad kuriamame pasaulyje lyrinis „aš“ balansuoja tarp iliuzijų ir [ne]tikroviškumo. Dialogo su tylinčiuoju Dievu galima būtų ieškoti ir eilėraštyje „Sala“, kur Visagalis neatsiliepia, o pasaulį pasiekia tik skiemuo iš dangaus – įsivyrąja gaivalinga neartikuliuoto skiemens nervinė įtampa. Biblinis prašymo, dėkojimo, maldavimo matmuo, malda, kaip nuolatinis esančio Dievo buvimo liudijimas, transformuojami į žaidybinių, postmoderniam niekio, tuštumos chaosui priklausantį momentą. Maldos kaip niekio simbolika eliminuoja minimą Dievo buvimą vertikalėje – Dievo artumo jutimą (eilėraštis „Virš debesų“ - Platelis, 2000, 114).

Dialogiško ryšio su Dievu ieškojimo bevaisės pastangos išryškėja Patacko eilėraštyje „Nakties poema“. Vaizduojamas šaltas, marmurinis ir tylintis dangus lyrinio „aš“ skundui. Nedermę žymi ne tik chaotiška žemės butis, bet ir pats dangus: „ir danguje atsiveria plyšys. / Kuriam įstringa senas laivas Nojaus, / Aušra ir žemė, stiklo vieversys“ (Patackas, 1997, 104). Varijuojamas dangaus, kaip mirties simbolio, vaizdinys, kur nebeįmanoma atgimstančio tikėjimo ir naujos žemės viltis (nubūtinama biblinio tvano pabaigos situacija). Tai žymi „seno laivo“ ir „stiklo vieversio“ iškalbingi simboliai. Pasaulis apibūdinamas kaip „nusidėjėlių“, „kalinių“ buveinė, kur veltui ir tuščiai skamba maldos. Šiapusybės akiratyje žmogaus būtis įgauna tragišką atspalvį: „mes klaidžiojam mirė“ – egzistencija be vietos ir laiko. Eilėraščio pasaulyje juodos spalvos dominavimu ir mirtimi pabrėžiama pragariška egzistencija nelaisvoje būtyje. Tokioje situacijoje Dievas praranda savo galią ir paverčiamas kabaretinio meno dalimi (eilėraštis „Dailininkas“). Šias laiko kintamumo prasmes paryškina ir eilėraštyje juntama Nietzsche'ės iškelta Dievo mirties idėja ir jos padariniai istorijoje (Sverdiolas, 1996, 196). Tai žmogaus ir pasaulio negatyvi kaita bei naujo laiko steigtis: „tai skurdus laikas, nes jam būdingas dvejopas stygius ir dvejopas ne: pabėgusiųjų dievų *nebe* ir ateinančiojo *dar ne*“ (Heideggeris, 1989, 263). Regima individualios egzistencijos krizė, kuri biblinį Žodžio (stiprybės, galios matmuo) prasminį lauką papildo vertybinės devalvacijos, negatyvumo motyvu. Tikėjimo jausmas totaliai angažuotame pasaulyje tegali būti kaip dvasios siekiamybė negalimybėje.

Platelio poetinis pasaulėvaizdis, išlaikantis žodžio semantinę perspektyvą, transformuojamas maišto situacija – žmogaus nepaklusimu Dievo žodžiui: Viešpats „pareikalavo gražinti jam jo pasaulį. / Ir štai dabar mes teisiames. / Byla jau pasiekė aukščiausiąjį teismą. / Visi liudija už mane“ (Platelis, 1995, 375). Eliminuojamas biblinis pasaulio sukūrimo mitas, religiniai įvaizdžiai struktūruojami kasdienybės perspektyvoje. Platelio eilėraščio žmogus, kaip ir Patacko, susikuria savąjį gėrio pasaulį, kur nepripažįstama dieviškų apraiškų. Tai polinkis į

sociumo angažuotą laikmetį, išskiriantį šiuos du poetus iš šeštojo dešimtmečio kartos. Eilėraštyje bylinėjimasis pašalina Dievo kaip Vienatinio ir Aukščiausiojo egzistavimą. Poetiniame diskurse iškyla kita – aukščiausioji ideologinio, bet ne dieviško teismo instancija. Eilėraščio „Byla“ vyksmo akiratis biblines horizonto paieškas atskleidžia per kasdienes patyrimo perspektyvas, suartinančias Patacką ir Platelį visuomeniškai aktualiame Biblijos horizonto perkūrimo.

Biblinio horizonto prasmų lauke vyksta totalios šiapusybės sklaida. Remiantis Sverdiolo apmąstomu anapusių nyksmu, galima sakyti, kad Platelio poezijos motyvų horizontalią sklaidą modifikuoja vertikalės paradigma, tai *kičiškos*, numitintos, nusakralintos religinės dimensijos dominantės. Nematomo dievo vaizdinys pakeičiamas bet kokio dievo simboliu – atsisakoma biblinio vienatinio Visagalio simbolikos. Platelio eilėraščio „Ridenimas“ poetinis pasaulėvaizdis atsiveria horizontalioje perspektyvoje, kur svarbi tampa Nietzsche'ės iškelta antimetafizinė nuostata: „Priešinamasi pastangoms ieškoti paslėptos ‚realybės‘ po ‚regimybės‘ sluoksniu, ieškoti kažko gilesnio ir svarbesnio nei atsitiktinė *čia ir dabar* esanti realybė“ (cit. iš Ališanka, 2001, 16). Gyvenimas lieka gryna imanencija, kur nebėra horizontalės – vertikalės priešpriešos. Platelio eilėraštyje Dievas įkurdinamas žmonių pasaulyje ir tampa vienu fantasmagoriško karnavalo dalyviu: „o dievas ridena toliau / pasaulį vaikystės gatve / kažkuo panašiu į falą“ (Platelis, 2000, 116). Biblinio Dievo semantinis laukas transformuojamas pamiršto, nubūtinato ar nereikalingo, tik iš vaikystės prisimenamo, jo vaizdiniu. Vedamos vaiko – lyrinio subjekto ir suvaikėjusio Dievo paralelės. Pastarasis ridena pasaulį lygiai taip pat, kaip eilėraščio žmogus vaikystėje mėgo žaisti „gatve ridendamas dviračio / ratlankį pagaliuku“ (ten pat, 116).

Žodžio biblinis laukas Platelio poezijoje veikia kaip ironijos santykis, nukreiptas į kūrybos ir konkrečiai kičo (pigios perprodukcijos) semantiką. Eilėraštyje „Pavasario dainelė“ atsekamos dvi semantinės gijos: pavasarinės gamtos atbudimas, brendimas (Erosas) ir su tuo siejama pasaulio sukūrimo situacija (Platelis, 2000, 53). Eilėraščio pradžia orientuota į Senojo Testamento Dievo žodžius: „Tebūnie šviesa!“ (Pr 1, 3): su šviesa susijęs pasaulio sukūrimas. Pastaroji žadina kūrybines galias: „<...> ir kviečia / kačiukai priglusti salsva / sula ir poezija kičo / šeštam dubeny“ (ten pat, 53). Galima paralelinė šeštojo dubenio ir biblinio pasaulio kūrimo per šešias dienas tipologija. Senojo Testamento Pradžios knygoje teigiama: „Atėjo vakaras ir išaušo rytas, šeštoji diena / Taip buvo atbaigti dangus ir žemė bei visa jų galybė“ (Pr 1, 31; 2, 1). Paralelinė biblinė kūrimo situacija: šešių dienų pasaulio kūrimo mitas atkuriamas ir Platelio diskurse. Tačiau pastarajame poetiniame diskurse būtent šeštoji diena skirta pabudimui. Galimas ir kitoks semantinis akibrokštas – kičo poezija įsirašo į biblinį šeštosios dienos sukūrimo

lygmenį. Tai yra, šeštą dieną biblinis Dievas numarinamas, pašalinamas ir jo vietą užima reprodukcija: „dieva – /dirbys tas vIDinis pabunda / ir siunčia į šviesą šešias / laumes stebuklingą pagundą“ (Platelis, 2000, 53). Netikram, iliuziniam pasauliui atstovauja ne tik dievadirbys, bet ir laumės. Tai mitologinės sąmonės reprodukcija.

Dievadirbio, kaip anapusiųs steigties šiapusybėje reiškėjo, simbolika orientuota ir į Carlo Gustavo Jungo psichoanalitinę žmogaus galių sublimaciją. Platelio eilėraštyje atvirai (grafiškai) demonstruojamas ID – vidinių sąmonės impulsų, gaivalingų pradų sklaida, kuri tampa simbolinančia eilėraščio galia. Reprodukuojama prasmų slinktis nuo biblinio šventumo prie kūniškumo apraiškų. Su ID eilėraštyje glaudžiai siejasi ir poezijos gimimas kaip kūniškumo apraiška: „tiek kraujyje mano prinoko / nuo laumiškų kūnų lieknų / kad siela pašoko mylėt / <...> / pavasaris tat amžinai“ (ten pat, 54). Kūniškumo galios, sąmoniniai troškimai Biblijoje išskyla kaip pirmuosius žmones į nuopolį orientuojančios galios: „Kai moteris pamatė, kad tas medis geras maistui, kad jis žavus akims ir kad tas medis žada duoti išminties, ji skynėsi jo vaisių ir valgė“ (Pr 3, 6) (pabraukta mano – R. N.). Instinktai, kurie sukurstė pirmąją biblinę moterį, Ievą, nusidėti Dievui bei sulaukti prakeikimo ir išvaymo iš rojaus, Platelio poezijoje išlaiko biblinę semantiką. Tipologinės rojaus vaisiaus – išminties simbolio – gijos ryškios ir Platelio eilėraštyje: laumės „regėjimą uoslę skanius / žandukų vaisius su kava pa – / tieks dainiui eilių puikiai nus – / imano jog sukelia geismą“ (Platelis, 2000, 53) (pabraukta mano – R. N.). Rojaus vaisiai sužadins dainiui kūrybines galias. Teksto atvirumas bei dialogiškumas biblinę kūrybos izotopiją įtraukia į postmodernistinę poezijos gimimą, kuriuo apibrėžiama visuomeninė situacija – kičo poezija siekia paneigti uždarumo, baigties ribą. Amžinu pavasario virsmu ir bibline vaizdų struktūra kuriamas šventumo topiką modifikuojantis prasmų epicentras: dieviško vaisiaus pažinimas eilėraščio lyriniam „aš“ žymi amžino pavasario – laisvės principo teigimą. Tai vyksta priešingai Senojo Testamento logikai, kur rojaus vaisiaus suvalgytas užtraukia pirmiesiems žmonėms kančias ir triūsą prakeiktoje žemėje (Pr 3, 17 – 19).

Biblinis Žodžio semantinis akiratis, atsiskleidžiantis per kūrimo izotopiją ir pokalbio (kreipimosi) bei žmogaus savipratos momentą, interpretacijos žvilgsnį kreipia į šiapusinį kasdienybės pasaulį. Tylinčio Dievo laikas leidžia kalbėti apie nuodėmingojo pasaulio dominavimą, kur dieviškieji ženklai išskyla kaip dvasios atrama iliuzijų siekiamybėje. Platelio poezijos akiratyje biblinė kūrybos semantinė tipologija skleidžiasi kaip viena iš tylinčio pasaulio ribų. Kritikos mintys taip įvardija knygos „Atoslūgio juosta“ pasaulėvaizdį: „gyviai, žmonės ir dievai vieni su kitais prasilenkia. <...> pasaulis vientisas, bet padalytas vis aklesnių nebylumo sienų“ (Kvietkauskas, 2001, 143). Šventraščio prasminis laukas paryškina vertybinės devalvacijos, nederinės ir negatyvumo paradoksais grįstą kalbėjimo situaciją. Būtent dieviškumo

apraiškos tampa egzistencinės patirties sąlyga, be kurios, pasak Algio Mickūno, „būtų neįmanoma kalbėti apie visiems prieinamą surastų bei suprantamų patyrimų sąmoningumą istorijoje bei dabartyje“ (Mickūnas, 1992, 15). Biblinis akiratis skleidžiasi kaip sąryšio su gyvenamąja dabartimi sąlygotos bei nuolat iš naujo interpretacijos procese nustatomos mąstymo prielaidos.

2. Išvaymo iš rojaus simbolinis laukas

Nagrinėjamų poetų kūrybos vienas iš epicentrų – išvaymo iš rojaus situacija, kurią Ricoeuras įvardija kaip visų kitų mitų prasmės epicentrą: tai „blogio, ankstesnio už žmogų ir glūdinčio pačiame pasaulyje, simbolis“ (Ricoeuras, 2001, xxxv). Pirminis poetinės transformacijos prototipas – Senojo Testamento Pradžios knyga, kuomet Dievas, sukūręs žmogų, jam įsakė: „Nuo visų medžių tau leista valgyti, bet nuo gero bei pikto pažinimo medžio tau neleista valgyti, nes kai tik nuo jo paragausi, turėsi mirti“ (Pr 2, 16 – 17). Mirtis asocijuojasi su išvaymu iš Edeno: paragaudamas uždrausto vaisiaus, žmogus savo žinojimu siekė prilygti Dievui, už tai susilaukė bausmės. Svarbiu hermeneutiniu simbolinės tipologijos aiškinimo pagrindu tampa Ricoeuro filosofija, kurioje išvaymo iš rojaus simbolis aiškinamas kaip visų kitų mitų prasmės epicentras – tai „blogio, ankstesnio už žmogų ir glūdinčio pačiame pasaulyje, simbolis“ (Ricoeuras, 2001, xxxv). Adomo mite labai svarbi žalčio figūra, kuri, anot Ricoeuro, iškelia tragiškąjį apribotos žmogaus laisvės matmenį: „žaltys gundo, nurodydamas išorinę žmogaus laisvės ribą, o kiekvienas apribojimas siaurina egzistencijos galimybes“ (Ricoeuras, 2001, xxxiv). Ši semantinė Biblijos ašis Patacko ir Platelio poezijoje skleidžiasi kaip kalbėjimo apie XX amžiaus antros pusės lietuvių poetų gyvenamąjį laikmetį ir nelaisvoje tautoje bręstantį kūrėjo maištą būdas. Nagrinėjamų poetų kūryboje regima išvaymo iš rojaus situacijos poetinių ženklų transformacija / deformacija, atpažįstami poetiniai simboliai, leidžiantys aiškintis Patacko ir Platelio poeziją šio semantinio lauko perspektyvoje. Išvaymo iš rojaus situacijos sąlygiškas simboliškumas vis dėlto leidžia į šią tipologiją sieti nuodėmės, kaltės, bausmės, mirties paradigmas, aiškintis išvayto lyrinio subjekto kelionės poetines asociacijas. Šios biblinės semantikos simbolinėje perspektyvoje galima nagrinėti ir poetinę Pontijaus Piloto, Golgotos, kaip Jėzaus kančios kelio, Jono Krikštytojo bei Judo aktualizaciją – šių vaizdinių ir figūrų semantinės tipologijos daugiaprasmiškumą.

2.1. Nuodėmės, kaltės ir bausmės istorinės asociacijos

Poetinė išvaymo iš rojaus situacija Biblijos horizonte skatina atpažinti nuodėmės, kaltės ir bausmės santykius. Įmanoma kalbėti apie bibliinių protėvių nuopolio mitą, kuriuo pasiremiant modeliuojama skaudi XX amžiaus žmogaus drama. Pagal hermeneutinį suvokimą, išryškėja tipologinė ir semantinė sąsaja tarp Šventojo Rašto horizonto ir biblinės išvaymo iš rojaus situacijos Platelio poezijoje ir Patacko poezijos. Abiejų poetų tipologinis bendrumas – bibliniais vaizdais modeliuojama XX amžiaus antros pusės istorinė ir visuomeninė situacija: žmogaus – kūrėjo – tautos šauklio laikysena. Išvaymo iš rojaus situacija Platelio eilėraštyje atsiskleidžia per nuodėmės poetinę paradigmą, apokaliptinius vaizdinius, sutrikusio, besiblaškančio ir autoironiško lyrinio „aš“ vaizdinio iliuzines Dievo globos variacijas. Išvaytojo likimą gali simbolizuoti ir kitokia – infantiliška dievo figūra, kuri matyti eilėraštyje „Mechaninis Dievas“ (Platelis, 1995, 376).

Savanoriškas pasitraukimas iš Dievo akiračio sąlygotas nuodėmės motyvo. Platelio eilėraštyje „Jotvingio malda, šuoliuojant į priešą“ biblinį horizontą transformuoja dalyvavimo kovoje, priešų žudymo motyvai. Lyrinis „aš“ pasitraukęs iš rojaus, bet ir vėl girdimas jo noras būti Dievo akivaizdoje (tai žymi nuolatinis kreipimasis į Dievą). Viešpaties stiprybė projektuojama į žiauraus valdovo bruožus: „Tavo valion dabar atiduodu savo alsavimą / Ir meldžiu išlaikyti jį kuo ilgiau krūtinėj, / Idant ligi soties kūnų suspėtų perverti ietis / Ir kalavijo plienas neliktų alkanas“ (ten pat, 234). Jėzus, melddamasis ant Alyvų kalno, prašo: „Tėve, jei nori atimk šią taurę nuo manęs, tačiau tebūna ne mano, bet tavo valia!“ (Lk 22, 42). Biblinis visagalio Dievo motyvas Platelio poezijoje sukasdieninamas: Dievas tebėra anapusybės dalis, bet kuriam galima įsakinėti. Tokiu atveju pateisinamas blogio ar nuodėmės pasaulis Dievo akyse. Išvaymo iš rojaus tipologija susijusi ir su bausmės semantika. Pastarajai dimensijai atstovautų biblinis pasaulinio tvano prasmų laukas. Tai visuotinis nykimo akiratis: „Dangūs ūmai prasiveria, ir juodas vanduo / Pasipila ant mūsų“ (ten pat, 213). Nuplaunančioje vandenių galioje (chaoso dimensija) atgimsta mirusių poetų vaizdiniai. Kvailių laivo metaforinis vaizdinys griaua biblinę struktūrą: parodijuojama Visagalio esatis bei pasaulinio tvano galimybė. Tai antinomija bibliniam Dievo sumanymui: „Nušluosiu nuo žemės paviršiaus žmones, kuriuos sukūriau <...>. Bet Nojus rado malonę Dievo akyse“ (Pr 6, 7 – 8). Šiuo atveju nebegalima malonės sklaida: eilėraštyje už išsigelbėjimą dėkojama „bedugnėms dievams“ (Platelis, 1995, 213) – chtoniškajam pasauliui, kur nojais gali tapti visi nuodėmingi žmonės. Fiktyviame pasaulyje iliuzinė išganymo dimensija atkuria išsisklaidžiusio identiteto būtybes: „Apnuogintais, bet dar kaukėtesniais kūnais, / Dainuoja kaukėtesni nei su kaukėmis vyrai“ (ten pat, 214).

Pasirinktas vaidmuo tebėra saviidentifikacijos pakaitalas (Žukauskaitė, 1997, 125). Tokiame žaidime loginės taisyklės neutralizuojamos, kad nesukeltų griauinančio pavojaus: bet kokia kalba apie tikėjimo dogmas susilaukia aukos. Kaip teigia Ališanka, postmodernioji vaizduotė „šventumos pėdsakų ieško ne danguje, bet chtoniškame pasaulyje“ (Ališanka, 2001, 127). Iliuzinė šventumos dimensija galima tik per tikėjimo savo žodžiu paradigmą. Anapusybės prarastį žymėtų ir konkreti laikmečio istorinė situacija, kuomet religija pašalinta iš oficialaus diskurso.

Į **istorinį būties aiškinimą** orientuotas ir Patacko eilėraščio „Liga“ poetinis pasaulėvaizdis. Lyrinio subjekto maištas prieš suvaržytos laisvės principus žymi santykį tarp visuomeninio ir socialinio konteksto: „ir jau tylos nesugebu išmukt, / <...> / nebegaliu pakelti vienumos // kurios nėra...“ (Patackas, 1997, 29). Tylos prarastis eliminuoja anapusinį pasaulį (kelias į Dievą eina per tylą, į tai orientuoja ir liturgija). Eilėraščio pasaulis ryškėja per postmoderniojo vaizdijimo / kalbėjimo taktiką, „kurios tikslas yra atskleisti kintančio pasaulio kontūrus,<...>, trūkius, pagaliau – niekį, tuštumą“ (Ališanka, 2001, 155). Patacko eilėraščio vaizdas tėra sanauja chaotiško šėlsmo, kur nėra jokių vertybinių taškų. Dekonstruojasi ne tik lyrinis subjektas, bet nebūties sferą žymi dangaus ir pragaro vaizdiniai („o pragare ir rojuje žaibuoja / ir šitaip saldžiai kvepia nebūtim“ (Patackas, 1997, 29)). Dievo prarastis atveria slegiančią kasdienybės tuštumą ir postmodernistinę subjekto laikyseną: „aš seniai pats sau nepriklausau / esu tarytum perskeltas per pusę, // kad nei vienoj šių pusių mano siela / neranda vietos ir tuščiai kankinas“ (ten pat, 29). Nuolatinių pastangų reikalaujantis savikonstravimo momentas siejamas su dionisiškuoju maištu prieš nebūties laiką. Tai ir sielos tremties mitas, kurį Ricoeuras tipologiškai sieja su Adomo mitu: „sielos tremties mite kūnas yra savotiškas suvedžiotojas, įkeltas į žmogaus vidų“ (Ricoeuras, 2001, xxxv). Tad Patacko iškeliamą konfliktą tarp kūniškų troškimų ir sielos galima suvokti kaip konfliktą tarp gėrio (laisvos minties, žodžio) ir blogio (ideologiškai angažuotos visuomenės). Siela tampa maišto dimensija prieš bet kokias kūniškumo apraiškas. Pragaro ir rojaus, kaip dviejų biblinių kraštutinimų, vaizdiniais kuriama šiapusybėje besiskleidžianti lyrinio subjekto laikysena. Išvaymo iš rojaus semantika (tai žymi tylos, kaip bendravimo su Dievu, prarastis) kuriama nebūtis įgyja laiko dvasios konkretumo. Išvaymas žymi ir laisvos egzistencijos prarastį, prievartinį gyvenimą „melo rūmams ir tiesoms kontoroms“ (Patackas, 1997, 30). Bet kokie promėtėjiškos kultūros ženklai numarinami „pavidalui nežinomos ligos“ (ten pat, 29): „Baltų chalatų armija artėja.../ Ir aš bijau tos spengiančios tylos, / kuri prikaustys promėtėją / prie mano kūno sergančios uolos“ (ten pat, 30). Dvasinis maištas nuslopinamas fizinei ligai – kitokio pobūdžio laikysena sovietinėje sistemoje buvo negalima.

Kaip šios semantinės tipologijos taša, žyminti konkrečias visuomenines, istorines bei ideologines tautos situacijas, iškyla Mecenato – tautos vado simbolis. Šiame prasmių lauke galima nurodyti auklėjimo režimui paklūstančio Piloto vaizdinį (poema „Pontijus Pilotas Nr...“). Abiejų autorių kūrinuose per biblinius ir pasakos loginius vaizdinius (kvailių laivas Platelio poemoje) atkuriamas XX amžiaus nelaisvo žodžio situacija: rašymas (kūryba) pagal užsakymą („bet visus nustelbia gerai / pavalgyti pratę eilėdariai“ (Platelis, 1995, 219)), perdėtas materialinės naudos liaupsinimas (nihilistas reikalauja didesnio buto, varijuojamas „žodžių lankstytojo“ vaizdins). Poemos herojus meta akibroktą – poetai „patys meluoja kiekvieną akimirką, nusidėdami sau“ (Platelis, 1995, 220). Pasityčiojama iš prisitaikėlišku, sociumui paklūstančių kūrėjų, kur poezija tėra tik melo ir apgaulės išreikštis.

Išvaymo iš rojaus prasmių horizontą suprasti ir paaiškinti padeda Gadamerio apmąstytas **kalbos**, kaip ypatingos būties patirties, aspektas (Gadameris, 1999, xix). Katastrofišką šiapusybės laiką Patacko poezijoje perteikia net eilėraščio išorinis pasaulis (grafika), kurio centre girdimas lyrinio subjekto klyksmas, dekonstruoto pasaulio viešpatavimas (eilėraštis „Avarija“). Viso poetinio pasaulėvaizdžio kontekste juntamas vienintelis vilties šauksmas: „SAVE OUR SOULS / SAVE OUR SOULS“ (ten pat, 48). Bet išsigelbėjimo ir išganymo vilties išsipildymo nebėra. Biblinio horizonto lauką katastrofiškų sukrėtimų laikas papildo nauja reikšmė – išauginamas masinis žmogus – „begalvis šešėlis“ (ten pat, 61). Bet kokios aliuzijos į šventumo topiką parodijuojamos. Vietoj iškilmingai Kristaus šlovinimo giedojimu „aleliuja“ girdima kaip „žurkių choras sudrebino katedros skliautą“ (ten pat, 61). Biblijos vaizdų modernia transformacija, jų neigimo principu Patackas artimas Baudelaire’ui (blogis kaip mirties simbolis) bei Nietzsche’ei (chaotiško gaivalingumo, dvasinių lūžių momentas). Patacko eilėraštyje trokštama vaikystės namų kaip filotopinės erdvės (rojiškos ramybės, santarvės ir saugumo erdvės). Bet viską lemia nubūtintas dievas, kaip Sizifas, ridenantis „akmenį į kalną / į didesnę už kalną Golgotą“ (ten pat, 61). Pasaulis iškyla kaip biblinė Golgotos metafora – kančios vieta. Į tai orientuoja ir lyrinio subjekto eilėraščio pradžioje ištarti žodžiai: „išgėriau nesamą taurę“ (ten pat, 61). Taurė – dieviškos valios ir išganymo bei atpirkimo ženklas (Naujajame Testamente Jėzaus malda ant Alyvų kalno (Lk 22, 42)). Eschatologinis motyvas ir naujosios sandoros atnaujinimas, vykstantis šventų mišių metu (duonos ir vyno Perkeitimas į Kristaus kūną ir kraują) praranda savo prasmes. Tai žymi „nesamos taurės išgėrimas“ – iliuzinė anapusybės steigtis paneigia Kristaus atpirkimo motyvą. Kraupumą vainikuoja decentralizuotas motinos – globėjos ir gyvybės davėjos vaidmuo: „suklikome mama / leisk mums prisiglausti prie tavo šarvuotos krūtinės / leisk mums pažįsti nupjautavamzdį“ (Patackas, 1997, 61). Vedamos lyrinio subjekto ir karo grėsmės kaip neišvengiamo likimo paralelės. Per motinos vaizdinį išvelgiama Marijos simbolika, tik

radikaliai priešinga Naujojo Testamento logikai: „leisk įkvėpti mums parako dūmų Marija / ir ji ištiesė mums rankas/ ir sudegino savo glėbyj“ (ten pat, 61). Marijos kaip vaikžudės motyvas įprasmina katastrofiškų ženklų kupiną poetinį pasaulį. Eilėraščio centre lyrinio subjekto likimas tampa lyg Dievo nubausto aklo Promėtėjo grumtynėmis su žudančia Visatos galia (šiuo atveju nėra pasaulio steigties galimybės).

Poetinę realybę identifikuojant per vaizduojamos tikrovės ryšį su **kalba**, Patacko eilėraščio semantiniame horizonte, galima aiškintis ir Platelio poemos „Ugnies miestas“ pasaulėvaizdį: „Jei taip sudievinus kalbą? <...> Tuomet kiekvienas / Lengvai pateisintų savo buvimą ir veiklą“ (Platelis, 1995, 211). Siekis sudievinti kalbą, ją priartinti prie biblinio Žodžio simbolikos eilėraščio žmogų apibūdina kaip stebėtoją, karnavališkame diskurse atsiveriančių istorijų naratorių. Bet koks kalbos išaukštinimas eliminuojamas: „kalba neišreiškia tiesos“ (ten pat, 211), „savy pritrūksta prasmės...“ (ten pat, 212). Poetinės kalbos netolydumas kuria vientisumo struktūrą praradusią visatą. Kalbos antirefleksija suardo ir poezijos prasmingumą: „Bet negailestingos doros ir proto poetas / Tvirtina, kad eilėraščiu galima išreikšti savo patirtį / ir net savo kartos patirtį, / <...> / Jeigu nėra veidų, / kaip galima tarti ‚mes‘?“ (ten pat, 210). Ironiško jausmo sklaida ryški kaip pasišaipymas iš kalbėjimo visų vardu. Panašus ideologinis matmuo, o gal net tokia pati ironiška kalbėjimo pozicija kartos vardu jaučiama ir Platelio eilėraštyje „Savo kartai“ (ten pat, 196). Poezijos metaforinis apibūdinimas – „melų rožančius“ (ten pat, 211) į vieną plotmę sujungia Marijos rožinio (skausmo, kančios) ir visuomeninio gyvenimo dimensijas. Šia ezopinių motyvų sklaida kalbama apie tautai skausmingus motyvus. Nelaisvoje tautoje į žodį kėsinaisi vyraujančio sociumo taisyklės.

Į apokaliptinius, baismės už netikėjimą motyvus orientuota ir poema „Kruvinos mišios“ (ten pat, 244). Biblinė išvaymo iš rojus tipologija atskleidžia žmonijos nuopolio mitą, kur pasaulio blogis transformuojamas į vidines žmogaus blogio apraiškas. Anot Ricoeuro, „hermeneutikai rūpi išraiškos, tekstai, per kuriuos ieškoma prieigos ir einama prie žmogaus vidujybės problematikos“ (Ricoeuras, 2000, xxii). Dėmesys turi būti kreipiamas į blogio kalbą, fiksuojančią žmogiškąją blogio patirtį. Tokios patirties ir raiškos tekstu galima laikyti visą poemą, kurios pradžioje kalbinis klodas sudarytas iš neigiamąją reikšmę skleidžiančių veiksmažodžių, būdvardžių, daiktavardžių („nebemoka paguosti“, „daug netikėjimo“, „daug neteisingo tikėjimo“, „neatspindi / Viešpaties veido“, „užakęs šaltinis“ (Platelis, 1995, 244)). Tai nuodėmingojo pasaulio ženklai, kurie modeliuoja ir lyrinio subjekto perspektyvą. Poemos pradžia skaitymo žvilgsnį orientuoja į Senojo Testamento Pradžios knygoje skambantį Dievo prakeiksmą: „O moteriai jis tarė: „Aš padauginsiu tavo skausmus per nėštumą; skausme gimdysi vaikus“ (Pr 3, 16). Platelio poemoje biblinį prakeiksmą išlaiko įasmenintos žemės simbolis.

Žemė – kaip Motina Gyvybė, kenčianti dėl paplitusio netikėjimo apraiškų. Į netikėjimo ar bausmės semantinį lauką orientuojami ir pirmieji poemos žodžiai („Šioj šaly per daug netikėjimo“ (Platelis, 1995, 244)), ir tylintis ar net nebenorintis šios žemės globoti Dievas („Ir pilksermėgiai žmonės meldžiasi jai, IR Dievas / Jų nebemoka paguosti“ (ten pat, 244)). Viešpaties transcendencijos prarastį liudija „tarp meldų / Užakęs šaltinis“ (ten pat, 244). Apreiškime Jonui Dievas sako: „Trokštančiam aš duosiu dovanai gerti iš gyvojo vandens šaltinio. Tai pavaldės nugalėtojas, ir aš būsiu jam Dievas, o jis bus man sūnus“ (Apr 21, 6 – 7). Platelio poemoje negyvo šaltinio vaizdinys paraleliškai oponuoja iš pasaulio būties pasitraukusio Visagalio vaizdiniui.

Išvartytuosius iš rojaus apgaubia mirties perspektyva: Dievas „kiekvieną akimirką gimdo sūnų / Mūsų sielose <...> / Tveria pasaulį. Todėl kiekviena akimirka / Yra pradžia ir taša. / Ir galas?“ (Platelis, 1995, 246). Jėzaus paradigma tampa siekiu įtvirtinti viltį ir stiprybę turinčios Dangiškosios Karalystės ženklus. Pabaigos, arba Mirties, semantinis akiratis tėra laikinas Antikristo pergalės laukas. Tai paryškina Naujojo Testamento diskursas, kur Jėzaus mirtis atperka pasaulio nuodėmes ir įsteigia naujos Dangaus Karalystės viltį: „Bet už mirties mūsų laukia / Ramybė ir laisvė. / Tenai mes atgauname sielas“ (ten pat, 247).

Postmoderniosios dekonstrukcijos horizontas iš esmės neatsiriboja nuo šventumos pėdsakų. Derrida pabrėžė, kad „Dievas“ jam yra pirmiausia vardas to, be ko nežinotume, kaip paaiškinti bet kokį negatyvumą“ (cit. iš. Ališanka, 2001, 198). Dievo įžodinimas atveria kitokio patirties pasaulio galimybes. Mechaninio dievo įvaizdis Platelio eilėraštyje atsiskleidžia per negatyvumo, nuodėmės centrinę ašį. Patacko ir Platelio poezijos postmodernusis pasaulėvaizdis skleidžiasi kaip dvejoba žmogaus laikysena: paklūsęs mechaninio dievo įsakymams, „kuriems ‚mylėti‘ reiškia ‚turėti‘“ ir neigiantis, nieko nebijantis individas dalis, „kuri dar moka mylėti ir džiaugtis“ (Platelis, 1995, 379). Platelis atveria įvairialypę, pažeidžiamo ir klystančio žmogaus patirtį, pasaulio konstruktyvų dominavimą. Tokiame dirbtiniame, ideologiškai sugalvotame, pasaulyje gali egzistuoti tik į nuodėmę linkstančių, sociumui paklūstančių žmonių kategorija: „Užtenka mylėti save ir daiktus, / <...> / Nesitikėti dangaus malonių, / O stengtis pačiam kuo daugiau užgriebti“ (ten pat, 380). Tokiam mechaniniame pasaulio netikrumo horizonte bibliniam Dievui vietos nebegali būti. Jo vietą užima sistemos vadas – stabas, reikalaujantis besąlygiško paklusnumo. Platelio istoriniai motyvai vaizduojami be jokio išsiūčio (priešingai Patacko poezijai), tarsi surikiuoti loginėse schemose, kurių paribyje modeliuojama lyrinio subjekto dalia ir skleidžiasi blogio ir nuodėmės, iliuzinės anapusiųsies steigtis šiapusybėje.

2.2. Kelionės motyvas biblinio nuopolio situacijoje

Kraštutinę nuopolio mito variaciją įprasmina poemos „Žygis per vandenį“ (Platelis, 1995, 274) pasaulėvaizdis, kuris galimas aiškintis ne tik Pradžios knygos vaizdais, bet ir Jonos knygos diskurse. Senajame Testamente Dievas pašaukė Joną ir liepė jam vykti į Ninevę, kurią turėjo už nuodėmes pakviesti į teismą. Jona nepaklausė Dievo, įsėdo į laivą ir bandė pabėgti nuo Viešpaties Artumo (Jon 1). Atsekamas panašus kelionės motyvas ir Platelio poemoje: lyrinis subjektas išsiunčiamas parvežti Frikso avino vilnos, kurią „regėdami žmonės galėtų apsisvalyti“ (Platelis, 1995, 274). Abiejų mitų tipologinis bendrumas – nuodėmės dominavimas, kuri iškyla kaip kasdienio pasaulio patirties ženklas: „Mūsų sielos pūva virškinančio pasaulio skilvyje“ (ten pat, 276). Kelionės izotopija atsiskleidžia santykio su bibrine Jonos įtikėjimo, atgailavimo ir išsigelbėjimo situacija perspektyvoje.

Kelionės motyvas iškyla ne tik kaip erdviškas judėjimas horizontalėje, bet, visų pirma, kaip ėjimas į bibrinę harmoniją su Dievu, į Pradžios knygoje jaučiamą palaimintos tautos ir palaiminto žmogaus likimą. Biblinių motyvų hermeneutinė sklaida tipologiškai susijusi ir su visuomenine tautos situacija. Jėzaus, kaip meilės šaltinio, mirtis chaoso pasaulį apgaubia apokaliptiniais žudynių vaizdiniais: „Nebeturite Dievo, jūs esate tartum žvėrys, / <...> Kiekviena jūsų akimirka – / Tai kelias į mirtį! Apvaizda nusigrėžė, meilės versmė užako!“ (ten pat, 278). Teosofas figūra atstovauja asmenybės tobulėjimo bei Dievo pažinimo semantikai. Tačiau vertybinę kaitą žymi žiurkių vaizdinys ar viltys atrasti Dievą papūgoje. Teosofas – lyg Naujojo Testamento Jėzus, pašauktas atpirkti pasaulio nuodėmes. Nekaltai paaukotas teosofas simboliškai priartina ne tik Jonos knygos atpirkimo bei aukos prasmes, bet ir Jėzaus pas Pilotą situaciją. Pontijus Pilotas, neradęs Jėzaus kaltumo, bet norėdamas įsiteikti miniai tarė: „Aš nekaltas dėl šio teisiojo kraujo“ (Mt 27, 24). Biblinis aukos motyvas iškyla kaip troškimas būti Dievo akivaizdoje: „Ir mes nukirsdinom jį tekant saulei / <...> Netikėlio kraujas / <...> aptaškė papūgos plunksnas... / „Dievas, Dievas! – ji suklykė / Mes ko gero suklydome“ (Platelis, 1995, 279). Galimos šių žodžių aliuzijos ir į Jėzaus žodžius: „Palaiminti, kurie tiki nematę“ (Jn 20, 29). Bet tikėjimo troškimas pažadina baimę „kvailių laivo“ įgulos širdyse. Naujo pasaulio steigties galimybė įmanoma tik per nuopolio mitą bei biblinio atpirkimo atnaujinimą.

Išvaymo iš rojus semantiką įprasminančios klajonės kvailių laivu poetiniame Biblijos horizonte leidžia atpažinti naujus kultūrinius kontekstus. Simbolinę paralelę galima atpažinti tarp Arthuro Rimbaud'o „Girto laivo“ ir Platelio poemos Skrajojančio Olando (ten pat, 283). Nuoroda į prancūzų poeto vieną garsiausių eilėraščių tampa raktiniu kodu, atveriančiu Platelio

poemos galimus interpretacijų laukus. Per tipologinį sąryšį su „Girto laivo“ simbolika Platelio poemos kvailių laivą ir betikslę kelionę per vandenį galima įvardinti kaip kiekvieno žmogaus kelionę į save ir į savo gyvenimo pabaigą. Laivas – simbolinis ženklas, žymintis nuolatinį bėgsimą nuo dvasinės sumaišties: „Jūsų kelionės tikslo nėra šiose jūrose. / Štai plaukiate jomis daug dienų ir nematote pabaigos, / Nes yra kitas kelias, kurį įveikti privalote, / Tai jūsų dvasios kelias“ (ten pat, 284). Visos poemos kontekste laivo įgula, patyrusi dvasinę sumaištį, ieško savojo kelio, bet yra priversta grįžti prie pradinio kelionės tikslo – Frikso avino vilnos parvežimo.

Sutrikusiam, išvartam iš rojaus, praradusiam ramybę, santarvę ir darną lyriniam subjektui iškyla dvasinio apsisprendimo laisvė: „Radome tvirtai užkalta dėžę <...> / <...> / Bet nepažįstamasis patarė padėti atgal, / Nes, kol dėžė laive, mes turime vilties išsigelbėti“ (ten pat, 286). Biblinė topika orientuota į du kultūrinius akiračius. Pirmasis iškyla biblinės Jonos knygos šviesoje, kur gelbėjama nuo audros bei laivo sudužimo, krovinių išmetant į jūrą (Jon 1, 5). Tai lyg siekimas išsilaisvinti iš pražūties, grįžimas į pradinę būseną, atgal į niūrią tikrovę. Kita tipologinė ašis – minėto Rimbaud'o eilėraščio „Girtas laivas“ poetinis pasaulėvaizdis, kur viena iš galimų laivo svarstomų išeičių – rinktis pražūtį vandenyne, trenktis į uolas. Pastarasis prasmių horizontas išplėtojamas Platelio diskurse. Misterinis ar net apokaliptinis laivo sudužimas atveria ir kito pasaulio perspektyvą. Į tai orientuoja ne tik kailio metoniminis vaizdinys kaip Naujo pasaulio steigtis, bet apokaliptinę misteriją vainikuoja ir lyrinio subjekto lūpos, „vis dar kartojančios malda...“ (Platelis, 1995, 188). Prašymo malda atsiveria kaip pokalbis su Dievu, jo buvimas šalia žmogaus. Visagaliai esaties galimybę žymi ir prasminiai pabaigos akcentai: „Dangus aptemsta, ir žaibas perskrodžia juodą kupolą“ (ten pat, 288). Perplėštas dangus – tokį kelią Dievas pasirenka į pasaulį ir į žmonių giminę. Dievas atsisako šventenybės ir dar kartą priglaudžia nuodėmingojo pasaulio maldos žodžius. Poema „Žygis per vandenį“ modeliuoja dvejetainę žmogaus situaciją: šiapusybėje besiskleidžiančią fantasmagorišką kasdienybę, kur nėra jokių moralinių vertybių, arba priartėjimą prie brandžios sielos kelio – Dievo globos bei jo esaties liudijimo (stiprybės matmuo). Eilėraščio diskurse paliekama laisvo apsisprendimo valia – nuo kiekvieno „kvailių laivo“ įgulos brandos priklausys pasauliui mestas semantinis akibrokštas: individualios egzistencijos sklaida ar dalyvavimas visuomeniniame dionisiškumo karnavale.

2.3. Pontijaus Piloto figūra išvartymo iš rojaus semantiniame lauke

Tikraja prieiga prie skyriaus pavadinimu įvardintos perspektyvos tampa Ricoeuro apmąstomas Adomo mitas. Tai aplinkinis kelias, leidžiantis biblinės situacijos simboliškumą

aiškintis per istorines pasaulyje slypinčio blogio apraiškas. Senojo Testamento Pradžios knygoje Dievas sukūrė pasaulį Žodžio galia. Ši pirmąją gerą transformuoja Adomo mitas, vaizduojantis perėjimą į dabartinę nuopolio būklę: „Susigundydamas Adomas savo veiksmu pradeda blogį, kuris žmonių giminei tampa kiekvieno konkretaus asmens atliekamo blogio sąlyga“ (Ricoeuras, 2002, 242). Ši biblinė tipologija tampa pirmine metafora, vaizduojančia pasaulyje slypinčio blogio sąsajas su paties žmogaus viduje slypinčiu blogiu. Su Adomo mitu hermeneutiškai susijusi ir Patacko perkurta Naujojo Testamento Pontijaus Piloto istorija, kuri analizuojamame socialinio gyvenimo prasmių akiratyje vėlgi skleidžiasi kaip kraštutinė nuopolio mitų variacija. Viso kūrinio poetinis pasaulis – žmogiškumo situacija, bendra tautų problematika. Poemos pradžia orientuota į sociumo mechanizmą. Pontijus Pilotas paskiriamas konvejerinio pasaulio valdytoju. Tai pseudo valdovas su rasės išdidumo idėjomis, propaguojantis prievartinio auklėjimo režimą: „Mušama per padus / kad užsigrūdintų galva. /<...>/ kalama atmintinai“ (Patackas, 1997, 68). Sistemingas auklėjimas išsiugdo „infantini“ žmogų: „Istorija ir Matematika / šukuoja savo auklėtinių galvas / kas dieną po keturias valandas“ (ten pat, 69). Pedagoginė sistema sukuria ligos istoriją, kur „nė vieno gyvo žodžio“ (ten pat, 69), „suklastota ateitis“ (Patackas, 1997, 70). Regima individualios egzistencijos krizė, kuri biblinį žodžio (stiprybės, galios matmuo) prasminį lauką papildė devalvacijos, negatyvumo motyvu.

Viskas Patacko poemoje „Pontijus Pilotas Nr...“ yra netikra ir absurdiška: pasaulyje nėra žaidimo taisyklių, jis „TOKS PAT APVALUS IR PRO ŠAUTUVO TŪTĄ“ (ten pat, 73). Rašytojas sieja įvairius laikus, daro apibendrinimus: minima Jeruzalė, Santjagas, Hirosima, Pilotas vadinamas buvusiuoju ir būsimuoju. Prieinama ir prie žaidybiško kalbėjimo apie dujų kameras, absurdiškas lenktynes, kur abu žaidėjai užmėtomi akmenimis. Poetinio pasaulėvaizdžio diskurse negali būti individualių veiksmų, žemėje siaučia pragaras.

Bibline Jėzaus nukryžiuojimo pas Pilotą situacija modeliuojamas XX amžiaus nekaltų, bet milijonais žuvusių žmonių likimas. Vedamos paralelės su Naujojo Testamento Jėzaus situacija: Pilotas, išardęs Jėzų, nerado jo kaltumo, bet, norėdamas įsiteikti miniai, nukryžiuojo jį (Mk 15, 15). Karo dvasios ir maišto istoriją siekiama pažaboti erškėtrožių vielomis, kuriomis apraizgytas miestas, įvesta komendanto valanda, barikados. Per biblinę erškėčių, Jėzaus kančios ir mirties semantiką Patacko kūrinyje plėtojamos aliuzijos į žydų tautos kančias, konkrečiau, į nacistinės sistemos masines žudynes: „batai kaustyti kaukši / <...> / tai šarvuočio gaudimas duslesnis nei kala prie kryžiaus / bet užmigt negalima garsiai galvoti / šianakt lošiama stambiai...“ (ten pat, 72). Kaustytų batų ir kalimo prie kryžiaus garsas hermeneutiškai istorines aliuzijas sieja ne tik su žydų, jų mirties už priklausymą išrinktajai tautai kančiomis, bet ir su sovietinės sistemos susidorojimu su jai nepaklusniais ar įtariamais žmonėmis. Tai vykusiai koduoja ezopinę biblinės

Piloto istorijos tipologija: tylus maištas prieš Jėzų, Judo išdavimas ir be kaltės nuteisimas. Šių aspektų sklaida atskleidžiama lietuvių tautos tremties tematika. Tačiau galimos dvejopos semantinės supratimo ašys. Kūrinio probleminį lauką turėjo pridengti ezopinė kalba ir konkrečios, pirmiausia į akis krintančios, istorinės realijos. Pastarosios turėjos sukklaidinti sovietų nomenklatūrą: Patackas kalba apie žydų žudynes. Tai lyg tariamos kaltės už nuodėmes motyvas.

Išvaymo iš rojaus semantinę paradigmą galima atpažinti nuodėmės situacijoje, kurios epicentras – totalitarizmas. Į pastarąjį skaitymo akiratį orientuoja toliau aptiriamos bibliinių asmenybių tipologinės paralelės. Iškyla du kraštutiniai poliai: Judas ir Jonas Krikštytojas. Judo vaizdinys išlaiko biblinę struktūrą ir semantiką: „Judas niekšas / Tesi savo žodį...“ (ten pat, 74), „Manau, kad sugebėsite išsaugot / paslapyje, kaip pardavėm pasauli... / <...> / ir savo auksą skambina kišenėj“ (ten pat, 71). Sidabrinių pakeitimas auksu tik dar labiau paryškina Judo menkystę, biblinį Judo gailestį dėl Jėzaus nukryžiuavimo bei jo mirtį (Mt 27, 3 – 5) pakeičia smaginimasis. Tad po Judo simbolika „slepiasi“ visi, kurie išdavikiška bailaus prisitaikėlio povyza stengėsi įtikti sociumui: „ir susiieškai savo pirmą vinį / kuria prikalsi viešpačiui rankas“ (Patackas, 1997, 75). Viešpaties simbolika ženklina nekaltai sociumo pasmerktus žmones. XX amžiaus „viešpačių“ – teisiųjų, tvirtų už savo žodį žmonių ilgalaikiškumą liudija ir grafika – viešpaties vardo rašymas mažąja raide.

Mirties kaip nuopolio semantinį lauką įprasmina ir arenos vaizdinys – Paskutiniojo Teismo erdvė. Nerono valdymo laikotarpiu arenoje vykdavo kovos – „vaidinimai“, kurių pabaigoje krikščionių sudraskydavo liūtas. Piloto – Nerono paralelizmu Patackas perkuria šią antikinę istoriją: „Kai pirmasis nugriūna / Antrasis susilaukia satisfakcijos / Abu žaidėjus užmėto akmenimis / Ir žaidimas prasideda“ (ten pat, 77). Arena iškyla kaip kapo metafora, kur „gražiai“ susidorojama su bet kokia informacija: metoniminė Pontijaus akis įsako: „žudyk / <...> / Amen“ (ten pat, 81). Biblinė Jėzaus mirties ir prisikėlimo tipologija nebegalima Patacko poemoje. Tai žymi ne tik religijos eliminavimas iš oficialios kultūros („ir stalčių supelijusios marijos“ (ten pat, 83), bet ir sociumo vykdoma statistinė, apgaulinga pasaulio įvykių ataskaita: „Darbuojasi skutimosi peiliukas, / tvarkingai preparuodamas faktus / <...> / su laikraščiais, statistikos stulpeliais, / <...> tuoj padaro / efektą oficialų“ (Patackas, 1997, 83).

Asmeninei Pontijaus Piloto istorijai susiliejus su visų žmonių istorija, belieka didžiulis simuliakras, kuris „reiškia realybės trūkumą, jos nesatį, to, kas būtų ne – simuliakras negalimybę“ (Žukauskaitė, 1996, 125). Kalbama apie vaškinį, radarinį, banknotinį Piloto vaizdinius, nebelieka skirtumo tarp „tikra“ ir „įsivaizduojama“: „ir galvose miegančios utėlės / apsikrikštija“ (Patackas, 1997, 84). Tvyro poetinė vaizdų sumaištis, nebėra aiškios ribos tarp konkretybės ir bendrybės. Ezopine kalba nuo Piloto istorijos pereinama prie autoritarinio režimo

perkūrimo: „Jis praeina pro mus <...> / <...> / Išeginiais baltais marškiniiais, manekenai jį sveikina. / kažkas užima vaikui akis, kad šis dar mokėtų šypsotis“ (ten pat, 85). Disharmoningas pasaulis siaučia karnavališkame teatre. Ir šalia paradoksas: Kristaus širdies litanijos parafrazėmis nužudytų motinų ir vaikų žudys Pilotas „paimamas“ į žemę ir paskelbiama jo mirtis: „Mirk už mus“ (ten pat, 86). „Malda“ į Pontijų išskaičiuojami visi istoriniai įvykiai, kuriuos konvejerinė sistema statistiškai bandė išnaikinti. Ši litanijos parafrazė – lyg teisiųjų akistata su Pilotu ir jų kerštas: paskelbiamas nuosprendis susikompromitavusiems stabams, kurie ne gina, o parduoda žmogų, pasaulį. Pilotas nužudomas – taip lyg stengiamasi išsivaduoti nuo pragaro laiko – konvejerinio pasaulio įtakos asmenybės formavimuisi, masiniam nekaltų žmonių šaudymui. Poemos pabaiga skatina stiprybės išsaugojimą per biblines paraleles: „iš dulkių gimiau, / Ir dabar, kada metas man gultis, / Aš bučiuoju jus, dulkės“ (ten pat, 87). Tai simbolizuoja viso ko pradžią ir pabaigą, sekimą sugrąžinti vertybinius taškus. Apokalipsėje Jonui pasakyta: „Aš esu Alfa ir Omega, Pirmasis ir Paskutinysis, pradžia ir Pabaiga“ (Apr 22, 13). Tad poemoje „Pontijus Pilotas Nr...“ per Šventraščio situaciją parodijuojama XX amžiaus istorinė situacija. Tai žymi ir pats eilėraščio pavadinimas: šalia konkrečių nuorodų į istorinę asmenybę, staiga prirašomas „Nr...“, kuris nuneigia bet kokią asmenybiškumą. Fantasmagoriškai karnavalizuotame pasaulyje vyksta kaukių žaidimas. Tokiu naujai sukurtos tikrovės principu falsifikuojama „realybė“. Tik maištaujantis menas pajėgus atsilaikyti prieš nužmoginimo, nuasmeninimo ideologinės sistemos taisykles.

2.4. Mirties kaip nuopolio semantinis akiratis

Nuopolio semantinį lauką tęsia mirties simbolinės asociacijos, kurių centre, visų pirma, iškyla Kristaus mirties vaizdinys. Eilėraščio pradžia parafrazuoja Jėzaus mirties situaciją: „Išsukinėti / Sąnariai, oda sukapota rykštėmis, raiščiai / Giliai įsirėžę į raumenis“ (eilėraštinis „AVE CAESAR“, – Platelis, 1995, 152). Palyginimui – evangelinis vaizdas: „<...> žydai nenorėjo, kad kūnai liktų ant kryžiaus per šabą <...>, jie prašė Pilotą, kad nukryžiuotiesiems būtų sulaužyti blauzdikauliai ir kūnai nuimti“ (Jn 19, 31). Mirties ir kančios semantinis laukas plėtojamas viso eilėraščio kontekste. Lyrinis subjektas – lyg Jėzaus mokinys – apaštalas, budėjimu steigdamas Viešpaties apreiškimo viltį. Galimos metaforiškos prasmių gijos į apaštalo Petro antrame laiške sakomus žodžius: „Pagal jo pažadą mes laukiame *naujo dangaus ir naujos žemės*, kuriuose gyvena teisumas“ (2 Pt 3, 13). Ir Platelio eilėraštyje juntamas apaštalo noras įsteigti amžiną ir dangišką karalystę žemėje: „Kad Kristaus tiesa galbūt įsitvirtins pasaulyje / Ir įstengs jį pakeisti į gera“ (Platelis, 1995, 152). Bet biblinė apreiškimo tiesa nerealizuojama.

Laukimas prilygsta nevilčiai, mirtis suartina biblinę ir antikinę mąstyseną, kuri papildo semantinį suvokimo horizontą.

Panašiai kaip ir Patacko poemoje „Pontijus Pilotas Nr...“, šiame Platelio eilėraštyje varijuojamas istorinis arenos kaip pirmųjų krikščionių kančios ir mirties vaizdinys. Tačiau skirtingai nuo Patacko poemos, kuri orientuota į aiškias ideologines aliuzijas, Platelio eilėraščio kontekstas yra abstraktesnis – tai apibendrinta pasaulio kaip mirties vaizdinio apokaliptinė variacija. Liūtų simbolika paraleliai perkuria Nerono laikais paplitusio krikščionių draskymo, psalmėse ar Naujajame Testamente iškytančių plėšriųjų žvėrių aliuzijas: „Mus jau varo į aptvarą, kur greitai bus įleisti / Išbadėję liūtai bei tigrai. Jie plėšys mus“ (ten pat, 152). Aptvaras – suspausta arena kaip mirties erdvė. Kalbėjimu daugumos vardu ir žodžiais „AVE, CAESAR“ (ten pat, 152) įtvirtinamas mirties dominavimas. Eilėraščio pavadinimas – mirties priėmimas kaip pagarba Cezariui. Mirties semantiniame akiratyje įrašomas net Kristaus kaip mirties arenoje vaizdinys: „Mes abu surišti, Cezari, tik tu esi kitame / Grandinės gale. Man gerklę perplėš / Saulės dievo žvėris, mitravedis liūtas / <...> / ir mūsų Žmogaus Sūnus / <...> turės užsidėti šį veidą“ (ten pat, 153). Mitravedis liūtas simbolizuoja žvėrį arenoje. Liūto kaip mirties nešėjo vaizdinys varijuojamas Apreiškime Jonui (Apr 9, 17; 10, 3; 13, 2). Apokaliptinės pasaulio pabaigos nuojautos Biblijoje liudija atpirkimo vyksmą. Pastaroji semantika varijuojama ir Platelio eilėraštyje – mirtis esti kaip paslėptojo būties pavidalo atpirkimas, nes „mirtis juk yra atleidimas. Ave, Caesar, / Moriturus te salutat“ (Platelis, 1995, 54). Gladiatoriaus šūkiu arenoje, skirtu Cezariui („mirusieji tave sveikina!“), brėžiama būties misterija. Kristaus kaip mirties vaizdinys susijęs su Alfonso Nykos-Niliūno eilėraščiu „Diskobolos“, kur Mokytojo vaizdinys skleidžiasi per mirtį nešantį diską, eliminuojantį prisikėlimo bei išganymo viltį.

Mirties semantinis akiratis iškyla kaip žaidybiškos variacijos: „Jiems reikia mirčių ir budelių, kankinių ir kankintojų, / <...> kurių jie štai pridarys / Tavo rankos, Cezari, šios minios akyse, / Kuri iš lėto žvėrės su tavo liūtais“ (ten pat, 152). Platelio eilėraštyje kūno aukojimas iškyla kaip šventumos ilgesys. Mirtis projektuojama į kūno plokštumą, apie mirtį liudija ir biblinės drobulės variacijos. Kaip teigia Ališanka, „mirtis ne kaip riba, bet kaip būvis kitapus ribos <...>, kur veikia chaosminė arba dionisiškoji *ir-ir* logika: viskas svarbu ir nieko nėra reikšmingo“ (Ališanka, 2001, 115). Pasaulis Platelio poezijoje iškyla kaip mirties priėmimas arenoje. Galimos aliuzijos ir į dangiškosios karalystės steigti, nes kūniškumo – Cezario dimensija eina „į saulėlydį“ (Platelis, 1995, 153). Kristaus mirtis paradoksaliai plėtoja atleidimo motyvus (į tai orientuoja ir eilėraščio pabaigos žodžiai). Tačiau pastarasis biblinis atpirkimo vyksmas užgožiamas pasaulyje siaučiančių niekio, tuštumos žaidybiškų variacijų: „Dabar aš kaip niekad jaučiuosi vienišas / Ir laisvas. Karalystės ar tikinčiųjų bendruomenės – / Tik drobulė,

slepianči didžią žmogaus vienatvę“ (ten pat, 152). Drobulės kaip neatskleistos uždangos simbolika Platelio eilėraščio evangelinį Mokytojo topikos parafravimą įrašo į dekonstruotą, iliuzinę atpirktosios žmonijos mitemą. Tai dionisiškas santykis su Dievu, kur Kristaus kūnas išskyla kaip šventumos sutelkties pėdsakas, modifikuojamas per dionisiško susinaikinimo (kūnų draskymo) ekstazę.

Su bibline nuopolio semantika susijusi konkrečių istorinių įvykių steigtis – bausmės ir atpirkimo vyksmo plėtotė. Platelio poemos „Sugrįžimas“ pradžioje minimas Vėlinių laikas išskyla kaip visos poemos įvykių sklaidos perspektyva. Mirtis jaučiama už kiekvieno įvykio, modeliuojamo vaizdo ar išarto žodžio. Pasak Heideggerio, „šiapusinė ontologinė mirties interpretacija yra ankstesnė už bet kokią ontinę anapusinę spekuliaciją“ (cit. iš Tūtlytė, 2001, 222). Platelio poema orientuota į istorinę tautos situaciją, kur pasaulis vaizduojamas kaip mirtis. Į tai orientuoja ir biblinė tipologija: „Yra bausmė, bet yra ir išbandymas / <...> atpirkėjo kelias / Į mūsų sielas buvo skaudus ir ilgas“ (Platelis, 1995, 300). Nykstant ezopinės kalbos būtinybei, mirties ir atpirkimo santykis galutinai transformuojamas į nuodėmingojo pasaulio dionisišką šėlsmą: Jėzus „turėjo nužengti į <...> pragarus / Ir pirštu parodyti mūsų pasaulio blogį“ (ten pat, 300). Dievo pirštas žymi neregimo ar nenorimo pažinti nuodėmės pasaulio vaizdinį. Tokiu būdu pasaulio kaip prigimtinio blogio samprata įtvirtinama nuodėmingų židinių (pragaru) vaizdinys.

Analizuojant biblinį išvaymo iš rojaus horizontą, paaiškėja, kad poetinis Platelio ir Patacko pasaulėvaizdis modeliuojamas pagal priešybėmis grįstą Šventraščio architektoniką. Biblinė topika kartu yra išplečiama, kitaip tariant, transformuojama poeto kūrybinės visumos principais, tokiu būdu formuojantis individualiam poetiniam skaitymo akiračiui. Maišto prieš Dievą arba išvayto klajūno izotopija kuriama dvejiopa žmogaus situacija: šiapusybėje besiskleidžianti karnavalizuota (dionisiška) kasdienybė, kur nėra jokių moralinių vertybių, arba grįžimas į Dievo globos horizontą (stiprybės matmuo). Eilėraščiuose XX amžiaus egzistencija atsiskleidžia kaip perversijų laikas, kur išblėsusios lyrinio subjekto saviidentifikacijos ribos (begalvio žmogaus kaip masinio šešėlio vaizdinys). Toks hermeneutinis atvirumas istorinei praeičiai interpretatorių įtraukia į dialogišką santykį su tekstu, kur rašytojo praeities refleksija atsiskleidžia „dialoge su kitu“ (Sverdiolas, 2003, 159). Dialoginės poetinės savimonės atvertis vykusiai modeliuoja lyrinio subjekto – tremtinio dalią, kur ne tik skaudžiai išgyvenama kasdienybė, bet ir sugebama ironizuoti esamą situaciją (nevilties šauksmas). Išvaymo iš rojaus semantinė tipologija hermeneutiškai susijusi su kitomis galimybėmis atskleisti Šventraščio prasmes. Ši tipologija aiškinama nagrinėjant būtent šios konkrečios situacijos perkūrimą ir kartu platesnį rojaus – pragaro vaizdų lauką, kuriame ryškios nuodėmės, kaltės, bausmės, mirties paradigmos. Išvaymo iš rojaus sąlygiškai simboliška situacija Patacko ir Platelio poezijoje

tampa hermeneutiniu akiračiu, kur veriasi istorinis gyvenamojo laikotarpio supratimas.

3. Mokytojo ir mokinių evangelinė situacija (K. Platelis)

Platelio poezijos bibliinių reikšmių laukas skleidžiasi ir per Naujojo Testamento diskurse atpažįstamą Jėzaus kaip Mokytojo simboliką. Biblijoje Dievas į žemę pasiunčia Sūnų, kuris pagal Evangeliją yra pasaulio Atpirkėjas, Tėvo Žodis, Dangaus Karalystės žemėje kūrėjas. Platelio poezijoje išlaikoma biblinė Mokytojo ir pranašo situacija, kuri padeda atskleisti visuomeninių, istorinių motyvų dominantes. Jėzaus vaizdinys Platelio eilėraščiuose perkuriama nuodėmingojo pasaulio dominavimą.

Į Mokytojo situaciją orientuotas Platelio eilėraštis „Alba“, kurio pasaulėvaizdyje skleidžiasi apreiškimo tiesos ir juslinio grožio motyvai. Dieviškasis apreiškimas tipologiškai siejasi su Jėzaus palyginimų mokymu apie sėją (Mt 13, 4 – 9). Platelio eilėraštyje „nevienalyčio dirvožemio“ metafora susijusi su evangeliniu pasakojimu, kuomet į dirvą, kelią, uolas, erškėčius metamas (sėjamas) grūdas, kuris prigyja arba ne (Mt 13, 18 – 23). Kliūčių ar net nesėkmių ruožas tipologiškai galimas sieti su grūdo nukritimu prie kelio. „Pas kiekvieną, kuris girdi žodį apie karalystę ir nesupranta, ateina piktasis ir išplėšia, kas buvo pasėta širdyje“ (Mt 13, 19). Palyginimui – Platelio lyrinio subjekto žodžiai: „<...> paskui apvalo aštrūs tvarkytojų kirviai, / apgenėdami ir dievų netvarkingai styrančias galvas, / <...> / kol suformuoja norimos tiesos parkus“ (Platelis, 2000, 126). Tai orientacija ne tik į blogio aspektą, bet ir istorinę ideologinio laikmečio situaciją. Tam atstovautų ir žodžio augimas „su tvarkingais, nauda žvyruotais takeliais / <...> / ir pareigos džiaugsmingai svaiginasi išmintingai“ (ten pat, 127). Lengvabūdžių, prisitaikėlių žmonių laikysena, jų sielos – „nevienalytis dirvožemis“, kur dėl menkiausios naudos atsisakoma apreikšto Dievo žodžio. „Žvyruotus takelius“, „neišsipildžiusius troškimus“ galima interpretuoti ir kaip pasėlį erškėčiuose: „tai tas, kuris klauso žodžio, bet šio pasaulio rūpesčiai ir turto apgaulė nustelbia žodį, ir jis lieka nevaisingas“ (Mt 13, 22). Mokytojo žodžiai savo tikslo nepasiekia.

Evangelinio motyvo parafrazė aktualizuoja dilemą tarp daugelio žodžių byrėjimo ir vieno žodžio steigties. Daugumos žodžių kaip sausų žiedlapio raidžių byrėjimas atstovauja negatyviosios paradigmos raiškai, į kurią orientuoja – „sausai žiedlapiai“ – išdžiuvę, mirę, negyvi. Sausros įvaizdis tipologiškai susijęs su bibrine dykuma – Dievo ir žmogaus santykių pradžia (Senajame Testamente sandoros matmuo – tremties iš Egipto motyvas). Tad sausros semantinė paradigma hermeneutiškai gali būti atvira dieviškam apreiškimui.

Apreiškimo tipologiją vaizdija net eilėraščio pavadinimas „Alba“. Lengviausiai

iš koduojama semantinė reikšmė – kunigo liturginis rūbas, simbolizuojantis šventumą ir sielos tyrumą, reikalingą einant prie altoriaus. Simbolinis eilėraščio prasmių laukas albos poetiniu įvaizdžiu išskyla kaip Mokytojo rūbas. Poetinėse evangelinio mokymo apie sėjėją parafrazėse skleidžiasi Jėzaus aukos bei sandoros su pasauliu steigtis. Naujos Karalystės apreiškime juslinis grožis įgalintas nuolatiniam atgimimui.

Mokytojo vaizdinys simboliškai atsiskleidžia ironiškais Kristaus aukos apraiškėmis. Platelio kūrinys išganymo biblinė tipologija siejama su meškeriojimu, kur vanduo esti lyg „sielos veidrodis“ (Platelis, 2000, 23). Kasdienybės ženklais parafrazuojama evangelinė apaštalu žvejojimo naktis Tiberiados ežere. Biblijoje naktis be Jėzaus tamsi ir nevaisinga. Tik apaštalu vienybė padovanoja susitikimą su Viešpačiu ir apreikštą jo malonę – pilną žuvų tinklą (Jn 21). Ši biblinė situacija transformuojama Platelio eilėraščio „Meškeriojas“ diskurse: „kokią, kokią žuvį dabar jis pagaus? / <...> / Valą suraizgantį unгурį? / Hierarchiją nešantį karpį? / IXTYS? O gal nieko“ (Platelis, 2000, 23). Galima dviguba situacijos samprata: unгурio sielai atstovauja chaoso vaizdinys ar karpio simbolika – tvarkos ženklas. Abu būties ženklai eliminuojami per aliuzijas į Jėzaus nukryžiovimą. IXTYS – tai pirmosios raidės, žyminčios Jėzaus Kristaus Dievo Sūnaus Išganytojo misiją žemėje. Kaip nurodo Sigitas Parulskis, kalbėdamas apie šį eilėrašį, IXTYS – graikiškai reiškia „žuvis“, vieną ankstyviausių Kristaus simbolių (Parulskis, 2000, 9). Tad meškeriojimas tampa maldos vyksmu, kur apmąstomos išganymo perspektyvos. Pastarasis motyvas tarsi išbaigia (įteisina) tylinčiu ar net ironizuojančiu dieviškos aukos prasmę pasaulį, kuris kaip toks vis dėlto įmanomas. Ežero vandens virsmas ledu – plienų žymi mirties dominavimą. Išryškėja paralelinės aliuzijos į sielos tremties – mirties vaizdinį: „Ir neateis išgelbėtojas. Iš kur jis galėtų ateiti?“ (ten pat, 23). Įdomios Parulskio išvalgos apie poetinių veiksmų pabaigą. Kaip teigia kritikas, ironija ir autoironija Platelio eilėraštyje dažnai pasitelkiama, „todėl nekeista, kad ir šis tekstas baigiasi ‚špygos‘ rodymu – meditacijos rezultatas ‚eilėraščio kuojas‘, didesniai laimikiui žodžių kirmėlės, matyt, neskirtos“ (Parulskis, 2000, 9). Ironizuojamo Kristaus auką galima būtų aiškinti buberiškuoju santykiu: lyrinis „aš“ nebesugeba Mokytojo aukos priimti kaip „Tu“, bet į ją žvelgia kaip į dar vieną kasdienybės detalę, kaip į „Tai“ (Martinus Buberis). Nebeįžvelgiama Aš – Tu santykių sritis. Beviltiškos ir bejėgiškos pastangos pažadinti tikėjimą regimos paskutiniuose eilėraščio žodžiuose: „jaunas vyras suklupeš tarsi po kryžium, / trys mažutėliai vaikiukai jį bando kelti už žastų, / dilbiai bejėgiškai karo, tuščios akys“ (Platelis, 2000, 17). Prisiėlusio Kristaus stebuklas tampa tuštumos apologetu nuodėmingojo pasaulio fone. Kristaus mirties prasmė užgožiama susvetimėjusios egzekucijos apraiškėmis, nubrėžiančiomis ryškia nesusikalbėjimo takoskyrą.

Mokytojo biblinė tipologija liudija ir apaštalu biblinis akiratis. Į apaštališkąją misiją,

dangiškosios karalystės variaciją, orientuotas ir Platelio eilėraštis „Užtrukęs Efeze“ (ten pat, 132). Efezas – tai miestas ir uostas Mažojoje Azijoje, kur apaštalas Paulius atvyko skelbti Jėzaus evangelinį mokymą. Kelionės topika regima ir Platelio eilėraštyje. Šiame pasaulėvaizdyje yra pažeista istorinio linijinio krikščioniško laiko samprata – į vieną visumą jungiami skirtingų epochų ir laikų vaizdai: „<...> po daugelio metų, išlipęs iš autobuso / <...> pasukau į dešinę, amfiteatro pusėn / ir patekau į heterų kvartalą, kur miesto / valdovei <...> / aukojamosios gyvosios apeigos“ (ten pat, 132). Laiko virsmas erdvine kategorija išryškina postmoderniojo pasaulėvaizdžio kūrimą. Žaidybiniu principu modeliuojamos lyrinio subjekto kelionės simboliniai taškai: Artemidės šventykla, suklastotos drachmos. Šie du simboliai tipologiškai siejasi su apaštalo Pauliaus kelionės Efeze aprašymu. Artemidės šventykla – apgaulingo tikėjimo bei pasipelnymo šaltinis. Apaštalų darbuose sakoma: „Vienas sidabrakalys, vardu Demetrijas, gamindavo sidabrinės Artemidės šventyklos miniatiūras ir duodavo gerai uždirbti amatininkams“ (Apd 19, 24). Drachmos metaforiškai susijusios su tikrojo Dievo priėmimu. Šią tipologiją paaškina Evangelijos žodžiai: „Džiaukitės su manimi, nes radau drachmą, kurią buvau pametusi! Sakau jums, šitaip džiaugiasi Dievo angelai dėl vieno atsivertusio nusidėjelio“ (Lk 15, 10). Drachmos kaip vienos paklydusios avies simbolinė tipologija Platelio poetiniame pasaulėvaizdyje pabrėžia lyrinio subjekto situaciją. Vaizduojama biblinės situacijos transformacija: eilėraščio žmogus – lyg paklydusi avis, trokštanti išgirsti Viešpaties žodį. Į tai orientuoja lyrinio subjekto žodžiai: „Iš purvino delno čigonės nusipirkęs suklastotų drachmų / su Odisėjo laivu, jas vildamasis iškeisti / į nesuklastotas patirtis“ (Platelis, 2000, 132). Kelionės kaip ieškojimo poetines parafrazes paryškina kultūrinė ir simbolinė užuomina į Odisėjo klajones.

Viešpaties žodžio apaštališkoji misija praranda savo prasmines išvalgas, tęsiamas gyvenimas šiapusybės malonumų sklaidoje. Kaip teisingai pastebi Sverdiolas, antikos ir viduramžių filosofijos ir teologijos sampyna leido į kosmosą žiūrėti kaip į Dievo kūrinį ir kartu regimos būties atitikmenį“ (Sverdiolas, 1996, 184). Platelio eilėraščio vertybinės orientacijos perspektyvoje istorinis matmuo tėra tik prasminis kontekstas, kur galima egzistencijos sklaida. Kontekstinę, bet negyvenamosios būties paradigmą liudija ir lyrinio subjekto žodžiai: „jaučiausi toks vienišas ir nereikšmingas / garsų ir pavidalų, žodžių ir sakinių vandenyne“ (Platelis, 2000, 133). Biblinė apaštalo Pauliaus kelionės prasmė suskaidoma į dvigubos egzistencijos liekanas. Žaidybiniame laiko paradigmoje Efezas tėra „užtrukusio pasaulėvaizdžio“ saugotojas, kurį užgožia Eroso iškilimas kaip apoloniškos kultūros dekonstruktas: „Dalyvaudamas puotose, imdamas vyno taures / dviem pirštais ir švelnias moterų strėnas – / abiem delnais“ (ten pat, 133). Eroso ir biblinės simbolikos tipologija parodo egzistencinės patirties galimybes. Apaštalo Pauliaus mesijinė kelionė perrašoma erotiškuoju kodu, kur meilės apimtas kūnas tampa iliuzine atpirkties

auka.

Platelio eilėraščio „Užtrukęs Efeze“ moduliacija biblinės topikos perspektyvoje atveria ir kitokią teksto perskaitymo galimybę. Biblinis – antikinis laikas įsivaizdinamas kaip priebėga nuo dabarties – istorinės perspektyvos: „Manęs netraukė šis dabarties pasaulis <...> / <...> / su savo institucionalizuotom religijom ir ideologijom / <...> / <...> Tad likau ten“ (ten pat, 133). Platelis kuria ne betarpiško santykio su gyvenimu teigimą, bet dialektinio arba dvigubo neigimo perspektyvą. Galima išvelgti Platono filosofinius mąstymo konceptus. Kaip pažymi Sverdiolas, „šiapusybė Platonui yra anapus anapusybės“ (cit. iš. Sverdiolas, 1996, 241). Patirties pasaulis, atsiskleidžiantis per lyrinio subjekto esatį kažkur ir kažkada, iškyla kaip erdviškas ir laikiškas. Biblinė kelionės topika tampa lyg iliuzinė atrama lyrinio subjekto tikrovės paieškoms. Šventraščio horizonto sklaida semantinę eilėraščio akiratį atveria per daugybinį patirties modeliavimą, kur, anot Sverdiolo, „galime teigti, kad vienis yra niekur ir niekada“ (Sverdiolas, 1996, 240). Tai paliudija ir Platelio eilėraščio lyrinio subjekto žodžiai: „Jų šis ir anas pasaulis gyvuoja tik žodžiuose“ (Platelis, 2000, 134). Biblinio diskurso aktualizacija išplečia lyrinio „aš“ projekcijos galimybes bei parodo postmodernios savivokos konceptus: Šventraščio motyvai ironizuojami, numitinami per erotišką prizmę. Biblijos diskursas hermeneutiniame suvokimo procese atveria Platelio poezijoje transformuotą pasaulėvaizdį, kur teksto referencija iškyla kaip pragariško (nuopolio) pasaulio projektas (tipologinės sąsajos su Patacko poezija).

Bibliniame Jėzaus mokymo horizonte eilėraščių modeliuoja Platelis kaip užslėptų visuomeninių (tautos) simboliką. Eilėraštis „Apokrifas“ – labai ženkliškas: visas poetinis pasaulėvaizdis surikiuotas į logines schemas. Kūrinio centre – Jėzaus mirties kelio atkartojimas. Tai ne tik Mokytojo Golgotos kelio poetiniai ženklai, bet ir išpranašautos mokinių – apaštalų kančios: „Rašto aiškintojai jau tvarko slaptus dokumentus, / Ruošia vizas apaštalam“ (Platelis, 1995, 370). Biblinės Rašto aiškintojų ir fariziejų semantinės parafrazės perkuria XX amžiaus ideologijų persmelktą laiką. Palyginimui: „Aš siūsiu pas juos pranašų ir apaštalų, o jie vienus žudys, kitus persekios“ (Lk 11, 49). Rašto aiškintojų simbolika ženkliškai liudija Jėzaus mokymo ir tikėjimu juo takoskyrą. Tikėjimas („Žmogų kala ant kryžiaus“ (Platelis, 1995, 370)) ir netikėjimas („Protingieji apmąsto lošimo planą“ (ten pat, 370)) nuolat dalins pasaulį į Jėzaus mokinius ir fariziejus. Šios takoskyros biblinės gairės girdimos evangeliniame mokyme (Lk 11, 37 – 53). Iliuziškame, disharmoningame netikėjimo pasaulyje vyksta loginis žaidimas žmonių likimais. Biblinė paralelė „sargybiniai meta burtą dėl jo apsiausto“ (Platelis, 1995, 370) paralelės akivaizdžiai apeliuoja į XX amžiaus istorinę situaciją. Šių, teisiųjų, ideologijai nepaklūsusių žmonių gyvenimas – biblinio Jėzaus Golgotos kelio pakartojimas. Į tai orientuoja ir lyg tarp kitko sakinių rašymas skliausteliuose, kurie kaip tik, vietoj to, kad slėptų, paryškina svarbiausius

teksto koncentrus. Pastarajai semantinei plokštumai priklausytų ir dvi eilėraščio pabaigos eilutės: „Svarstomos kankinių kandidatūros. / Pradžioje buvo Logos“ (ten pat, 370). Svarbiausia eilėraščio duotybė – kankinių apaštalų gyvenimo pakartojimas ir kartu naujų prasmių steigtis. „Aš esu Alfa ir Omega, Pirmasis ir Paskutinis, Pradžia ir Pabaiga“ (Apr 22, 13). Dieviškas Žodis – kaip visa ko pradžia, kaip stiprybės ir įkvėpimo šaltinis, kaip apaštališkas mokymo epicentras, už kurį kiekvienas atsiduria „kelyje į Golgotą“ (Platelis, 1995, 370). Tai ir stiprybės matmuo, pabrėžiantis maišto prieš kasdienybę situaciją. Eilėraščio pavadinimas „Apokrifas“ pabrėžia vienintelę kūrinio perskaitymo galimybę – apokrifas orientuoja į nesutampantį su oficialiu religiniu mokymu žodžio dominavimą. Tad iliuzinė, apgaulinga ideologinė sistema tampa apokrifinio sąmokslo steigėja ir pasaulio tvarkytoja.

Apibendrinant galima teigti, kad Šventraščio įvaizdžių semantiniiais konceptais nagrinėjamų poetų kūryboje atskleidžiama šiuolaikinė kultūros krizė, žmogiškosios sąmonės fragmentacija ir dvasinis išsekimas. Kuriama skeldėjančios kultūros mozaikinė sklaida, kur biblinė architektonika iškyla kaip istorinio patyrimo dekonstrukcija. Šventraščio situacijų polistilistinė ir žaidybinė sklaida atveria susvetimėjusios tautos perspektyvas, itin ryškias maišto prieš ideologiją, apokaliptines pasaulio pabaigos variacijas. Į pastarąjį semantinį lauką orientuoja ir dieviško apreiškimo žodis ar Jėzaus apaštališkoji misija, kuri transformuojama į kūniškumo izotopiją, biblinio Dievo vaizdinys tampa kasdienio pasaulio detale. Apoloniškasis pasaulis užgožiamas dionisiško maišto izotopijos, kur ironizuojamo Jėzaus auka eliminuoja Aš – Tu išiklausymo, išžiūrėjimo, išgyvenimo santykius. Biblinės Mokytojo – mokinių evangelinės parafrazės perkuria nuodėmingojo pasaulio projekcijas (tipologinės sąsajos su Patacko poezija). Tokiu principu apmąstoma Vakarų kultūros istorijoje vykstanti anapussybės perspektyvos sklaida šiapusybėje.

III. Biblijos balsas intuityvaus ir daiktiško eilėraščio santykiuose:

D. Kajokas, A. Gailius

Greta intelektualiosios (refleksinės), intertekstualumo gausa pasižyminčios poezijos šeštojo dešimtmečio kartoje išryškėja stipresniu intuityvumu ir jausminiu pradū, ne tokiu prieštaringu, tolydesniu intertekstualumu ir recepcija pasižymintis išsižiūrėjimas į save, gamtos ir daiktų formas. Vienas ryškiausių tokios krypties autorių šioje kartoje yra Donaldas Kajokas (greta Antano A. Jonyno ir kitų), kuris kartu su Antanu Gailiumi galėtų reprezentuoti Biblijos horizonto aktualumą šioje daiktų ir recepcijos poezijoje. Šių poetų kūryboje „daiktas nėra idėjos mediumas, bet objektas, savyje sukaupęs ir išreiškias būties sąrangą, visumos ir atskirybės grožį“ (Tūtlytė, 2003, 109). Daiktiškumo sampratos išskaidai svarbus fenomenologinis mąstymas, kur pastaroji sąvoka taikoma reiškiniams, veiksams, būsenoms, nuotakoms, „tam, kas yra suvokiama, kas įeina į sąmonę, sudaro to momento turinį“ (cit. iš. Daujotyte, 2003, 15). Gailiaus ir Kajoko poezijoje regima kūno, daiktų sampyna persmelkta meditacine, kaip realybės ribų praplėtimo, simbolika. Poetiniame kūrinyje ypač svarbus tampa garso, linijos, vaizdo išsiskyrimas. Tai Sigito Gedos ir Vytauto Bložės tradicijos tęsimas, sugražinantis dėmesį Rytų kultūrai, individualistiniam patyrimo fenomenui. Rytietiškoji meditacijos tradicija sąveikauja su krikščioniškąja jos apraiška. Greta stipraus lyrinio „aš“ asmens prado Kajoko poezijoje matyti ir tam tikras beasmeniškumas. Tačiau manytume, kad multidimensiškame ne vieno eilėraščio modelyje ne mažiau nei Oriento (Rytų) kultūros kontekstus svarbu išryškinti Šventojo Rašto skambėjimą, kuris šios kartos kontekste įgauna individualų poetinį pavidalą. Skirtingai nuo Patacko ar Platelio poezijos, kur Šventojo Rašto motyvai apmąstomi kultūriniame ar istoriniame kontekste, Kajoko, Gailiaus poezija atsigrežia į ne taip gerai žinomus, viename ar kitame kultūros lygmenyje populiarius Senojo ir Naujojo Testamentų motyvus, tai, kas tarsi yra nuošalyje, išskirtinai subjektyvu, asmeniška. Santykis su Šventojo Rašto įvaizdžiais gali būti įvardijamas kaip jausminis, impulsyvus. Šeštojo dešimtmečio kartos kontekste Kajoko, Gailiaus poezija reprezentuoja ne visuomeninę, istorinę poeziją, o meditacinį kalbėjimo stilių. Tylos estetikoje dėmesys sukcentruojamas į asmens, gamtos, žodžio ir daikto būtį, būtiškosios vienovės, harmonijos pajautas ar paieškas. Pastebimas poezijos mediatyvumas arba susikaupimas ties smulkmena kaip trumpai švystelėjusia mintimi. Vėlesnėje kūryboje daugėja dramtizmo, laiko refleksijos ženklų, nes poetai įsitikinę, jog žmogų paliečia jį supantis laikas.

Biblijos horizontą Kajoko ir Gailiaus poezijoje galima aptarti iškeliant šias ypač ryškias simbolines variacijas. Tai evangelinė laukimo ir susitikimo situacija (Sandoros perspektyva),

tikrojo Dievo ir netikrų dievų (stabu) semantinės tipologijos. Kajoko poezijos intertekstinę gausą liudija ir kiti Šventojo Rašto motyvai: Tėvo ir sūnaus santykio biblinė patirtis, angelo ir rojaus semantinės novacijos, Paskutinės Vakarienės ir Jėzaus mirties asociacijos, Giesmių Giesmės parafrazės. Senojo ir Naujojo Testamentų prasmių laukas – tai vertybinė pasaulio atrama, nes, anot poeto Kajoko, Dievas yra pirmoje vertybių skalės vietoje (Ranonytė – Buitkuvienė, 2000, 10). Kaip prisipažįsta Gailius, ir jis kūryboje didelį dėmesį skiria krikščioniškajai vertybių sistemai, nes jam pasaulis be Šventojo Rašto neįsivaizduojamas.: „Juk tam žmogus ir rašai eilėrašį, kad esi toks priblokštas Dievo gyvenimo, šio pasaulio, kito žmogaus paslapties, jog mėgini kažką pasakyti, bet paprastai ir aiškiai pasakyti nemoki“ (Tikėti ir rašyti, 2002, 79). Tad pagrindinis eilėraščių raktas – teologinė savimonė, kurios matymo akiratyje elegiška ilgimasi harmonijos, kartu suvokiant aplinkinio pasaulio netobulumą ir problemišumą.

1. Biblinė dermė ir nedermė dialogiško santykio su Dievu variacijose

Dievo esaties, jo buvimo liudijimas poetų kūryboje atskleidžiamas panašiais Senojo / Naujojo Testamentų semantiniiais vaizdiniais, parafrazuojant ypatingos tylos perspektyvą, tampančią bendravimo su Dievu matmeniu. Poetinę vyksmo įtampą pabrėžia psalmių parafrazėse atkuriamą dialogiškumo, pokalbio situacija buberiškuoju Aš – Tu santykių aspektu. Gailiaus „Pirmoje psalmėje“ Dievas yra nuolat šalia lyrinio „aš“ egzistencijos, taip jį sustiprindamas: „Slėniu tamsiuoju žengiu, ir būna baisu, bet kartoju, / Net jeigu būtų tamsesnis, vis tiek nebijosiu, nes Tu / Sergsti mane ir vedi“ (Gailius, 2002, 252). Apie tokį tikėjimą kaip iš-likimą Dievuje kalba Josephas Ratzingeris: „tvirtumo, patikimo pagrindo, taip pat ištikimybės, pasitikėjimo, tikėjimo reikšmės: tokiu būdu tikėjimas į Dievą pasirodo kaip iš-likimas *Dievuje*, tvirtai *pa-laikančiame* žmogaus gyvenimą“ (Ratzinger, 1991, 35). Šios tvirtos pozicijos Gailiaus psalmėje nesugeba palaužti ir disharmoningi, neigiamą konotaciją turintys išorinio pasaulio ženklai (šalia iš psalmių galbūt atėjęs slankiojantis liūtas, stiklinėmis akimis peslys: stiklinės akys – negyvos akys, neregystės motyvas). Eilėraščio žmogaus, jo tautos gyvenimas yra po dieviškos globos bei vilties skraiste: „Mūsų stovyklą po Tavo žvaigždėm“ (Gailius, 2002, 252). Vyrauja pagarba Aukščiausiam, kurios nesunaikina net laikino gyvenimo ženklai: „Niekas čia mums nepriklauso <...> / <...> ne mūsų namai laikini“ (ten pat, 252). Tokioje laikinumo, nedermės situacijoje iškyla ir biblinio Petro provaizdis – silpno, svyruojančio žmogaus pavyzdys. Pastarasis bando įteigti mintį, kad „vaikai juk ne mūsų, / Tik laikina dovana...“ (ten pat, 252). Tačiau matome nesvyruojantį lyrinio „aš“ tikėjimą, tai rodo ir prielinksninės konstrukcijos „o vis dėlto“ (ten pat, 252) pakartojimas. Eilėraščio žmogaus tikėjimą būtų galima

apibrėžti kaip harmoningą, pilną pasitikėjimo laikyseną Dievo akivaizdoje.

Dermę užtikrinanti darnos situacija perkuriama ypač atsigręžiant į subiblintos kasdienybės patirtį ir daiktiškumo estetiką, kuri turi bendro su Kajoko kasdienybės patirtyje atsiveriančiais bibliniais mitais: „Kaip visada netikėtas pavasaris, Viešpatie, Tavo. / Krokai lysvėj pražydo: koks trumpas, graudus ir laimingas / Šitas žydėjimas“ (ten pat, 252). Harmonijos kupina šventumo patirtis atsiskleidžia per nuolankią Mozės ir Dievo Palaimintos tautos laikyseną: „Ant akmenų atsisėdę, į dangų žiūrėsim ir lauksim, / Kol ateis valanda, kai laikas ištirps būtyje“ (ten pat, 252).

Kalbant apie dermę vieni iš svarbiausių akcentų Gailiaus eilėraščiuose tampa sekmadienio Dievo tema bei tylos estetika. Šventadienio topika kiek patriarchališka, idiliška, primenanti Marcelijaus Martinaičio poeziją. Šventadienio laikas persmelktas teologinės savimonės, suteikiančios universalumo dimensiją. Šventumo kaip harmonijos, sielos nuskaidrėjimo idilė kuriama eilėraštyje „Gairės seniai surikiuotos“: „Smėliu takai pabarstyti. / Ajeru kvepia namai“ (Gailius, 1997, 23). Patriarchališka pasaulėjauta, ypatinga paprastumo estetika, poetinė „balto sielos sekmadienio“ metafora iškeliamas Kristaus kvietimas meilei. Dievo šlovinimas apibūdinamas ir pačiu šventu laiku: Velykų naktimi (eilėraštis „Vanduo iš mano rieškučių“ (ten pat, 47)). Tai lyg garantuoja dangaus palaimą bei stiprina viltį, kad „nedaug jau teliko / tamsos“ (ten pat, 47). Sode pasirodęs didelis ir baltas Angelas, vargonų giesmė – visa tai tampa akimirka, kuomet patiriamas amžinybės džiaugsmas ir nesunaikinama viltis.

Dermės / nederinės situacija gali būti paaiškinta tikrojo Dievo ir netikrų dievų sankirta modeliuojama kaip priešybėmis grįsto poetinio pasaulėvaizdžio moduliacija. Gailiaus poetinę vaizdų įtampą pabrėžia šio autoriaus „psalmėse“ esantis netikrų dievų garbinimo siužetas per stiprias ir aiškias troškimo būti Dievo akivaizdoje paraleles. Stabų semantiniai įvaizdžiai poezijoje leidžia kalbėti apie nuodėmingosios kasdienybės apraiškas, apokaliptinio pasaulio, semantiką. Biblijoje varijuojama bausmė už nuodėmes (sąmoningai ir laisvai atliktus Dievo valiai priešingus veiksmus). Viešpats nuolat baudžia išrinktąją tautą už stabų garbinimą ir nusigręžimą nuo dangiškosios malonės: poetinis Išėjimo, Jeremijo, Psalmyno knygų pasaulėvaizdis. Gailiaus pasaulėvaizdyje juntama artėjančios katastrofos nuojauta, net gamtovaizdis piešiamas tragizmo spalva: „Paukščiai ir tie mus pamiršo, išskrido, vaikus pasiėmę / <...> / <...> rėkdami, lyg būtų šmėklas išvydę / Vėstančiuos mūsų namuos“ (Gailius, 2000, 513). Regima irimo situacija, visko nykimo, namai jau tapę baugumo ir grėsmės vieta, tad tai mirusi erdvė („vėstantys namai“). Nedermei atstovautų ir bulvienose dūmų laužai, lauke įmintas pėdsakas. Tai negyva, praeinanti, gyvybei svetima erdvė. Į bestruktūrę, chaotišką, nešventą erdvę įsiterpia ir karnavališko šėlsmo motyvas. Pastebima susikeitusi laiko dimensija, nebėra amžinojo

ir šventojo laiko sampratos: „čia laikai lyg prieš marą: per visą Adventą Kalėdos, / Paikos ir graudžios, ir žiaurios linksmybės“ (ten pat, 513). Tai sąmoningas blogis, peraugantis į nuodėmę: juokdario veidas žvelgia iš visur ir nuolatos, nors „nieko jau neima juokas“ (ten pat, 513). Kasdienybės perspektyvoje Dievas nubūtinamas ir nusakralinamas, apie Visagalį kalbama be pagarbos: „žvelgia kasdien į tave“ (ten pat, 513)). Tad Dievo akivaizdoje žmogaus situacija tėra tik graudžiai juokinga juokdario laikysena.

Į sąlyginę realybę įsiterpia ir gandų motyvas, atstovaujantis netikrų dievų garbinimo horizontą, iškeliantis apkalbų, netikrumo, nederinės situaciją. Spėjama, kad Dievas neišgirs žmonių, jų aimanų: „kad niekados jie Tavęs nepasieks, kad Tavęs / Gal ir iš viso nėra“ (ten pat, 513). Abejonė perauga į netikėjimo problemą. Dievas eliminuojamas iš egzistencinės patirties, tai lyg ir Jo mirtis. „Tavasis / Būstas / <...> / <...> tik ertmė, tamsi, juoda ir ledinė“ (ten pat, 514) – per neatpažinimą pabrėžiamas kitoniškumas. Nuneigiama eschatologinė išganymo idėja: „mum nėra ko laukti – nebent prapulties“ (ten pat, 514). Visa tai paryškina ir scenos perspektyva, artisto vaidmuo. Sudaroma iliuzija, kad visas pasakojimas iki tol tebuvo artistiškas vaidinimas, panaikinęs ribą tarp tikra ir įsivaizduojama. Tačiau ši, jau dabar nebeaišku – suvaidinta artisto ar išgyventa lyrinio „aš“ tikrovė – palankiai sutinkama minios (plojimas). Netikėjimas, simuliacija Dievo bausmėmis ir ženklais dekonstruoja žmonijos laikyseną, jie netenka vidujybės: „Traukia Jokūbo vaikai ir dingsta, tirpsta ore / Lyg ir gyvenę nebūtų“ (Gailius, 2000, 513).

Stiprus negatyvumo jausmas, iškilęs su nusigręžimo nuo Dievo situacija, švelninamas „Paskutiniosios psalmės“ užsklandoje girdimais maldos žodžiais, kuriais siekiama bent iš dalies atstatyti pažeistą palaimą ir harmoniją su Anapusybe. Psalmių žmogų apėmusi baugumo ir nerimo situacija: pripažįstama kaltė bei prašoma malonės: „Tad ir meldžiu, kad šiek tiek patrauktumei dešinę savo“ (Gailius, 2000, 514). Neaplenkiama nuodėmingai prigimčiai būdinga, biblinei struktūrai artima nuostata: Dievas paneigtas, bet malda kreipiamasi į jį – Visagalis suvokiamas kaip nuolatos esantis šalia žmogaus. Kreipimasis, anot Ricoeuro, yra ryšio atstatymo pradžia, atkūrimo užuomazga (Ricoeuras, 2001, 129). Gailiaus psalmėje Dievo prašoma nerūstauti ir pasigailėti jų „dėl to vieno“ (Gailius, 2000, 514) – žmonijos Atpirkėjo ir Naujosios Sandoros sudarytojo. Visagalis reikalauja suvokti kaltę, o tai įmanoma padaryti tik per auką, Dievui Tėvui priešpastatoma jo sūnaus pasiaukojanti meilė. Per biblinį aukos motyvą perteikiamas nuolatinis Dievo malonės permaldavimas.

Kajoko poetiniame diskurse nagrinėjamas pasaulis iškyla konkretnėmis sąsajomis ne tik su bibliiniu diskursu, bet ir konkretnėse orientacija į šiapusybės pasaulį. Šio autoriaus eilėraščiuose – panaši (kaip ir Gailiaus) iliuzinio pasaulio perspektyva, kur netikrumas iškyla kaip bibliinių mitų demitologizacija. Galima būtų kalbėti apie dieviško poliaus grimzdimą į

irstančio kūniškumo ašį ir per tai atsiskleidžiantį žaidybinį sterilios kasdienybės vaizdinį (eilėraštis „Nakvynės namai“, – Kajokas, 2000, 89). Dievo vaizdinys – „išsitatuiravęs paslėpsnius, kruvina nosim, susmirdęs“ (ten pat, 89) – išryškina apokaliptines grimztančio pasaulio variacijas. Poetinis yrančio kūno simbolinis vaizdas susijęs su dionisiška kūnų puota ir semantiškai pabrėžia nuodėmingojo pasaulio variacijas.

Biblinės tvarkos simbolišką lauką transformuoja, kaip ir Gailiaus diskurse, tikrojo Dievo ir netikrų dievų (stabų) prasmių įžvalgos, atsiveriančios ir poetinėje aukso veršio parafrazėje. Kajoko eilėraščių cikle „Penki nuovargio sonetai“ poetinis audinys modeliuojamas pagal biblines Dievo išrinktosios tautos klajonių po dykumą aliuzijas. Tokių prasmių lauką leidžia atpažinti ne tik klajonių motyvas, simbolinis penktojo soneto pavadinimas bei epigrafas iš Išėjimo knygos, bet ir svarbiausias – veršio vaizdinys. Poetinis kelionės kaip klajonės motyvas tipologiškai siejasi su keturiasdešimties metų žydų tautos klajonėmis po Sinajaus dykumą. Bibline situacija kuriamas per laikmetį subręstančios tautos vaizdinys bei Dievo žodžio kaip pranašo ir tarpininko simbolinis įvaizdis. Epigrafinis motto reikšmingas visam ciklo poetiniam pasaulėvaizdžiui: „Jie suspausti aname krašte, / ir tyrai juos laiko uždarytus“ (Iš 14, 3). Tai pabrėžia dieviškojo Logoso dominantę – apsiireškimo poetiką (Jn 1, 23). Dievo žodžiui atvira vieta iškyla ir kaip konfliktinio bruzdesio variacija. Tyrai – ne tik evangelinės pranašystės vieta, bet ir stabų garbinimo vieta, kuri Kajoko poetiniame diskurse plėtojama kaip biblinės aukso veršio istorijos baigtis, kuomet Mozė „paėmęs jų padarytą veršį, įmetė į ugnį“ (Iš 32, 20). Deginamo veršio – netikrų stabų nyksmo, variacijos tipologiškai siejasi ir su bibline liūto simbolika. Apreiškime Jonui liūto vaizdinys iškyla kaip šėtoniškosios paradigmos dimensija ir nuodėmingo pasaulio variacija: „Žvėris, kurį mačiau, buvo panašus į leopardą; <...>, o jo snukis – lyg liūto. <...> Ir jis <...> piktžodžiavo Dievui, niekino jo vardą, jo buveinę“ (Apr 13, 2 – 6). Simbolinė lyrinio subjekto lyg pranašo Mozės tapatybė pabrėžia iš mirties, nuodėmės kylančios tautos situaciją: „atėjo liūtas ir atsigulė prie kojų“ (Kajokas, 1997, 363). Liūto nuolankumas orientuoja į netikrų dievų (stabų) žlugimą. Vienoje dimensinėje plokštumoje regimų gyvių, angelų ir vėlių įvaizdžiai simbolizuoja susirinkusiųjų minią, kuriai apsiireškia tikrasis Dievas dangiškosios manos pavidalu. Tai stebuklingo vidurnakčio laiko parafrazės, kur iliuziškas tyruose šaukiančio Dievo balsas eliminuojamas manos simboliu įvaizdžiu, metaforiškai orientuojančiu į Senojo Testamento diskurse atpažįstamas žydų tautos klajones: „ir vos tik ryto spindulių mana žolėn pažiuro / pravirko pranašas, kad niekad niekados iš tyrų / jam nepavyks išvest šią atstumtųjų tautą“ (ten pat, 363). Vis dėlto poemoje aukso veršio žlugimo biblinis mitas nesuteikia galimybių kalbėti apie Dangiškosios Karalystės įsikūnijimą, tiksliau, vyksta visuotinė neatpirktosios tautos drama. Pastarojoje perspektyvoje tiktų kalbėti ir dar apie vieną eilėraščių

ciklą, liudijantį nederms pasaulį, stabų semantines variacijas – „Septyni veršelio ganymai“ (ten pat, 181). Poetiniame diskurse iškeliami neįvykusio evangelinio susitikimo su Jėzumi, kasdienybės perspektyvoje neatpažinto bylojančio Mokytojo parafrazės.

Šių bibliinių siužetų ir vaizdinių parafrazės iškelia tokią prasmų įtampą: nuolankaus [pasi]tikėjimo Dievu perspektyvą ir abejojimo Visagaliu iki visiško atsižadėjimo (svyruojančios asmenybės krizė). Tylos perspektyvoje gimstanti buberiškojo Aš – Tu pokalbio galimybė, maldų poetika, sekmadienio Dievo topika plėtoja dermės ir biblinės tvarkos – tikrojo Dievo poetinę tradiciją. Dramatiškesnį santykį su Šventraščiu įsteigia Kajoko poezijoje dominuojantis neatpažinto Jėzaus semantinis laukas. Mirties poetika liudija grėsmės situacijoje atpažįstamą netikrų dievų semantinę sklaidą, pabrėžia neįvykusio susitikimo su Kristumi galimybę.

2. Stebuklo patirtis evangelinėje susitikimo situacijoje (Sandoros perspektyva)

Ne viename Kajoko bei Gailiaus eilėraštyje atsiverianti susitikimo patirtis neretai yra „pagrįsta“, tiksliau, joje galima atpažinti Emaus biblinę situaciją: Jėzaus pasirodymo ir (ne)atpažinimo diskursą. Šios temos sklaidai paaiškinti paranki Buberio filosofija, iškelianti dalyvavimą betarpiškame, gyvame, nuolatiname AŠ – TU dialogo santykiyje. Buberio dialogas leidžia suprasti tikrosios dieviškumo prasmės atvertį ir Dievo apreikštį. Pagal Buberio filosofiją, laukti Dievo – būti susitikimo situacijoje (Buberis, 1998, 80). Susitikimo semantinio lauko sklaidai atrinkti tie eilėraščiai, kurie netikėtai / nelauktai perteikia bibliinių motyvų transformacijas arba iškelia tuos siužetus, kurie yra mažiau perkurti kitų rašytojų diskursuose.

Susitikimo su Dievu tipologija Gailiaus kūryboje išryškėja **Senosios sandoros (Dievo – Mozės) matmeniu**. Tikėjimas kaip pilnatvės būseną leidžia į gamtą pažvelgti per harmonijos prizmę: kiekvienoje pasaulio gyvybėje ar daikte juntama dieviškosios rankos globa: „Todėl ir kartoju kas rytą: / Nieko čia mano nėra“ (Gailius, 2002, 252). Net ir negandos slegiamas žmogus, kaip ir psalmių žmogus, nuolat kreipiasi į Dievą. Gailiaus „Pirmosios psalmės“ poetinio pasaulio ženklai liudija tai, kad lyrinį „aš“ gaubia išrinktojo dalia bei užduotis „būti kitiems“: „Vis su Tavim kalbuosi, kitiems nesakydamas nieko, / Vis sakau pašnibždom, šaukiu, kol balsas man duotas“ (ten pat, 252). Krikščioniškoji malonė – tai būseną „elgetos“, kuris ne tik dėkoja už gautą dovaną, bet kilniaširdiškai dalioja ją kitiems (Ratzingeris, 1991, 157). Kaip teigia Ratzingeris, „tai ... ,dėl', kur žmogus su pasitikėjimu drįsta nebesilaikyti savęs ir, <...>, žengia į Amžinybę, kad atrastų pats save“ (Ratzingeris, 1991, 140). Tad susitikimas su Dievu kaip Savastimi įgalina atgauti gyvybinį pradą: „Tu priebėga man ir stiprybė, / Būstas man ir padangtė,

vargenos paguoda veikiausia“ (Gailius, 2002, 252). Tas nuolatinis ir vienatinis „Taip“ yra tikra malda Dievui. Jau Psalmyne paneigiama bet kokia žmonių aukų ir apeigų reikšmė: „kas aukoja bendravimo auką, mane pagerbia, / ir tam, kuris taiso savo kelią, / aš parodysiu Dievo išganymą“ (Ps 50, 23). Vienintelis Dievo, kaip savanoriškos Meilės, pripažinimo motyvas, sutvirtina eschatologinę išganymo idėją: „Tas, kuris vakarui stojus, man taurę sklidiną pila“ (Gailius, 2002, 252). Taurė – dieviškosios valios išganymo bei atpirkimo ženklas (Naujajame Testamente Jėzaus malda ant Alyvų kalno (Lk 22, 42)), įsteigiantis Sandoros su Dievu momentą.

Gailiaus poezija, varijuodama Kajoko poezijoje atpažįstamą susitikimo liniją, iškelia budėjimo tipologiją. Šiuo aspektu būtų galima aiškinti eilėraščio „Budynės“ pasaulėvaizdį, kuriame – nuolatos šalia žmogaus esančio Dievo situacija (Gailius, 1997, 72). Tikrą aiškintį Gailiaus eilėraštyje „Jeremijas“ girdimą skirtingų balsų dominantę kaip budėjimo ir laukimo situaciją. Abipusės Dievo ir žmogaus sandoros atnaujinimas interpretuojamas panašiai kaip ir poetinė priešgyniaujančio Rilke'ės lyrinio subjekto – pranašo Jeremijo – situacija. Kreipimosi ir budėjimo santykiais linkstama į dieviškos ir žemiškos saugos ilgėsį, siekimą jį atnaujinti bei skleisti žmonių tarpe (dieviškumo patirtis). Gailiaus lyrinio „aš“ skundas negirdimas, dominuoja tik vertikali pozicija: balsas iš Anapus į žemę (Rilke'ės kūrinys šis santykis apverstas: skundas į dangų). Tėra pasakomi vieninteliai, neginčijami Dievo žodžiai išrinktajam: „Stokis ir eik“ (Gailius, 1997, 57). Jų pakartojimas yra lyg raginimas, bet galime interpretuoti kaip bandymą sustiprinti lyrinį „aš“ – Jeremiją sunkiame pranašavimo kelyje. Yra Gailiaus eilėraštyje viena ryški nuoroda į Senąjį Testamentą: tai tautos tremtis Babilono valstybėje: „Balsą tyruose, / balsą iš Babilono pakrančių, / vėjo nešamą, glostantį / beveik jau numirusią žolę?“ (ten pat, 57). Šalia kalbama apie tyrus, kuriamas nevaisingas (dykumos) plotas (mirusi žolė). Bet, būtent, Biblijoje negyvas plotas tampa malonės vieta. Gailiaus lyriniam „aš“ liepiama: „stokis ir eik“ (ten pat, 57) – atgaivinama sulaužyta Sandoros sutartis (tauta tremtyje, dabar įsakoma eiti ir ieškoti pažado žemės). Tas Dievo Abraomui duotas žemės pažadas Senajame Testamente pakartojamas Izaokui (Per 26, 3), Jokūbui (Per 28, 4), Mozei (Iš 3, 7-8), eschatologiškai transformuotas Jeremijui (Jer 31). Tad tyruose, anot Sasnausko, „akis į akį susiduri su savo trapumu ir nuogybe, kai nebegelbsti nei gamta, nei kultūra, nei religija, ateina Viešpaties veikimo metas“ (Sasnauskas, 1999, 75). Gailiaus lyrinis „aš“ stoviškas ir nuolankus, nors ir jam Viešpats žada nelengvą dalį: „Šaltas vieškelių molis / kojas nudegins basas“ (Gailius, 1997, 57). Basos kojos – aliuzija į Jėzaus gyvenimą, tai aukos dėl kitų momentas. Lyrinis „aš“ jau dabar turi jausti dievišką malonę: „Galbūt esi paskutinis, / pašauktas tuo vardu“ (Gailius, 1997, 57). Eilėraščio žmogus – lyg pateptasis, tylos perspektyvoje susitinkantis ir priimantis iš jo auką (bent jau negirdima prieštaravimą ir skundų). Čia juntama dieviškumo patirtis išrinktosios tautos atstovui bei į

pasaulį sugrižtanti paguoda ir darna. Tai abipusės sandoros atnaujinimas.

Kajoko poezijoje esama autentiško / neautentiško susitikimo problematikos. Buvimas laukimo situacijoje ir Emaus patirtis galėtų būti nagrinėjama eilėraštyje „Septyni veršelio ganymai“ (Kajokas, 1997, 180 – 183). Dramatiška pasaulėjauta stiprėja kokybiniu poslinkiu nuo pokalbio situacijos link nepažinaus bylojančio Jėzaus vaizdinio. Visame eilėraščių cikle yra susitikimo laukimas, bet pabaigos momentas pasiūlo kiek kitokią – ne vigilinę perskaitymo galimybę: „o jis stovėjo vienas tarp vežimų / ir neprataręs žodžio pranašystę baigė // paskui atsigrėžė pievelėn ir sustingo – / tarp laukiančių stebuklo maldininkų“ (ten pat, 183). Varijuojamas sustingusio Jėzaus vaizdinys, žymintis prasilenkimą arba autentiško dalyvavimo pokalbyje negalimybę (sustingusi figūra pabrėžia netikrumą, mirtį, apgaulę). Šią semantinę paradigmą variuoja ir eilėraščio „Nakvynės namai“ pasaulėvaizdis (ten pat, 94). Poetiniame centre girdimi žodžiai: „<...> O gal bijai, kad židinio šviesoje neatpažintume tavo nežemiško veido?“ (ten pat, 94) tipologiškai siejasi su prisikėlusio Jėzaus vaizdiniu. Galimos simbolinės apraiškos ir į evangelinę Emaus situaciją. Slėpimosi motyvu kuriama priešinga biblinei logikai variacija – tai noro būti neatpažintam apreikštis. Dievo žodžio – Jėzaus variacijos tipologija ironizuojama lyrinio subjekto lūpomis: „<...> ar mūsų šypsenos tau nieko / nebesako, ar nekužda jos tau: praeinančio / praeinančiam...“ (ten pat, 94). Paskutiniai du žodžiai eilėraščio pasaulėvaizdį orientuoja į laikinumo perspektyvą. Tai ne tik lyrinio subjekto egzistencijos akimirksnis, bet nubūtinama biblinės aukos ir pasaulio atpirkties situacija. Praeinančio Jėzaus simbolinis vaizdinys nubrėžia ryškią takoskyrą tarp dviejų vertikalės polių. Tai nereikalingo, negirdimo ar net ironizuojančio dieviško Logoso kasdienybės perspektyva.

Cikle „stabelėjimas: Emausas“ mirties refleksija iškyla kaip evangelinio stebuklo patirtis. Daiktiško ir fragmentiško eilėraščio sąranga vaizdijama chaotiškos būties perspektyva. Tokiu principu kuriamas vertybinių taškų nebuvimas, chaosminio pasaulėvaizdžio dimensija, kur visa praradę vertybinius taškus. Ciklo dramatiško mąstymo perspektyvas pabrėžia ir epigrafas: „Eli, Eli, lema sabachtani“ („Mano Dieve, mano Dieve, kodėl mane apleidai?!“ – Mt 27, 46). Nevilties motyvu paryškinama biblinės vienatvės perspektyvoje įvykusi Jėzaus auka ir mirtis. Jėzaus kreipiniu į Tėvą kaip Visagalį greičiau kuriama ne dramatiškas apleistumo momentas, bet buberiškasis tyloje gimstantis tikrasis pokalbis su Dievu. Akimirkos nušvitime galima būties pilnatvės patirtis, tačiau iš esmės viskas labai prieštaringa. Negatyviajai vertikalės struktūrai priklauso ir „Emauso skerdyklos“ įvaizdis. Biblijoje Emaus – iš kapo prisikėlusio ir apaštalams apsireiškusio Jėzaus stebuklinė patirtis, kuri Kajoko eilėraštyje apverčiama aukštyn kojomis. Evangelinė susitikimo situacija nubiblinama: „<...> grimztu lig Emauso / <...> // Kur niekas neatperka sielos neprikelia kūno“ (Kajokas, 2000, 38). Negatyviame, neturinčiame jokių

prasminių išvalgų pasaulėvaizdyje lyrinio subjekto kelionės įvardijamos ėjimu į nieką. Įvardijamo daikto neįvardijimas – tai lyg tarpinė meditacinė būseną, kuomet pasakoma ne iki galo ir paliekama vieta stebuklo patirčiai, nušvitimui. Paneigtame pasaulėvaizdyje suponuojamas lyrinio subjekto troškimas: „<...> o jeigu ir trokštu – tai tikro / stebuklo: bekrypčio beprasmio juoda gaivalinga / ugnim – ne dvasia – apiplauto gilaus netroškimo“ (ten pat, 42). Dvigubo neigimo perspektyva kuriamas teigimas. Evangelinei stebuklo patirčiai – išvyst prisikėlusį Jėzų – oponuoja mirimo šlovinimas: „<...> gaus trimitai almės aleliuja visi prikelti / bus išgelbėti <...> // Nebus išimties nė vienam padaryta todėl teįvyksta / vien tavo valia“ (ten pat, 43). Apokaliptiniais Apreiškimo Jonui vaizdiniais Kajoko poetiniame pasaulėvaizdyje varijuojamas „ėjimas į apsisvalymą yra ėjimas į mirtį“ (Ališauskas, 2000, 6). Mirties semantinės pajautos ir negatyvus, dramatiškas pasaulio apmąstymas yra atviras ne tik skausmingai, bet ir raminančiai būsenai pakeliui į dievišką palaimą. Ir Kajoko pasaulėvaizdyje įvyksta Emaus patirtis: „Ir uždanga dryksteli veriasi uolos kapai nuo / viršaus iki žemės“ (Kajokas, 2000, 44).

Kajoko kūrinyje stebuklas įvyksta, šviesos motyvą liudijęs ir ciklo pabaigoje išvelgiamas žvakės uždegimas. Tai biblinė išganymo misterija: „Ir štai šventovės uždanga perplyšo pusiau nuo viršaus iki apačios, ir žemė sudrebėjo, ir uolos ėmė skeldėti. Atsivėrė kapų rūšiai, ir daug užmigusių šventųjų kūnų prisikėlė iš numirusių“ (Mt 27, 51 – 52). Kasdienybės perspektyvoje, į daiktų sąrašo principą įrašyta bibline atmintimi varijuojamas kajokiškas Dievo prisijaukinimo motyvas, atveriantis „absoliučiai Kitą, aukščiausiąją tikrovę, „Dievą“, kaip radikaliausio nežmogiškumo koncentratą, kaip tamsiąją transcendenciją“ (Šliogeris, 2004, 105). Kalbėjimo apie kitą perspektyvoje labai tiktų Daujotytės iškeltas *netuosakos* terminas, kuriuo pabrėžiama „ne tuo pasakyti tą“ (Daujotytė, 2001, 10). Tad vigilijos eliminavimu iš eilėraščio centro, bibliinių įvaizdžių ironizavimu kuriama kalbėjimo mirties kaip prisikėlimo arba mirties gyvenimo po mirties semantinės variacijos. Poetinio žodžio slinktis vertikale žemyn – į žemę, kasdienybę, mirtį, meditacinės refleksijos atvertyje kuria šviesėjančios būties stebuklinę patirtį.

Evangelinio Emaus semantinio lauko prasmių išsklandai nepakankama būtų aiškintis tik Prisikėlusio Jėzaus vaizdinio tipologiją ir jo apsiareiškimą / pasirodymą mokiniams. Biblijos horizonto išsamesniam atskleidimui reiktų prisiminti ir Dievo Sūnaus stebuklus, aprašytus Evangelijose: pirmąjį stebuklą – vandens pavertimą vynu Kanos vestuvėse (Jn 2), mirusio Lozoriaus prikėlimą (Jn 11). Susitikimo diskursyvinė situacija gali būti išsamiau paaiškinta Tėvo – Sūnaus santykių perspektyvoje.

Mirties kaip susitikimo su Jėzumi semantines išvalgas iškelia eilėrašties „pakeliui į Betaniją“ (Kajokas, 2000, 14). Poetiniame diskurse vaizduojama Lozoriaus figūra, pabrėžianti poetui būdingą atsigręžimą į ne pirmaeilius Biblijos personažus. Viename interviu poetas

prisipažino, kad jį domina „sūnaus palaidūno brolio fenomenas, iš mirusiųjų prikeltas, bet kone apipuvusio Lozorius tolesnis gyvenimas“ (Tikėti ir rašyti, 2002, 157). Ši tipologinė situacija, išskylanti eilėraščio centru, interpretatyviai motyvuoja skirtingas Biblijos vaizdų transformacijas, aiškinančias vieno semantinio lauko galimybes Kajoko kūryboje. Eilėraštyje teigiama stebuklo patirtis: „ir pajutau burnoj ugninį kartį / jazminų paskutiniųjų // ir nieko Lozoriau ir nieko neįvyko / ištryško iš vandens žuvėdros dvi, sukliko“ (Kajokas, 2000, 14). Prisiikėlimas įvyko, tačiau skirtingai nuo Evangelijos, jis nėra reikšmingas. Susitikimo stebuklinga patirtis reformuojama betiksliau prisikėlusio Lozorius vaizdiniu. Ironiškose variacijose būtų galima nagrinėti ir pirmąją Jėzaus stebuklą – vandens pavertimą vynu vestuvių metu Kanoje, atpažįstamą eilėraštyje „Vyno pilstytoja“ (Kajokas, 1997, 101).

Tikėjimas vienu Dievu suponuoja iš-likimą Jo palaimoje bei užtikrina harmoningą egzistenciją, dermę Visatoje (Gailius). Kajoko poetiniame pasaulėvaizdyje susitikimo perspektyva atskleidžia mirties dominantę, kuri pabrėžia ne tik skausmingą refleksiją, bet ir apleistumo momente išskylančio stebuklo patirtį. Kajoko fenomeno išskirtinumui pabrėžti vertėtų atsigręžti į poezijoje išskylančius ir kitus Šventraščio aspektus. Tai būtų angelo ir rojaus semantinės novacijos, Giesmių Giesmės parafrazės, Paskutinės Vakarienes ir Jėzaus mirties asociacijos. Bibliinių prasmų išvalgos pabrėžia Šventraščio struktūrinių dėmenų svarbą poetinio pasaulėvaizdžio sklaidai.

3. Angelo ir rojaus semantinės novacijos (D. Kajokas)

Sodo archetipinis motyvas Kajoko poezijoje susijęs su dangiškojo rojaus vaizdiniu. Galimos aliuzijos ir į žemiškąjį rojų. Eilėraštyje „Svečias“ „nesibaigiančių sodų“ metafora simboliškai susijusi su meditacine sielos brandos sklaida (Kajokas 1997, 185). Subtilus plastinis ir akustinis / vizualinis veiksmų, garsų stabtelėjimas kuria harmoningą kasdienybės muziką: „<...> sodan įplaukia tyli mėnesienos muzika ir / dulsvais gintariniais lašais sustingsta ant liauniausios jazmino šakelės“ (ten pat, 85). Estetiniu grožio pojūčiu stebima gamta, kurios perspektyvoje lyg tariamai iš nereikšmingų kasdienybės smulkmenų (gėrimai lyg medžių vaisiai, vikrūs tarnai, naivi melodija / muzika) kuriamas sąlygiškas rojaus vaizdas. Kaip teigia Tūtlytė, „Kajoko poezijoje nėra savo problemas demonstruojančio, savimi užsiėmusio subjekto“ (Tūtlytė, 2003, 124). Kalbantysis – piligrimas, tik svečias paslaptinguose soduose. Įsižiūrėjimu į smulkmenas teigiamas gyvenimo išminties atradimas arba sielos augimas, brandinimas. Eilėraštyje nuo laukimo paslaptinių sodų atverties pereinama iki sukauptos pilnatvės: „<...> gal / ir užteks drąsos ir žmogiškų jėgų nueiti lig slaptųjų / durų <...> / <...> ir krumpleliu į tas duris

pabelsčiau“ (Kajokas, 1997, 86). Įtemptos minties eilėraštyje apmaštoma Dievo ir Visatos vienovė, artėjimo dieviškosios pilnatvės link perspektyva.

Poetinio rojaus ir jo sodo perspektyvoje galima suprasti ir Kajoko poezijoje biblinę angelų topiką, angelo – Dievo pasiuntinio varijuojamą kasdienio keleivio pavidalu semantiką ir puolusio angelo situaciją. Biblijoje Dievas išmėgino laisvą angelų valią, maištavusius išvarė iš rojaus. Gerųjų angelų (Dievo pasiuntinių) figūra simbolizuoja tobulą tarnavimą Dievo meilei, kurią išreiškia žodžio skelbimas. Angelo kaip kasdienio keleivio metaforinė variacija įgyja Senojo Testamento, pavyzdžiui, Tobito knygos aliuzijų ir sykiu išreiškia Kajokui savitą kasdienybės su jai būdingu kelionės motyvu estetiką. Kūrinyje „Penki nuovargio sonetai“ angelo vaizdinys miraziškai nevienalytis: „dar angelas tačiau gal jau ne sargas / jis ėjo kaip žmogus su terbele per petį“ (ten pat, 361). Semantinei išsklaidai pabrėžti galimos aliuzijos į Rilke'ės „Antrosios Duino elegijos“ poetines parafrazes: „Kurgi Tobijo dienos, / kuomet vienas iš spindulingųjų stovėjo prie paprastų durų, / apsisiautęs kelionei ir todėl jau visai nebaisus“ (Rilke, 1996, 253). Biblinis ir kultūrinis angelo įvaizdis orientuotas kelionės į kasdienybės patirtį motyvu. Kajoko angelas tolsta nuo biblinės angelo kaip žmogaus simbolikos. Senojo Testamento Tobito knygoje Dievo siųstas angelas Rafaelis globoja ir padeda Tobitui (Tob 5 – 12). Įdomi Kajoko sonetuose angelo „su terbele per petį“ (Kajokas, 1997, 361) metaforiška asociacija, atverianti eilėraščio prasmį laukui paaiškinti biblinį akiratį: „Geriau duoti išmalda, negu kaupiti auksą, nes išmalda išgelbsti nuo minties ir nuvalo visas nuodėmes“ (Tob 12, 8 – 90). Tad angelo – keleivio vaizdinys iškyla lyg galimybė būti Dievo akivaizdoje ir globoje. Pastarajam horizontui atliepia ir „kaip tarnas jis keleivei kojas apiplovė / įtrynė šiurkščią odą kvepiančiais aliejais / ir taurę tiršto vyno atnešė į lovą“ (Kajokas, 1997, 362). Interpretacinei prasmų išsklaidai svarbus ir Paskutinės Vakarienes horizontas pabrėžiantis kasdienybės perspektyvoje angelo pavidalu apreikštą Dievo malonę. Apiplovimo situacija orientuota į Evangeliją, kur Jėzus Simonui Petriui pasakė: „Jei tavęs nenumazgosiu, neturėsi dalies su manimi!“ (Jn 12, 8). Angelo – Jėzaus paralelės vaizdija individualiai kasdienybės perspektyvoje atpažįstamą gerojo angelo (globotojo) semantinę topiką.

Sonetų cikle aiškiai struktūruotas angelo ir kūniškumo (Eroso) paralelinis gretinimas. Šeštojo dešimtmečio poetų kartos horizonte tai nėra semantinė novacija – tapatus prasminis aspektas plėtojamas Patacko eilėraščiuose, tik ten dramatiškesnis, į ideologiškai angažuoatą laikmetį orientuotas pasaulėvaizdis. Moters kūno simboliniu vaizdiniu Kajoko eilėraščiuose parodomas kasdieniškas nuodėmingojo pasaulio horizontas. Multidimensiškame Kajoko poetiniame diskurse angelo vaizdinys kuria dvigubą žiūros tašką: globos situaciją, dieviškojo Logoso skelbtį ir kasdienybės perspektyvoje atskleidžiamos nuodėmingosios struktūros

dominantę.

Keliaujančio angelo figūra, angelo baisumas, netikro ir tikrojo angelo variacijos kaip pasaulio įvairovės ženklai primena ne tik biblinę, bet ir poetinę tradiciją, pirmiausia, Rilke'ės eilėraščius. Netikro angelo vaizdinio variacija ryški Kajoko eilėraščiuose „mirusiųjų“ (Kajokas, 2000, 31) arba „trečiadienį į sodą“ (Kajokas, 1997, 13). Varijuojami cukrinio angelo ar angelo su juokdario kauke įvaizdžiai (poema „Sordidus“ (ten pat, 313)); „vėl angelas sėdi / ant lysvės / megztom kojainaitėm / apuoko juodais akiniais“ (ten pat, 313). Tai rilkiškas Dievo priartinimas prie žmogaus, kai kasdieniško, į vaikystės patirtį linkstančio angelo pavidalu Visagalis apsireiškia poetiniame pasaulėvaizdyje. Angelo kaip Dievo pasiuntinio prasminis laukas Kajoko poezijoje suskliaudžiamas, taip pabrėžiama dviejų polių įtampa. Hermeneutiniame horizonte suskliausto angelo prasmų įtampą padeda paaiškinti Rilke'ės Kaimyno Dievo metafora. Tai Visagalio jutimo buvimas, bet jo nesuradimas, neatsivėrimas lyrinio „aš“ balsui. Angelo semantinis vaizdinys, atliepdamas poetinę Rilke'ės tradiciją, orientuotas į kūniškumo dimensiją. Eilėraštyje „Mano angelas“ sakoma: „Lengvas lūpų išlinkimas / šypsnio šukė tarp krūtų – / mano angelas prikimęs / iš konvalijų baltų“ (ten pat, 16). Anapusinio Dievo pasiuntinio poetinis vaizdinys žymi ne tik fantasmagoriško pasaulio kaitą, bet ir įvairiopą lyrinio subjekto santykio su Dievu pavidalą. Regima dieviškos sferos apreikštis gražiausiais palyginimais, Dievo kaip visur esančio substancija: „Iš gležnų žiedų / šaltinio / tykiai spurdančio vandens – / švelniapūkio, aksominio, – / mano angelas iš ten“ (ten pat, 16). Eilėraštyje kalbama apie ekstazinį pasiuntinio pavidalą – angelą, gimusį iš tobulų gamtos žiedų. Tai rilkiškos Dievo apsiausties simbolinės variacijos. Prasminę įvairovę atskleidžia ir sutrikusio, bet kvailokai laimingo Dievo pasiuntinio vizija: „Raišas, perregimas, mažas / <...> / dairo po vėjuotais medžiais – / lyg laimingas, lyg gražus“ (ten pat, 16). Galima būtų aiškintis rilkiškai baisaus angelo semantines variacijas Kajoko eilėraščiuose ir jų įtakas poetiniams pasaulėvaizdžio konceptams (eilėraštis „Siksto koplyčio angelas“ (Kajokas, 2000, 108)) Angelų gausa Kajoko poezijoje pabrėžia religinės dimensijos svarbą pasaulio sąrangai ir kokybinį poslinkį nuo dieviškojo Logoso asmeninio žodžio santykio link apraiškų.

4. Giesmių Giesmės parafrazės (D. Kajokas)

Biblinės Giesmių Giesmės knygos parafrazės Kajoko poezijoje atliepia krikščionybės tradicijoje suformuotą Dievo ir jo tautos meilės palyginimą. Tradicinė pasaulėjauta aiškinama artimų daiktų meilės šviesa, tad poezijoje kryptama į pabrėžtiną daikto estetiką. Giesmių Giesmės horizontas Kajoko eilėraščiuose atskleidžiamas keletu kalbėjimo taškų: kūno ir dvasios,

daiktų poetikos, muzikos egzistencijos, meilės dieviškumo refleksijomis. Šių simbolinių apraiškų sampyna poezijoje varijuoja evangelinę Meilės idėją ir teigia pasaulio atgimimo viltį.

Dieviškos meilės šviesa, ėjimo link Dievo kryptis išryškėja eilėraščio „Aukojimas“ pasaulėvaizdyje (Kajokas, 1997, 117). Varijuojamas pirmapradžio gimimo momentas: „Nubusk... Jau saulė teka... Net ir pačiam gražiausiam sapnui neleista būti gražesniam už šią pasaulio pradžios spinduliais sujudintą pievą“ (ten pat, 117). Teigiamas gamtos grožis – rasos karoliukai, skaidrūs vandenys – paryškina pasaulio, apgaubto meile ir tyrumu, perspektyvą. Biblijos horizontas priartinamas kreipimusi į mylimąją: „Kelkis, mano meile, mano gražioji <...>, leisk man pamatyti tavo veidą / ir išgirsti tavo balsą“ (Gg 1, 13 – 14). Eroso tema plėtojama per kūniškumo prizmę: apnuogintas kūnas pažadina geismą, virpulį, troškulį. Bet kūniškos meilės aspektas perorientuojamas į meilės dieviškumo patirtį. Į tai orientuoja ir eilėraščio pavadinimas. Aukos, aukuro motyvas eilėraščio, kreipimasi į mylimąją semantizuoja įkvėptos dieviškos meilės šviesoje: „<...> margaspalvių drugelių / aukuras iškeltas virš rankų, jame tuojau išsilies / <...> nedrąsios tavo meilės uždegta / mano širdis“ (Kajokas, 1997, 117). Meilės – padėkos motyvas įgyja apibendrintą kalbėjimą bevardžio asmens lūpomis. Dvasiškumo tyrumą liudija švaraus ir skaistaus, gimstančio ryto vaizdinys. Esamybės perspektyvoje krikščioniškosios kultūros ženklais poetizuojamas mylimųjų bendravimas. Daiktų būties atsivėrimu iškeliamas meilės jausmo, visų pirma, kaip bendravimo su Dievu, jausena. Meilės dieviškumo sklaidą liudija ir eilėraščio pabaigoje ištarta „neregėto Realybės miego“ metafora (ten pat, 117). Įkvėptas žmogiškosios meilės idealas atskleidžiamas gamtos ir žmogaus, saulės tekėjimo ir sielos sodriais vaizdiniais. Tai ėjimas Esančiojo link, kurio meilės šviesoje pasaulio daiktai įgyja amžinybės perspektyvą.

Kūno ir sielos vaizdinys liudija meilės paradigmos sklaidą. Eilėraščio „Krantas“ pavadinimas ženkliškas, žymintis ribą, takoskyrą tarp dviejų skirtingų sferų. Poetiniame pasaulėvaizdyje varijuojamas vienintelis lyrinio subjekto troškimas: „perkelk, valtininke, mane į tą krantą“ (ten pat, 92). Tojo, kito kranto, simbolinis vaizdinys pabrėžia lyrinio „aš“ troškimą įgyti naujų patirčių. Vedamos eilėraščio žmogaus – Dievo paralelės: „<...> aš jau pabaigiau tvert savo naktį, jau pradėsiu tvert savo dieną“ (ten pat, 92). Tvėrėjo simbolika akcentuoja kūrimo situaciją. Nakties metaforinis vaizdinys, spalviniais niuansais pabrėžia negatyvios kūrybos situaciją. Lyrinis subjektas veržiasi dieviškos šviesos link, į tai orientuoja dienos vaizdinys. Pradžios knygoje Dievas iš tamsos sukūrė šviesą (Pr 1, 2 – 3). Biblinio motyvo paralelę žymi troškimas imituoti dieviškos kūrybos paradigmą. Pažinimo perspektyvą sąlygoja ir iškalbingas troškimo indo vaizdinys: „<...> ak, / koks jis didelis ir koks dar tuščias“ (Kajokas, 1997, 92). Archetipinis meilės troškulio, pažinimo motyvas ir jį atliepiantys vaizdiniai atveria „egzistencinę

literatūros žmogaus dramą“ (Čiočytė, 1999, 234). Kuriamas ieškančio, klausiančio lyrinio subjekto tipas, kuris trūkstamą vertybinę patirtį viliasi užpildyti Absoliuto potyriu, išskirtine meilės jausmo pagava.

Eilėraštyje „Krantas“ lyrinio žmogaus kalbėsena palaiptams stiprėja ir giliausią nuščiuvusio žmogaus įspūdį įgyja paskutiniame fragmente, kur daiktų vaizdiniai apgaubti krikščionišku tyrumu, muzikaliu skambesiu. Varijuojama budėjimo situacija, aliuzijomis orientuota į Evangelijoje girdimus Jėzaus žodžius: „Laimingi tarnai, kuriuos sugrįžęs šeimininkas ras budinčius“ (Lk 12, 37). Dangiškosios Karalystės atvertis laukiančių ir ieškančių širdyse simboliškai pabrėžia vilties, troškulio motyvą. Kasdienybės daiktuose įbūtinama sielos refleksija: „<...> širdžių varpeliams atsargiai atliepia tveriančiojo sielos varpas“ (Kajokas, 1997, 92). Eilėraščio pabaiga palieka atvirą probleminį klausimą, ar prasminga dieviškosios meilės sklaida kasdienio pasaulio perspektyvoje. Dieviškas varpas, „sugaudęs plačiai ir galingai – tarsi / paskutinio troškimo indas – toks didelis ir vien / todėl, kad sugebėtų atsilipt – jau tuščias...“ (ten pat, 92). Tuštumos įvaizdžiu varijuojama pilnatvės patirtis, tai trokštamo įgyti Vienio galutinė patirtis. Lyrinio subjekto troškimai iliuziniai: jie įgyjami, tarsi muzikaliai dieviškas mirasas, sapnas, iš kurio atsibudus, pasijuntama nuogos sielos atvirtyje. Šis Kajoko eilėraštinis Giesmių Giesmės horizontą simbolizuoja dramatiškos pasaulėjautos ženkliškomis variacijomis.

Panaši tragiškos būties archetipinė patirtis iškeliamą kitame poeto eilėraštyje – „Mylinčioji“ (ten pat, 99). Dramatiška meilės, atsiskleidžiančios vienvėje, patirtis puoselėjama aliuzijomis į biblinę Giesmių Giesmę ir į folkloriškąją atmintį. Liaudies dainos parafrazėmis, pasirinktu eilėraštinio epigrafu kuriamas trapus mylimosios paveikslas. Varijuojamas ilgesio, graudulio kupinas intonacijų eilėraštinis. Kūno, plaukų, krūtų vaizdiniais išskyla kūniškosios meilės troškulys. Lyrinio „aš“, įvardinto eilėraštinio pavadinimu, pokalbis su mylimąja (mylinčiosios pokalbis su mylimuoju) primena Giesmių Giesmės knygos pasaulėvaizdį. Kūno simbolika, atsiskleidžianti gamtos vaizdiniais, Eroso ir gamtos sampyna leidžia mąstyti apie meditatyvias harmoningos meilės apraiškas. Eilėraštyje vaisingumo simbolinis vaizdinys paryškinamas poetiniu nelytėtu, motinystės stebuklo laukiančių krūtų įvaizdžiu. Biblijoje sakoma: „<...> Mūsų sesuo dar maža, / ir jos krūtys dar mažos. / Kaip mes padėsime savo seseriai tą dieną, / kai ji bus pažadėta?“ (Gg 8, 8). Motinystės motyvas tipologiškai susijęs su Dieviškosios Motinos vaizdinio variacijomis. Dievo išrinktumo arba pažado viltis Kajoko eilėraštyje perkuriama meilės troškulį išvelgiant (atrandant) kasdienybės perspektyvoje. Troškimo mylėti horizontas simboliškai praplečiamas nerealizuoto laukimo, košmariškų naktų motyvais. Tokiame iliuziniame pasaulyje eilėraštinio žmogaus patirtis iškeliamą kaip laikmečio apgaulės ženklas. Kontrapunktiškas liaudies dainos vaizdinio (bitelės pilkosios) ir evangelinės atminties (drobulės ženklo) misterinė jungtis

tipologiškai siejasi su aukos, mirties semantiniu horizontu. Pabaigos akiratis transformuoja biblinę meilės-aukos semantiką, kurios horizonte išryškėja dvasios egzistenciškumo refleksija. Varijuojamas kreipinys-prašymas „mylėk mane“ yra girdimas šnabždesio intonacijomis dramatiško ir atsiveria tylinčio ontinio horizonto sklaidoje.

5. Paskutinės Vakarienės ir Jėzaus mirties semantinės variacijos

(D. Kajokas)

Mirties situacija yra viena ryškiausių Kajoko poezijoje, kuri perkuriama biblinėmis aliuzijomis. Biblijos horizonte mirtis dažnai susijusi su baimės ir aukos santykiais. Šis semantinis laukas išreiškiamas Paskutinės Vakarienės ir Jėzaus mirties, bibliniais vynu ir vandens, taurės ir duonos simboliniais vaizdiniais. Naujojo Testamento Evangelijose aprašyta Paskutinė Vakarienė susijusi su Eucharistijos ir išdavystės momentais. Jėzus pranašauja savo mirties atėjimą: „<...> vienas iš jūsų mane išduos“ (Mt 26, 21). Paskutinės Vakarienės horizontas susijęs ir su aukos perspektyva, Jėzaus mirtį pabrėžiančia kaip Dievo Karalystės apsireiškimą. Duonos virsmas kūnu, vandens – vynu išryškina biblinės Sandoros momentą.

Paskutinės Vakarienės motyvo – mirties semantinio akiračio buvimą pabrėžia kartais lakoniškos, bet labai taiklios užuominos. Eilėraščių cikle „Penki nuovargio sonetai“ vedamos lyrinio subjekto ir keliaujančio Jėzaus poetinio įvaizdžio paralelės: „paklydau tarp sniegu aukštųjų / palikęs rūmuose palydą / gal pirmąkart bet iš tikrųjų / paklydau tėvonijoje paklydau“ (Kajokas, 1997, 361). Ciklo pasaulėvaizdyje svarbus, nors ir ne pats aiškiausias, Jėzaus mirties semantinis laukas, iškeliantis aukos ir kančios poetines variacijas: „suspardė jie mane ir sąnarius išsuko“ (ten pat, 362). Tai aliuzijos į Evangelijoje girdimus žodžius: kareiviai „daužė jam per galvą nendrine lazda“ (Mk 15, 19), po Kristaus mirties sulaužė blauzdas dviems kartu nukryžiuotiems nusidėjėliams. Biblinės įtampos, ribos paradigma pabrėžia dramatiškas ieškojimo ir paklydimo momentas.

Evangelinių prasmių horizonte Paskutinės Vakarienės semantinę tipologiją leidžia atpažinti biblinis Jėzaus, plaunančio apaštalamis kojas, vaizdinys: „kaip tarnas jis keleivei kojas apiplovė / <...> / ir taurę tiršto vyno atnešė į lovą“, „akimirksniui tarp miegančios mažų krūtų išvydo / aistringai besidaužantį kryželį“ (ten pat, 362). Tai paradoksalus žaidimas Biblijos vaizdiniais: rizikingai erotizuojamas Dievo Karalystės liudijamos meilės įvaizdis (Jėzus plauna kojas). Paaiškinimui paranki poetinė Rilke'ės mistinio žmogaus sielos palyginimo su moterimi paralelė: dvasinės moterystės pavidalu Dievas prabyla paprastume ir meilėje. Tuo tarpu Kajoko sonetų cikle į nagrinėjamą prasmių lauką orientuoja „tiršto vyno“ simbolinis vaizdinys,

iškylantis kaip Biblijos aktualizavimas per daiktišką prizmę. Cikle regima žmogaus buvimo ties riba situacija, aktualizuoja Tėvo ir Sūnaus santykių parafrazėmis. Keliaujančio Jėzaus įvaizdis ir penktos sonetų dalies epigrafas reprezentuoja atsakymo nebuvimą, nėra vienintelės ir tikros (ne)atpirkto pasaulio dominantės.

Dangiškosios sferos ilgesį liudijantys Šventraščio motyvai paradoksaliai ironizuojami, tuo pat metu sugrįžtant prie Paskutinio Teismo – apokaliptinių mirties struktūrų (penktasis ciklo eilėraštis). Kajoko cikle mirties semantinis laukas iškyla kaip į meditaciją linkstančių bibliinių struktūrų apmąstymas. Tai prieštaringo Dievo ieškojimo ir neapčiuopiamo, neišsakomo Visagalio kontempliacija. Priešingybėmis grįstame diskurse polifoniškų balsų dominantę ypač paryškina drastiškos Dievo – senio – ugnies kaip Dievo Tėvo prižeminto vaizdinio vulgarios parafrazės: „ant aukuro užkėlęs paskutinį veršį / užkūrė senis ugnį ir prie jos klūpojo“ (Kajokas, 1997, 363). Dievo neradimas ar neįžvelgimas turi ir rytiškių bruožų: nepažinimas ir nežinojimas nėra negatyvaus semantinio horizonto paradigma, priešingai, tai aiškių metafizinių žmogaus santykių su Dievu perspektyva.

Kančios semantinės variacijos regimos ir poemoje „Sordidus“ (ten pat, 297). Šiame kūrinyje socialinio konteksto yra daugiau nei būdinga Kajokui. Reiktų pabrėžti, kad šio poeto kūryboje retai pastebimas Biblijos ir socialinės savimonės aktualizavimas, kas būdinga Patackui ar Plateliui. Šventojo Rašto vaizdiniai atsiskleidžia betarpiškame įsižiūrėjime į kasdienybės detales, įsiklausymu į gamtos melodingą šnarėjimą. Meditatyvinė harmoninga būseną paneigiama: „Dar žingsnis – ir būčiau suvisam užmigęs nuo angelų sparnelių plazdėjimo“ (ten pat, 297). Meditatyvinio vientisumo nebuvimą iškelia ribiškas harmonijos ilgesys, nuo kurio einama į kitą – Patackui artimą kontekstą. Mirties semantinis akiratis iškyla kaip teisingesnis kelias – pasitraukimas iš iliuzija apgaubtos kasdienybės: „Tad ir žūtis – vienintelė, kuri padaro tai, ką patys / privalėjom padaryti: ligi galo“ (ten pat, 297). Pasak Heideggerio, su pasaulio supratimu glaudžiai yra susipynusi ir pasaulio samprata (cit. iš. Gadameris, 1999, xi). Kajoko lyrinis „aš“ pabrėžia netikro pasaulio, apgaubto klasta, dominavimą, kur vienintelis tikslas – tapimas sukčiumi. Chaosminį pasaulėvaizdį liudija dviejų balsų dominantė – lyrinio subjekto ir su juo nesutampančio Šėtono skliaudžiamas balsas. Maištingąją gėrio – kovos tipologiją išsako ir Azazelo – demono, atpažįstamo Kunigų knygos pasaulėvaizdyje, perspektyva (Kun 16, 8 – 26). Destrukcinės istorijos vaizdas leidžia daryti aiškias išvalgas į sovietinio laikmečio dominavimą, kur ironizuojamas pataikūno įvaizdis: „Buves nekalčiausias staiga pradeda išmanyti / <...> ir valstybės valdymą“ (Kajokas, 1997, 298). Kaip ir Patacko ar Platelio eilėraščiuose, liudijama ideologinės visuomenės situacija, todėl svarbi tampa tylios kūrybos perspektyva (tylos semantinė paradigma). Į tai orientuoja ir nakties kaip mistinės patirties su Dievu laukas, šnabždesio

intonacijas pabrėžiantis žodelis – „Tss!“ (ten pat, 303). Meditacinė, bet prieštaringa Dievo kontempliacija iškeliamą į viso poetinio diskurso centrą: „<...> Aš rodau vien kryptį / į Sodą, o Dievą išvyst teks patiems!“ (ten pat, 303). Kaip pabrėžia Vytautas Martinkus, tokia sovietmečio situacija vadinama „*negalimybės galimybe*“ (Martinkus, 2004, 96). Kaip vienas iš maišto būdų yra ir juokdario, kvailelio kaukė, leidžianti pasakyti daugiau nei įmanoma. Ir visgi poemos „Sordidus“ pirmoji dalis – „Pirmoji giesmė – apie lakštingalos balsą“ labiau nei kitos dalys susieta su socialiniu kontekstu. Pirmos dalies centre – mirties motyvas, išryškinantis nepaklusimą apgaulingam pasauliui arba, kita vertus, – pozityvią alternatyvą nelaisvo žodžio situacijai. Mirties motyvą pabrėžia ne tik eglėšakių vaizdai (harmoningos kasdienybės perspektyva), bet ir nuolat varijuojamas (įvairiu šriftu) mirties aspektą įkūnijantis žodis – *reguiem*. Kajoko poemoje lyg kontrapunkto principu nuolat atsikartoja / persipina nagrinėtų įvaizdžių ir motyvų variacija. Poema pabrėžia, kad apie mirties patirtį galima kalbėti ir žaidybiška stilistika „<...> dviem garsais fortepijono / mi ir re“ (Kajokas, 1997, 302). Šių dviejų gamos garsų samplaikoje pabrėžiama nuopolio, nuodėmingo pasaulio variacija.

Pažeistas Dievo pasaulis atskleidžiamas juodo pumpuro – Viešpaties Karalystės ženklų, nedermę žyminčiu raišo avinėlio įvaizdžiu. Per juos paryškinamas mirties, Pasaulio pabaigos dimensijų laukas. Neigiamą vertybinę atskaitą įgavusiems Šventojo Rašto simboliams priešpastatoma Eroso brėžtis. Mylavimosi, mylėjimosi teigimu kuriama prisikėlimo viltis. Pirmajame laiške korintiečiams akcentuojama stebuklinga meilės galia: „Ji visa pakelia, visa tiki, / viskuo viliasi ir visa ištvėria“ (1 Kor 12, 7). Dieviškos meilės sklaida regima ir antroje dalyje, tad ji totalios valdžios pasaulyje iškyla kaip priebėga nuo beprotystės prarajos. Polifoniška kūrinio poetika – šėtoniškos struktūros balsui priartinamas biblinis Judo išdavystės momentas: „Kalbą, kaip ir mylimą moterį, reikia nors kartą / išduoti, kad suprastum – be jos neišbūsi“ (Kajokas, 1997, 300). Nuodėmingojo pasaulio pabaigos variacijomis atsiskleidžia Apreiškimo Jonui kontekstas: „Atsimeni, arkangelai su kalavijais skraidė“ (ten pat, 306) – Dievo pasiuntiniai pradėję biblinį atpirkimo vyksmą. Priešingai biblinei baimei, Kajoko eilėraštyje atpažįstama absurdo poetika – lyrinis subjektas žavisi kerštingais arkangelais. Žavėjimasis ir mėgavimasis kerštu vienas kitą papildo: „Mes narsiai deginom jų plunksnas, o kūnus / leisdavom pasroviui“ (ten pat, 307). Poetinę įtampą kasdienybės apraiškoje iškelia semantiškai kitoks angelo simbolinis įvaizdis: „vėl angelas sėdi / ant lysvės / megztom kojinaite“ (ten pat, 313). Į maištingąjį nederme dvelkiantį, Patacko poetikai artimą, pasaulėvaizdį orientuoja Kajokui būdinga biblinių motyvų prižeminimo situacija. Poemos pabaiga pabrėžia artėjimą į tylą: tai rodo grafiškai pabrėžti žodžiai, „pragarmių karaliaus“ išaukštinimas – lyg maldos parafrazėmis baigiama diskursyvinė atmintis. Malda į Šėtoną žymi baigtį, reprezentuoja tuštumos patirtį,

vertybinę pasaulio devalvaciją ar net susvetimėjusio lyrinio subjekto būseną. Apverčiama biblinė logika – nubaudžiamas ne nuodėmingas pasaulis, bet pastarasis paskelbia mirtį dangiškajai sferai. Kaip teigia Onė Baliukonytė, „visa, kas čia paslėpta, pridengta tariamos beprotystės migla ar keisčiausiom absurdo grimasom, – be galo skausminga ir todėl tikra“ (Baliukonytė, 1997, 101). Tik kryžiaus ženklas Kajoko poetiniame pasaulėvaizdyje liudija galimo prisikėlimo viltį.

Mirties semantinis laukas varijuojamas ir eilėraštyje „Toji valanda“ (Kajokas, 1997, 39). Paskutiniojo Teismo horizontą primena kreipinys į Visagalį. Lyrinis „aš“ trokšta būti Dievo akivaizdoje, tai liudija ir pokalbio situacija „<...> bet tėve / ta valanda matyt dar neatėjo“ (ten pat, 39). Šis baimės, sumišusios su meile ir pagarba Visagaliui, kreipinys gali būti paaiškintas buberiškąją pokalbio situacija: „<...> tikrame meilės pokalbyje nėra ir negali būti jokių ‚vaidmenų‘. <...> Greičiau jie kalba, kad <...> gyventų tame kreipinyje, gyventų amžinai“ (Sodeika, 1998, 43 – 44). Lyrinis „aš“ Kajoko eilėraštyje trokšta būti Dievo akivaizdoje, tai betarpiškas religinis patyrimas. Kreipimusi į Dievą pabrėžiama lyrinio „aš“ viltis aplenkti Paskutiniojo Teismo patirtį: „matyt ne ta dar valanda atėjo / kuri mus užpučia kaip liepsną <...> / <...> / <...> bet tėve / gal ir ji jau neateis jei neatėjo“ (Kajokas, 1997, 39).

Nuopolio ar ėjimo į mirtį horizontą Kajoko poezijoje kuria ir apokaliptiniai pasaulio pabaigos motyvai (Apreiškimo Jonui kontekstas). Eilėraščio „Canes“ pasaulėvaizdis kupinas kančios, bausmės ženklų: „<...> mus vejasi viešpaties šunes / <...> // mus vejas rujojančios urzgiančios vėlės / pūliuojančios žaizdos žėruojančios gerklės“ (ten pat, 350). Kraupumo vaizdą kuria ir priebalsių r, z, g, č, ž taiklus parinkimas. Iš devynių žodžių septyni savyje turi neigiamą emocinę semą. Tad poetiniame diskurse kuriama nuodėmingojo pasaulio bausmės sklaida, kurią ryškina ir lingvistinis kūrinio audinys. Apreiškime Jonui sakoma: „Nuo žemės drebėjimo žuvo septyni tūkstančiai žmonių, o kiti, baimės pagauti, ėmė garbinti dangaus Dievą“ (Apr 11, 13). Tas pats baimės motyvas atpažįstamas ir Kajoko poezijoje: „Tuomet ir parpuolam iš siaubo paklaikę / kas bus tebūnie bet aplink jokio garso“ (Kajokas, 1997, 350). Orientacija į nuodėmingą pasaulį bei tylinčio dangaus ženklas liudija evangelinį nerimastingumą ir polemizuoja su prisikėlimo amžinumu.

Aukos bei mirties horizontui atstovauja ir taurės, vyno simbolika, išlaikanti biblinę struktūrą / semantiką. Eilėraštyje „geriu aš vyną vienas...“ lyrinis subjektas imituoja dvi laikysenas – Jėzaus Kristaus ir apaštalo: „geriu aš vyną vienas kaip tvėrėjas / ir kaip skurdus tvėrėjo atspindys“ (ten pat, 12). Šventajame Rašte vyno bibliniai motyvai atstovauja Jėzaus aukos simbolikai. Pirmame laiške korintiečiams sakoma: „Taip pat po vakarienės jis paėmė taureę ir tarė: ‚Ši taurė yra Naujoji Sandora mano kraujyje‘“ (1 Kor 11, 25). Rituališku vyno gėrimu lyrinis subjektas jaučia Dieviškos Karalystės potyrį, tai ir dieviškos Sandoros sklaida. Į vieną

liniją susiliejančią „geriau aš vėnų vienas bet jau dviese“ (Kajokas, 1997, 12) atkartoja Paskutinės Vakarieniės motyvą (Jėzaus vienišą auką) ir tampa iššūkiu tuštumai, bet kokiam pralaimėjimui.

IV. Intelektualusis – filosofinis Biblijos perkūrimas: G. Cieškaitė

Gražina Cieškaitė – individualiai kondensuotas šeštojo dešimtmečio kartos balsas. Itin intelektualizuotas mediatyvus kultūrinis kontekstas, aliuzijos į antiką sieja poetę su Platelio minties (refleksijos) eilėraščio variacijomis. Kita vertus, ji stipriai nutolusi nuo kasdienybės problemų, polinkio į ideologines parafrazes. Skirtingai nuo Platelio, Cieškaitė iš esmės atsisako konkretaus daiktų pasaulio, nėra ir ironijos. Poetės eilėraštis iškyla kaip įvaizdžių, asociacijų, metaforų vėrinys, savo abstraktumu atskylantis nuo minėtos poetų kartos.

Cieškaitės poezija „prismaigstyta“ Šventojo Rašto įvaizdžių, simbolių, situacijų. Susidaro dirbtinos, prie kultūrinės – religinės architektonikos pritemptos poezijos išpūdis. Tai ryškiausias šeštojo dešimtmečio poetų kartos monologiškos kūrybos pavyzdys. Biblinis Dievo įvaizdis iškyla kaip pasaulio apmąstymo ir išganymo įvaizdis. Kaip rašo poetė knygos „Tarp laiko ir amžinybės“ užsklandoje, poezijos prasmių išvalgos atsiveria tik per konfliktišką dualią blogio – gėrio, Dievo (dvasingumo) ir demoniško materialumo kovą. Nuolatinės biblinės kovos situacijoje esantis Cieškaitės poetinis pasaulėvaizdis vyksmo baigtį paryškina evangelinės Meilės tipologinėse perspektyvose. Toje pačioje užsklandoje poetė iškelia raktinį poezijos kodą: „gyventi Dievo, o ne nebūties akivaizdoje“ (Cieškaitė, 1997). Šventraščio horizontas tampa prasminėmis išvalgomis, kurių perspektyvose bus nagrinėjami ir išryškinami poetiniai Cieškaitės konceptai: idėjos, dvasios, o ne kūno pasaulis.

Biblijos horizontas Cieškaitės poezijoje atsiskleidžia keletu kalbėjimo krypčių: išvaymo iš rojaus semantinė variacija, Tėvo – Sūnaus ir su ja artimai susijusią Žodžio – Kūno (Evangelijos pagal Joną) tipologija, tikrojo Dievo ir netikrų dievų (stabų) priešprieša, Apreiškimo Jonui (apokaliptinės) asociacijos, evangelinė Meilės idėja ir simbolinė Salomėjos istorijos variacija. Šventraščio horizontas Cieškaitės poezijoje neretai iškyla daugiau formaliu nei principiniu būdu: poetinis vyksmas iškeliamas / ryškėja per tam tikrą filosofijos ar psichoanalizės, o ne semantinę ir prasminę Biblijos horizontą. Šventojo Rašto horizonto sąlygiškumą liudija poetės noras išgryninti „daiktus ir simbolius, juos paverčiant neatsiejama žmogaus psichikos dalimi, kreipiančia sąmonę į pagrindinį tikslą: sąlytį su Dievu“ (Gintalas, 2000, 6).

1. Išvaymo iš rojaus semantinė variacija

Su nuodėmės kova tipologiškai susijusi konfliktiška gėrio – blogio kova Cieškaitės

poezijoje, ypač išryškėjanti knygoje „Tarp laiko ir amžinybės“. Tokią knygą pasaulėvaizdį formuoja ir eilėraščių parašymo laikas. Kūriniai, apimantys keliolikos metų laikotarpį, rašyti „susiteršusio demoniško materialumo“ laikais (Tūtlytė, 2003, 143) ir reflektuoja pragariškos būties egzistenciją. Pastaroji atpažįstama kaip biblinė išvarymo iš rojaus tipologija, kur nuodėmingojo pasaulio vaizdiniai eliminuoja Dievo – amžinybės perspektyvą.

Intymaus santykio su dieviškuoju Logosu tipologiją Cieškaitės eilėraštyje įkūnija benamės būties situacija, paradoksaliai aiškinama per asmeninio žodžio santykį: „bereikšmis žemiškasis žodis, / netapęs kūnu, betgi šviečiantis / ir kalbantis mums: TEBŪNIE!“ (Cieškaitė, 2002, 211). Biblinė pasaulio pradžios kūrimo situacija iškyla kaip poetinio diskurso mąstysenos atnaujinimas, poetinio laikmečio įkurdinimas visagaliame kūrybiniame žodyje. Tai siekis atrasti pirmąją rojaus harmoniją ar jos ilgesys. Rojaus ramybės horizontą tipologiškai išreiškia biblinė Gyvybės Medžio metafora (eilėraštis „Tebūnie“ (ten pat, 210). Pradžios knygoje apie šį medį taip pasakyta: „Kad tik jis kartais neištiesų rankos, nepasiimtų ir nuo gyvybės medžio, nevalgytų ir negyventų amžinai!“ (Pr 3, 22). Gyvybės medžio, simbolizuojančio pirmąją rojaus pilnatvę, transformacija Cieškaitės eilėraštyje liudija išvartyto iš dangiškos malonės lyrinio subjekto būseną: „Pasaulis – jis teturi vieną išėjimą / į visatą – tavo sielą – / bekūnę jau, / benamę tankmę sodo, / nuotaką rasotojo Gyvybės Medžio“ (Cieškaitė, 2002, 210). Medžio, kaip ir sodo, simboliniai motyvai poetinio pasaulėvaizdžio perspektyvoje varijuojama transformuota dangiškojo rojaus tipologija. Kaip pastebi Dainius Gintalas, Cieškaitės poezijoje „kiekvienas judesys nusako dangiškąjį judesį“ (Gintalas, 2000, 6). Tad kasdienybės perspektyvoje (daiktiškai labai sąlygiškoje ir abstrakčioje) asmeninio žodžio santykio viltis atkartoti biblinę Dievo kaip Žodžio refleksiją iškyla kaip dangiškosios ramybės atvertis.

Pasaulio kaip nuolatinės kovos motyvas varijuojamas eilėraštyje „Pradžia“ (Cieškaitė, 1997, 7). Poetinio pasaulėvaizdžio centre – biblinė Ievos ir Adomo gyvenimo rojuje situacija. Į tai orientuoja gundymo motyvas, pažinimo medžio, vaisiaus simboliniai įvaizdžiai. Išvarymo iš rojaus motyvo ženkliskumą pabrėžia Cieškaitės poezijoje centrinė priešiškų jėgų kova: „kai žaibai ugniniai tyliai pažinimo medin smogę – / nukrėtė jie porą vaisių – vieną gėriui, kitą – blogiui...“ (ten pat, 7). Nuolatinė pasaulio – kovos variacija tipologiškai susijusi su gėrio-blogio (rojaus-pragaro) simbolika. Kančios simboliką žymėtų ir erškėčio įvaizdis, kuris Biblijoje reiškia nevaisingos būties apraiškas: „Kadangi tu paklausei savo žmonos balso <...> – tebūna už tai prakeikta žemė <...>. Erškėčius ir usnis ji tau želdins“ (Pr 3, 17 – 18). Išvartyto pasaulio situaciją ir nuodėmės variacijas būtų galima aptarti ir kituose poetės eilėraščiuose: „Vizija“ (Cieškaitė, 1997, 20), „Amžinybėn įėjus“ (Cieškaitė, 2002, 114 – 115). Jie leidžia teigti, kad pasitraukimas iš rojaus, dažnai pasitaikantis Biblijos motyvas poetės kūryboje, iškyla kaip savanoriškas

atsimetimas nuo Dievo akivaizdos – judesys, kuriam būdinga filosofinė žmogaus laisvo pasirinkimo prigimtis.

Į demonišką laikmetį orientuotas ir eilėraščio „Genijus“ poetinis pasaulėvaizdis. Galimos sąlyginės aliuzijos ir į istorinį momentą, kuris lyriniam subjektui „<...> pavirstų blogio vartais, / už kurių – tiek labirintų“ (Cieškaitė, 1997, 17). Labirintų – netikrumo, klaidžiojimo – vaizdinys apeliuoja į iliuzines pasaulio variacijas. Pasaulėvaizdyje kuriama kančios simbolinė situacija, kurios apsuptyje atpažįstamas tikrojo Dievo pakeitimas stabų variacijomis: „susitverti sutvėrėją savo danguje išmokom“ (ten pat, 17). Blogio sklaida asociatyviniais ryšiais susijusi su pragaro semantika. Biblinė išvarymo iš rojaus tipologija, žiūrint hermeneutiniu žvilgsniu, siejasi su simbolinėmis laiko variacijomis: „<...> eisi / tu – prakeikdamas jų sodą, kuriame besėkliai vaisiai“ (Cieskaitė, 1997, 17). Sodo vaizdinys susijęs ne tik su Šventojo Rašto Edeno įvaizdžiu, bet greičiau pabrėžia ideologinio laikmečio ironiją, kuri Cieškaitės poezijoje, beje, atpažįstama retai. Nevaisingo, nubūtinto pasaulėvaizdžio horizonte išvarymas iš rojaus prilygsta savanoriškam išsivadavimui iš netikrumo, apgaulės. Biblinė Pradžios knygos situacija modeliuojama kaip aiški gėrio ir blogio atskirtis. Pasitraukimas iš Dievo globos paradoksaliai prilygsta atsisakymui garbinti „laiko labirintus“ (ten pat, 17). Toks atsiribojimas nuo laiko iškyla kaip nusigręžimas nuo „besėklių vaisių“ – demoniškos karalystės, kur atpažįstame evangelinį sėjėjo mokymą (Mt 13). Tai žymi ne tik juodojo pranašo kaip demono variacijos, bet ir vaisiaus – sėklos eliminavimas iš poetinio diskurso: „<...> mirtį už savęs pamatęs, / rauna sėklą jis iš smėlio...“ (Cieškaitė, 1997, 37). Evangelijoje sėklos įvaizdis susijęs su apaštališkuoju Jėzaus žodžiu – Dangiškosios Karalystės įsteigimi jį girdinčiųjų širdyse. Sėklos – pasėlio išrovimas tipologiškai liudija nusigręžtį nuo dieviško Logoso – tai išvartyto pasaulio perspektyvos sklaida. Visa apimantis mirties motyvas iškyla kaip centrinis ir deklaratyvus eilėraščio leitmotyvas: „net šventasis pagalvoja – kad iš blogio gimsta gėris, / o iš gėrio – vien mirazai...“ (ten pat, 38). Demoniško pasaulio motyvas, atrodytu, yra vienas iš mąstymo konceptų, bet tai, kaip pabrėžia ir pats pavadinimas, tėra iliuzinės variacijos. Mirties dominantės įveika tampa neabejotina dieviškos šviesos – Dangaus Karalystės – amžinybės steigtis: „o juodasis į bedugnę leidžiasi ir baltą moko – / kad viršūnė jam užstoja amžinybę. Ne! – baltasis – / ji tėra pranokus mirtį“ (ten pat, 38). Tai, kaip teigia Judita Vaičiūnaitė, poetinis pasaulėvaizdis atviras „grynai skaidriai idėjai, begalinėms visatos erdvėje besimainančioms laiko sferoms“ (Vaičiūnaitė, 1997, 144). Disharmoningame, į maištą linkusiame pasaulyje iškyla krikščioniškosios amžinybės siekimas.

Išvarymo iš rojaus prasmų horizontas veriasi demoniškais poetinėmis variacijomis, kuriomis išryškina stiprią kovos nuostatą, išreiškia savanoriško pasitraukimo iš nuodėmingojo pasaulio galimybę. Lyrinis subjektas jaučiasi benamės būties reprezentantas: „aš viską praradau,

nes man apkarto rojus, / o pragaras tėra nematomas tikrovės“ (Cieškaitė, 1997, 34). Filosofškai idealistinis gėrio ir blogio atskyrimas Cieškaitės poezijoje pabrėžiamas mistinės jungties amžinybės perspektyvoje sklaida. Jaučiamas semantinis judėjimas amžinojo (nežemiško) sakralumo link. Tad Senojo Testamento situacijos sklaidoje išryškėja centrinė poetės kūrybos dominantė – gėrio ir blogio kova. Pastaroji opozicija Cieškaitės poezijoje moralizuojančiu, aiškumo, imperatyviniu balsu skiriasi nuo dieviškumo – šėtoniškumo įtampos Kajoko poezijoje. Bibliniai įvaizdžiai, persmelkti poetiškumo šviesa, orientuoti į amžinybės perspektyvoje atsiveriantį pasaulį. Išvaymo iš rojaus situacijos perkūrimas Cieškaitės bei Patacko poezijoje leidžia pabrėžti poezijos skirtynes. Ši biblinis laukas Cieškaitės poezijoje orientuotas į nežemišką, idealistinį pasaulėvaizdį (platoniskasis amžinybės laikas). Tai priešinga Patacko poetiniam pasaulėvaizdžiui, kur bibliniai motyvai kaip tik leidžia atpažinti šiapusinio, istorinio laikmečio ženklus. Skirtingą idėjinę ar semantinę lyginamų autorių poezijoje atpažįstamą maišto dominantę iškelia ir biblinių motyvų variacijos, kurios leidžia kalbėti apie nagrinėjamos tipologijos perkūrimą. Cieškaitės poezijoje išvaymo iš rojaus situacija atskleidžiama medžio, rojaus, vaisiaus simbolinėmis asociacijomis, kurios pabrėžia simbolinį ideologijos lygmenį (eilėraštis „Genijus“). Patacko kūryboje to paties semantinio lauko deformacija vyksta ryškiais, net konkrečiais bibliniais įvaizdžiais: Marijos kaip vaikžudės parafrazės, Judo figūra, Pontijaus Piloto situacijos perkūrimas.

2. Evangelijos pagal Joną parafrazės

Evangelinės apaštalo Jono pranašystės apie Jėzų Cieškaitės poezijoje ryškėja kaip nuolatinės pastangos permąstyti buities sklaidą dieviškos šviesos perspektyvoje. Biblinis Evangelijos pagal Joną kontekstas atsiskleidžia keletu simbolinių taškų: Žodžio – Kūno poetiniu variantu, Tėvo ir Sūnaus santykio bibline patirtimi. Jėzaus aukos semantika ir ją išreiškianti mirties ant kryžiaus tema, kaip pabrėžia Vaičiūnaitė, yra viena esminių Cieškaitės poezijos atramų (Vaičiūnaitė, 1997, 114).

Mirties semantinį horizontą vaizdija visa poetinė daiktų paradigma eilėraštyje „Judėjimas giesmė“ (Cieškaitė, 1997, 90). Kūnų draskymas, išnaros, liekanos byloja apie chtoniškojo pasaulėvaizdžio dominavimą: bet tai greičiau ne postmodernios pasaulėjautos, o avangardo estetikos bruožai. Kaip teigia Ališanka, absoliutaus Kūno simbolika varijuojama dionisiškos puotos – mirties ir prisikėlimo apreikštys (Ališanka, 2001, 115 – 116). Chaosminį pasaulėvaizdį pabrėžia ir „<...> pranašo galia <...> / <...> pražilstanti akimirakai dėl mūsų“ (Cieškaitė, 1997, 90). Vedamos lyrinio subjekto – pranašo – Jėzaus paralelės, apmąstančios tikėjimo žmogaus

dramą: „vienintelio tikėjimo žmogaus, kad šis galėtų žūti / į žvėrių nasrus harmonijos neužrašytą tiesą“ (ten pat, 90). Nuodėmės ar jos įveikos perspektyvai priartinamas biblinis Žodžio horizontas. Hermeneutinėje suvokimo dimensijoje Žodis paraleliai susijęs ne tik su bibline pasaulio sukūrimo situacija, bet ir su dieviško Logoso – minties, prasmės sklaida. Evangelijoje pagal Joną sakoma: „Tas Žodis tapo kūnu / ir gyveno tarp mūsų; / mes regėjome jo šlovę – / šlovę Tėvo viengimio Sūnaus, / pilno malonės ir tiesos“ (Jn 1, 14). Jėzaus Kristaus – Žodžio ir Asmens – identiškumas simboliškai liudija asmeninį lyrinio subjekto santykį su biblinėmis tiesomis. Anot Ratzingerio, tikėjimas „priima ne sistemą, o asmenį – žodį kaip asmenį ir asmenį kaip žodį“ (Ratzingeris, 1991, 122). Žodžio – Kūno simbolinės variacijos Cieškaitės eilėraštyje įprasmina Jėzaus įsakymą apaštalams („Tai mano įsakymas, / kad vienas kitą mylėtumėte, / kaip aš jus mylėjau“ (Jn 15, 12)). Broliškos, pasiaukojančios Kristaus meilės auka kaip vienybės su Dievu epicentras modeliuoja lyrinio subjekto savistabos žvilgsnį: „Pametęs protą jis tarp svetimų daiktų – žiūrėjo į susto – / jusias raides, kurias pamilo Žodis, tapęs kūnu“ (Cieškaitė, 1997, 91). Meilės akiratis liudija Dangiškosios Karalystės steigtą chaosminiame pasaulėvaizdyje.

Dievo kaip Žodžio ir jo aukos apraiškos eilėraštyje „Judėjimas malda” skleidžiasi nuodėmingojo pasaulio perspektyvose. Nebūties, negatyvumo semantiką pabrėžia dieviškų veiksmų raiška būtuojų laiku: tai tik praeities atgarsiai lyrinio subjekto akiratyje. Įdomus, itin simboliškas kreipinys – „O nuplaktoji!“ (ten pat, 73), paliekantis neaiškumo išpūdį. Evangelinė Jėzaus nukryžiuojimo situacija išskaidoma poetinėje „griuvėsių erdvėje“ (ten pat, 73). Dieviškos globos neižvelgimą, neradimą liudija Visagalio slėptis: „Dar Dievas tvėrėsi giliau“ (ten pat, 73). Poetinio pasaulėvaizdžio centre iškyla nuodėmingo pasaulio metaforos. Į nuopolio horizontą orientuojamas ne tik meilės kaip praeities atgarsis, bet ir abejojančio žodžio ribinė situacija: „Yra maldos viršūnėje ty – / la, slaptasis proto žodis: mes pagimdysim abejojimo ribas!“ (ten pat, 73). Netikėjimo, demoniškumo semantinį lauką reprezentuoja ir kardinaliai pakitusio angelo vaizdinys – „Beprotris angelas... Ir tik boluojantis“ (ten pat, 73). Bibliinių struktūrų transformaciją pabrėžia kosminėje pasaulėjautoje ryškėjantis negatyviosios atminties reflektavimas, bet tai nėra, kaip būtina Platelio poezijoje, įtampa tarp mitinio ir kasdienio laiko. Amžinybės perspektyvoje skirtingų poetinių pradų jungtį vainikuoja būties sklaida Dievo akivaizdoje: „Pirmasis buvo Žodis“ (Cieškaitė, 1997, 74). Tai absoliutus dieviškos galios pripažinimas – idėjinė Cieškaitės pasaulėvaizdžio ir Evangelijos pagal Joną tapatybė: „Pradžioje buvo Žodis. / Tas Žodis buvo pas Dievą, / ir Žodis buvo Dievas“ (Jn 1, 1). Cieškaitės poetinis pasaulėvaizdis, įkūnydamas maištingą nuodėmės dimensiją, pabrėžia žmogaus siekį iš chaoso kurti amžinybės ir tik jos perspektyvoje atpažįstamą pasaulį.

Panaši semantinė maišto – kūrybos variacija per biblinį dieviškos šviesos kaip Žodžio

motyvą regima ir eilėraštyje „Sklandanti minia. Vizija“ (ten pat, 154). Dievo pasaulį praaugusių žmonių minia paryškina blogio refleksijos dominantes Cieškaitės kūryboje. Tai nusigręžusių nuo Visagalio globos žmonių laikysena. Lyrinis subjektas apdovanotas pranašiška galia: „Tyliai sklandė minia <...> / aš į ją nuo viršūnės kaip vienas poetas žiūrėjau“ (ten pat, 154). Vedama eilėraščio žmogaus ir biblinio pranašo Mozės paralelė, Išėjimo knygos horizontas formuoja eilėraščio centro vyksmą, tipologiškai pabrėžia jau Biblijoje visuotinai atpažįstamą blogio patirties sklaidą. Nusigręžimas nuo Dievo užtraukia jo rūstybę: „Kirto Dievas peiliu į vienatvėje paliktą riekę. / – Tik tai duonos juodos, nes baltoji tarytum apkarto! – “ (ten pat, 154). Konfliktiškas santykis su aplinka, polinkis į egzistencinį pragarą iliustratyviai pabrėžia laikinumo perspektyvą. Evangelijoje pagal Joną Jėzus sako apaštalams: „Aš esu gyvoji duona, / nužengusi iš dangaus. / Kas valgys šią duoną, / gyvens per amžius“ (Jn 6, 51). Duonos ir mirties paralelė Cieškaitės eilėraštyje tik sustiprina pragariško laiko perspektyvą. Tokiam pasauliui atstovautų ir iliuzinis biblinio troškulio motyvas (poetinio iliuziškumo įspūdį turi visa Cieškaitės poezija). Jėzaus – gyvojo vandens šaltinio – semantinė tipologija (Apr 21, 6). Įtikėjimo momentas arba noras būti Dievo globos situacijoje iškelia kosminės harmonijos besiilginčios dvasios savimone.

Evangelijos pagal Joną perspektyvoje suprantame poetinę Tėvo ir Sūnaus biblinio santykio patirtį, į vieną dimensiją sintezuojančią Eucharistijos apraiškas ir mirties semantinį lauką. Evangelinė Tėvo – Sūnaus santykių linija yra apverčiama, iškeliamas ne Dievo – Visagalio vaizdinys, bet: „Tu miršti kaip Tavo sūnus / kadaisė Golgotoje“ (Cieškaitė, 2002, 105). Pabaigos semantinis horizontas liudija absoliučios vienatvės refleksiją, besiskleidžiančią erdvinėje perspektyvoje: „tavo kapas yra Amžinybė. / <...> / Kur Tavo širdis? / Sūnus te palaidoja Tėvą / ir sutveria naują visatą“ (ten pat, 15). Evangelinė Jėzaus – Dievo sūnaus mirties už pasaulį situacija transformuojama „kosminio šalčio“ įvaizdžiais. „Naujos visatos“ simbolinis motyvas iškyla kaip dieviškojo žodžio apreikštis Jėzaus vaizdiniu, įmanomas meilės galia. Lyrinio subjekto ir pasaulio vienovę įgalinanti meilė tampa Dievo egzistencijos principu. Jų perspektyvoje Tėvo ir Sūnaus santykių biblinė patirtis tipologiškai paryškina Cieškaitės poetinio pasaulio pasaulio dualizmą.

Tėvo ir Sūnaus biblinių santykių spektrą reprezentuoja ir eilėraštis „Alyvų kalno rožėse“ (Cieškaitė, 1997, 121). Poetinio pasaulėvaizdžio vyksmą suponuoja biblinė Jėzaus maldos Alyvų kalne transformacija (Lk 22, 39 – 46), į kurią orientuotas ir eilėraščio pavadinimas, hermeneutiškai pabrėžiantis aukos simboliškumą. Į vieną semantinį horizontą Cieškaitės eilėraštyje sintetinės struktūrinės biblinės topikos: pirmą pradžios sukūrimo momentas („štai prisikėlė žodis“ (Cieškaitė, 1997, 121)) ir mirties semantinis laukas („ant kryžiaus mirsiu, Tėve,

pranašauju“ (ten pat, 121)). Absoliutų baigtinumą eliminuoja minties vertikalių susijungimas į kryžiaus ženklą : „<...> Mirtis išnyko, / gimiau skaisčius erškėtrožių vainikui“ (ten pat, 121). Retorinis kreipinys „Kur mano Motina, ką mąsto broliai, / ką randa žvėrys mano aureolėj?“ (ten pat, 121) tarsi varijuoja tikrosios giminytės paliudijimą (žr. Lk 8, 19 – 21) ir mirties akivaizdoje Kristaus išstartus žodžius (žr. Jn 19, 26 – 27); pozityviai į poetinį pasaulėvaizdį įtraukia nuodėmės – šventumos tarpinės perspektyvos variacijas. Kūniškumo dimensija hermeneutiškai priartina ir sovietinės, ideologijos situacinę išvalgą: „begalviai pranašai, kurie išmoko / iš savo sielų padaryti kūnus, / aprenkti juos dieviškom karūnom, / galvoti viena, o ištarti kita...“ (Cieškaitė, 1997, 121). Kalbant apie sovietinę ideologiją, Cieškaitės poetinis pasaulėvaizdis yra „aukščiau“ istorinės tikrovės, labiau orientuodamasis į simbolinį ideologijos lygmenį. Dramatiškojo laiko ezopine stilistika konstatuojama (be Plateliui ar Patackui būdingos ironijos) sociumui paklususių žmonių situacija, prievartos, nelaisvės pasaulis. Negatyviosios architektonikos slinkti į laikinumo dimensiją pabrėžia ne tik biblinis dulkių provaizdis, varijuojantis esmiškai baigtinę egzistenciją (žr. Koh 3, 19 – 20), bet ir apokaliptinių struktūrų sklaida. Tėvo ir Sūnaus santykių prasminiame kontekste iliustratyvusis pasakymas „Alyvų kalnas atsiskirs nuo žemės“ (Cieškaitė, 1997, 122) pabrėžtų lyg dualiojo pasaulio skirtį. Idėjinę vertikalės – horizontalės sintezę liudija simbolinis gėrimo motyvas. Apeliuojant į virš žmogiškojo silpnumo esantį evangelinį Dievo valios priėmimą („Mano Tėve, jei ši taurė negali praeiti mano negerta, tebūnie tavo valia!“ (Mt 26, 42)), eilėraštyje pabrėžiamas nuolankus pažado tesėjimas Jėzaus asmenyje: „Pasaulio dulkėse lemtis atrodo / gražesnė mano Tėve... Atsigersiu“ (Cieškaitė, 1997, 122). Atodūsį lydinčios iškalbingos pauzės išryškina su Jėzaus nukryžiuavimu susijusį simbolinį tylos sakralumą.

Evangelijos pagal Joną horizontas atsiveria per Kūno – Žodžio simbolines variacijas, Tėvo ir Sūnaus santykio biblinę tipologiją. Kūniškosios dimensijos variacijomis, Visagalio žodžio pasirodymu per Jėzaus vaizdinį Cieškaitės poezijoje kuriama idealistinės, pasaulio harmonijos siekiančios dvasios savimonė. Žodis kaip reprezentacinė, simbolinė gėrio ir blogio jungtis paryškina filosofijos perspektyvoje besiskleidžiančios kosminės [ne]tvarkos situaciją.

3. Platoniškasis biblinis pasaulio struktūros modelis: tikrojo Dievo ir netikrų dievų variacijos

Binarinės tikrojo Dievo ir netikrų dievų opozicijos Cieškaitės poezijoje į Šventraščių orientuotos individualiu filosofinio iliustratyvumo keliu, pirmiausia transformuojant puolusių angelų vaizdinius. Kartais, atrodytų, dirbtinokai vienas su kitu susipynę Šventojo Rašto

įvaizdžiai bei motyvai iš esmės ženklina filosofinę idealistinę iš chaoso besivaduojančio pasaulio koncepciją.

Nuodėmės pasaulį įprasmina disharmoninga, angelų apleista žemiškoji buveinė (eilėraštis „Vizija“, – Cieškaitė, 1997, 20). Dykumos simbolinis vaizdinys artimas evangelinei skelbimo, išbandymo ir laukimo erdvei. Naujojo Testamento diskurse nuo dykumos prasideda tikėjimo kelionė, kuri transformuojama ir Cieškaitės eilėraštyje. Dykumos ilgesiu varijuojamas į atpirktį einančios žmonijos semantinis bendrumas. Evangelinių atgailos ir išganymo motyvą metaforiškai įbūtina apokaliptinės pabaigos variacijos: „Nuo dieviškų ženklų apankantys – jūs laukiat / O tveriasi būtis <...> / <...> / prasiskiria liepsna, pasauliai ima keistis“ (ten pat, 20). Pasaulio pabaigos arba Paskutiniojo Teismo semantinė atmintimi vėlgi įprasminama poetės itin mėgstama kova prieš blogį, vykstanti gėrio ir dieviškos šviesos perspektyvoje. Lyrinio subjekto – Jėzaus Kristaus eschatologinės aukos paralelės iliustratyviai modeliuoja dramatiškojo laiko pasaulėjautos ženklus. Biblinės aukos ir kančios semantinis horizontas varijuoja eschatologinio lūkesčio perspektyvą: „Kai angelų minia į kryžkelę judėjo, – / bolavo joj Žmogus, ant kryžiaus radęs vietą / numirti už visus – liepsnojant kraujo lietui“ (ten pat, 20). Paralelėmis aiškinama ir motyvuojama esminė Jėzaus mokymo tema – Dievo Karalystės vilties išsipildymas, ypač išryškinamas tarnystės motyvas (žr. Mk 1, 15). Lyrinio subjekto „mirtis už visus“ tipologiškai brėžia aliuzijas į Dievo Sūnaus kvietimą apaštalams sekti jo pasiaukojimo pavyzdžiu: „<...> ir kas panorėtų būti pirmas tarp jūsų, tebūnie jūsų vergas. Žmogaus Sūnus irgi atėjo ne kad jam tarnautų, bet pats tarnauti ir savo gyvybės atiduoti kaip išpirkos už daugelį“ (Mt 20, 27 – 28). Meilės ir brolystės bibliiniu motyvu transformuojamas nuodėmingosios poetikos pasaulėvaizdis, iškeliamos bendrumo ir vilties situacijų išvalgos. Biblinė Cieškaitės eilėraščio struktūrinė moduliacija formuoja negatyvumo ir nederinės situacijos slinkti simboliškai išsakyto eschatologinio pasitikėjimo ir tikėjimo evangeliniu Žodžiu link.

Mirties, nevilties ir nebūties semantinis akiratis (eilėraštis „Judėjimas riba“, – Cieškaitė, 1997, 75) apmąstomas principinėmis Teismo (pagal Apreiškimą Jonui) nuostatomis: „Gyvenam ir vėluojam į teismą – tą paskutinį pirmą / kaip lemtis“ (Cieškaitė, 1997, 75). Kuriamas lyrinio subjekto norui, valiai paklūstančio pasaulio simbolinis matmuo. Biblinio Teismo ir kasdienybės jungtis (tą pabrėžia vėlavimosi motyvas) vyksta ne tiek laiko, kiek amžinybės perspektyvoje. Šventumo topiką savyje turintys Dievo pasiuntiniai priartina evangelinę Emaus situaciją: „Apraudam Nukryžiuotojo šukes. <...> / <...> . Visi norėsim būti angelai“ (ten pat, 75). Kaip teigia Audinga Peluritytė, egzistencinės minties sanklodos Cieškaitės poezijoje ištrina realybės ir irrealybės susilietimo taškus (Peluritytė, 1993, 3). Poetinio pasaulėvaizdžio moduliacija veriasi lokalizuotos amžinybės perspektyvoje. Raudos ir troškimo būti angelu horizontas transformuoja

Evangelijos parafrazėse regimą prisikėlusio Jėzaus paradigmą. Eilėraščio kalbantysis asociatyviais ryšiais pabrėžiamas per meilės horizonto sklaidą, tai lyg Marijos rauda prie tuščio Jėzaus kapo ir dieviškąją globą liudijančių angelų esatis (žr. Jn 20, 11 – 16). Amžinybės perspektyvai oponuoja kasdienybės poetikos sfera – „Žodžio pabaigos“ matmuo tipologiškai atstovauja apokaliptinės, į kančią linkstančios būties tąsą.

Apreiškimo Jonui apokaliptinis horizontas modeliuojamas netikrų dievų variacijomis. Eilėraštyje „Judėjimas parabolė absurdo angelų“ laikinumo, netikros apgaulės atmintimi brėžiamos nuolatinės pastangos iš chaoso kurti pasaulį. Pastarosios dimensijos moduliacija įkūnija ir ne sykį paminėtas nukryžiuotojo Kristaus vaizdinys. Mirties ant kryžiaus tema kuria nuo kasdienybės pakylėto žvilgsnio perspektyvą: tai panirimas į kosminį amžinybės matmenį. Šventos idealybės viziją Cieškaitės eilėraštyje suardo pirmapradis gaivalingumo momentas, suponuojantis ne biblinę pasaulio sukūrimo pradžios situaciją, bet oponuojantis dūžtančio pasaulėvaizdžio struktūrai: „per angelų šukes ėjau tavęs / kur dūzgė pragaro tyla gili“ (ten pat, 113). Mozaikinę skeldėjančio biblinio ir kasdienybės pasaulio jungtį varijuoja Babelės įvaizdis: „vėliau su pranašo bekūne moterim vaidendavosi jūroj / kai rojaus mėnesį begėdžiai pranašai suguldavo / su pragaro gamta“ (ten pat, 114). Didžios biblinės ištvirkėlės semantika poetiniam pasaulėvaizdžiui suteikia tam tikras tipologines ribas: mirties akiratis plėtojamas aliuzijomis į Dievo rūstybės Teismą. Pragaro ir ugnies semantika Cieškaitės poezijoje atstovauja nuolat iškylančiam gėrio – blogio kovos versumui. Dramatiškojo laikmečio prasmės terpėje regimas lyrinio subjekto veržimasis į dvasiškąją sferą: „<...> Dievą sutikau / tai buvo vasara po tuo iš rojaus neišvaromu medžiu / tikėjau pažinimo“ (ten pat, 114). Išvarytojo iš rojaus horizontas transformuojamas kaip grįžtančio lyrinio subjekto laikysena. Pradžios knygoje regima budinčiojo Dievo laikysena. Dieviškos globos akiratyje trokštančio būti lyrinio subjekto ilgesys paradoksaliai priartina nuodėmės semantiką. Ricoeuro pastebėjimu, „išpažindamas nuodėmę, žmogus atskleidžia naują savo egzistencijos matmenį – buvimą Dievo akivaizdoje“ (Ricoeuras, 2001, xxvi).

Regimas absoliutus lyrinio subjekto panirimas į amžinybę su retkarčiais atsiveriančiu kreipimusi į greta esantįjį (eilėraštis „O amžina tenai, kur Dievas ėmė“ (Cieškaitė, 2002, 58)). Kūrinyje galima poetinė platoniškosios mąstymo tradicijos koncepcija. Šiapusybė varijuojama kaip būties ir nebūties mišinys: „išvydai saulėj tartum kraujo dėmę, / kai susikovė genijus ir stabas / vienoj bedugnėj – du šventi ir teisūs, nemylintys Tiesos...“ (ten pat, 58). Skirtingų kultūrinių plotmių sintetiniu (Nietzsche'ės Genijaus samprata ir Šventraščio atminties struktūra) varijuojamos žmogaus buvimo pasaulyje galimybės, galbūt platoniskai paneigiant šiapusybę ir siekiant išlikti grynosios idėjos, gryno pažinimo, taigi anapusybės lygmeny.

Pasaulio, einančio į Paskutinį Teismą, variacijas liudija ir lokalizuota kovos erdvinė struktūra – bedugnė, kuri Apreiškimo Jonui diskurse vaizduojama kaip iš maištingosios dimensijos besivaduojančio pasaulio motyvas (Apr 20, 2 – 3). Laikiškos šiapusybės horizontalei tiktu Platono mąstymo konceptas: ji „apibūdinama kaip esmiškai stinganti būties, kurios pilnatvės yra anapusybė“ (Sverdiolas, 2002, 240). Dieviškos meilės horizonto sklaidai atstovauja eilėraščio pabaigos žodžiai: „<...> O tu žinotai: / širdis skaidri ir sklidina lyg skleistus / dievų sapnai viršūnėj amžinoj“ (Cieškaitė, 2002, 58), brėžiantys evangelines išganymo vilties perspektyvas. Eilėraščiui būdinga dieviškosios Visatos amžinumą ir jo ilgesį žemiškoje šiapusybėje galėtų paaikškinti Jėzaus žodžiai: „Atsiras daug netikrų pranašų, kurie daugelį suvedžios. <...> O kas išters iki galo, bus išgelbėtas“ (Mt 24, 12 – 13). Sukauptos išvermingos meilės pavyzdžiu simboliškai varijuojama Jėzaus dieviškos pilnatvės ir Meilės sklaida. Tačiau poetinio pasaulėvaizdžio, tiksliau, jo laikui būdingas, cikliškumas primena ir apie tai, kas nėra autentiška krikščionybės tapatybė ir kas išreiškia Cieškaitės poezijai būdingą ypatingą – filosofinį intelektualinį, kosminiam antikinio pasaulėvaizdžio cikliškumui, platoniškajam idealizmui artimą Evangelijos perkūrimą ar perrašymą. Simboliškai harmonijos sakrališkumą paryškina, būtent, platoniškoji lyrinio subjekto minties jungtis vertikalės perspektyvoje: Tiesos ir Meilės motyvų parafrazės varijuoja Platono mąstymo konceptus.

Tikrojo Dievo ir stabų simbolinė tipologija Cieškaitės poezijoje orientuota daugiau ne į Biblijos horizontą, o į filosofijos kontekstą. Šventraščio motyvų sąlygiškumą liudija semantinės struktūros nekonkretumas. Platono tradiciją tęsiančia Schopenhaueriška filosofinė pasaulio kaip vaizdinio koncepcija regima eilėraštyje „Nežudyk“ (Cieškaitė, 2002, 165). Ji persmelkia dekalogo, Apreiškimo Jonui ir Jėzaus mirties ant kryžiaus variacijas, perkuriant pabaigos ir mirties semantinį lauką. Dievo Sūnaus ir pasaulio tarpusavio meilės ryšys kalba apie platoniškąją amžinybės tvirtį: „tvermė yra ne kas kita, kaip visuomet tapačios idėjos ‚atitikmuo‘ ar ‚paveikslas‘ laiko srityje“ (cit. iš Sverdiolas, 2002, 35). Pamatinė intencinė žmogiškosios egzistencijos taša simboliškai varijuojama kontempliacijos būsenos atvertimi: „Neregėdami Dievo – pamilstame Jį amžinai. / Daug tikėjimų žemėje, mus pasirinko vien tas, / kurs atėjo per kraują ir juo apsvaigino tautas“ (Cieškaitė, 2002, 165). Žmogiškosios būties daugiasluoksniškumą lemia polinkis veržtis prie vertikaliosios dimensijos. Kraujo simboliniu motyvu, nukryžiuojimo semantinėmis variacijomis brėžiamas į nuodėmę linkstančio pasaulio vaizdinys. Maištingąjį disharmonijos pasaulio įvaizdį lemia ir netikrų dievų – stabų horizontas: „Nežudyk! – įsakyta, bet skerdžia viens kitą stabai“ (ten pat, 165). Poetinio pasaulėvaizdžio dvilypumui atstovaujama semantinėmis netikrų dievų ir Nukryžiuotojo sankirtomis.

Tikrojo Dievo vaizdinys Cieškaitės poetiniame pasaulėvaizdyje asocijuojasi su kosminio

laiko pasaulėjauta. Pastarojoje antikinio (platoniško) mąstymo dimensijoje amžinybės visa apimanti sklaida iškyla kaip filosofinis idealistinis, tokiu būdu nuo evangelinio pasaulėvaizdžio tolstantis pasaulio mąstysenos konceptas. Kita vertus, netikrų dievų (stabų) poetiniai įvaizdžiai atitinka apokaliptines idėjas. Koncentruotos minties ar daugiau filosofinės, o ne religinės meditacijos perspektyvose matyti pastovi poetės sublimuotų išgyvenimų sritis bei posūkis į Aukščiausiojo Gėrio, Amžinybės laimintį pradą. Eilėraščio struktūrą organizuojančia Šventraščio poetika perteikiama kosminė sielos prigimtis, platoniškai žymėta biblinė pasaulio tvarka. Pokalbio aspektas, būdingas Cieškaitės atpažinti ne tiek biblinės struktūros Aš – Tu pamatinę sklaidą, kiek Aš – Tai dimensiją, kas iš esmės skirtą nuo Kajoko poezijos.

4. Evangelinė Meilės idėja

Kaip teigia Janina Riškutė, Cieškaitės poezijoje meilės tema traktuojama pakylėtai ir abstrakčiai (Riškutė, 1980, 158). Meilės principinės nuostatos modeliuoja lyrinio subjekto egzistencinę patirtį, iškelia kūno – sielos, dvasios kovos tipologijas. Pakylėtos, abstrakčios meilės semantinė paradigma galima atrasti ir aliuzijomis į Šventojo Rašto motyvus, švystelėjusį Giesmių Giesmės horizontą. Bet tai nėra poetinio pasaulėvaizdžio modeliavimas biblinio pasaulėvaizdžio principu.

Meilės idėjinė sklaida gali būti aiškinama trimate bibline struktūra. Į pastarąjį akirati orientuoja ir eilėraščio „Trejybė“ pavadinimas. Tvermės situacijoje vykstanti sielos – kūno simbolių apraiškų sklaida modeliuoja triasmenio Dievo artumą: „Tarp Tėvo, Sūnaus ir balandžio gyvenanti siela – jos / meilė prasideda žemėj ir baigiasi aukso grūdais“ (Cieškaitė, 1997, 58). Meilė yra pradžios ir pabaigos matmuo, kurį pabrėžia ir sėklų – „aukso grūdų“ evangelinė paralelė. Dievo Karalystė yra kaip dirvoje pasėta sėkla, vaisių brandinanti, kurios neįmanoma apčiuopti: „Tarp Tėvo, Sūnaus ir balandžio sustojantis kūnas“ (Cieškaitė, 1997, 58). Kūniškosios dimensijos naratyvinę blogio patirtį žymi dulkių įvaizdis. Pradžios / atskaitos tašką pabrėžianti kūniškos meilės idėjinė variacija, bibliniam horizontui artima pažeistos būties semantika. „Dulkių randai“ pabrėžia traumuotą patirtį (ten pat, 58). Paralelinėmis aliuzijomis į evangelinį Trejybės kaip Meilės principą atskleidžiamas teorinis būties pažinimo principas. Išmąstyto pasaulio poetiką liudija ir eilėraščio grafinė imitacija – trys pirmosios strofos pabrėžia trimatės amžinybės perspektyvą. Eilėraščio pabaiga varijuoja idėjinę kūrybos pradžią ar judesio meditaciją: „Tu viską sutversi, Žmogau!“ (ten pat, 58). Retoriniu sušukimu perteikiamas visagalystės matmuo tik pabrėžia dvasinės pilnatvės išpūdį. Deklaratyvus skatinimas – „gyvenk atsigręžęs į šviesą“ (ten pat, 58) – iškelia Dievo kaip meilės, gėrio ir šviesos pamatinę sąrangą.

Meilės idėja iškyla kaip šiapusybės perspektyvos apmąstymas anapusybės ženklais.

Bibliniais įvaizdžiais modeliuojama kosminės pasaulėjautos dominantė. Poetinio vyksmo centre iškeliamas visatos motyvas, kaip svarsto Donata Mitaitė, „ko gero, susijęs su jos dėmesiu Rytų kultūroms, kuriose žmogus nėra pasaulio centras“ (Mitaitė, 1989, 175). Tokiai sklaidai atstovauja eilėraštis „Buda ir Kristus“ (Cieškaitė, 1997, 123). Dvi kultūrinės ir tikėjimą orientuotos asmenybės išsako minties, Žodžio apmąstymą. Nukryžiuoto Kristaus kreipimasis į Budą, troškimas jį susitikti pabrėžia Cieškaitės mąstymo kryptį: skirtingų pradų vienijimas, krikščioniškos aukos metafizinė nuostata: „<...> aš panūdau / visatos kryžkelėj sutikti Budą, / jo akyse regėti tyrą vaizdą“ (ten pat, 123). Dviejų dievų poetinė koncentracija išgryninama lyrinio subjekto – Jėzaus – variacija iki begalybės. Antgamtinį pasaulį pabrėžia biblinės išdavystės – Judo – vaizdinys: kančios semantinis laukas atspindi siekimą įprasmiti būties apraiškas. Būties sferos, įkūnijančios trimatę struktūrą, pažinimo pradas visiškai nesiejamas su tikrove – transcendencijos laukas, iškeliantis visų prasmų virsmus.

Būties prieštaravimus evangeliniame Meilės lauke reprezentuoja eilėraštis „Sėja šviesą ir tamsą pjauna“ (Cieškaitė, 2002, 218). Dualistinio pasaulio principu sumodeliuotas pavadinimas pabrėžia tokią pat principinę viso kūrinio struktūrą. Biblinis Mokytojo – Sėjėjo metaforinis vaizdinys atskleidžiamas dvigubame prasmių lauke („Jums duota pažinti Dievo karalystės paslaptis, o kitiems jos skelbiamos palyginimais, kad *regėdami nematyti / ir girdėdami nesuprastu*“ (Lk 8, 10)). Į poetinį Jėzaus Dangiškosios Karalystės liudijimą įkomponuojamas Marijos įvaizdis: „Kape palikai įkapes ir nuoga / įėjai į rojų, o Dievas: / – Apsivilki migla, / pasislėpki po mano sparnais, / o Marija!..“ (ten pat, 218). Semantinės aliuzijos į Jėzaus mirtį, rojaus vaizdinys kaip buvimas Dangiškosios Karalystės apsuptyje – visa tai orientuoja į Jėzaus mirties ir jo laukimo / susitikimo biblinį horizontą. Dievo Sūnus, pasirodydamas Marijai Magdalenai, ne tik apreiškia jai dangiškąją malonę, bet ji tampa ir jo mokine – pasiuntine, skelbiančia Jėzaus prisikėlimą ir žengimą pas Tėvą (žr. Jn 20, 11 – 18). Biblinė situacija antroje strofoje papildoma nekaltai pradėtosios biblinės moters – Jėzaus motinos Marijos – semantiniu vaizdiniu. Dievo Motinos įvestis dar ryškiau oponuoja nuodėmingosios būties ir Dangaus Karalystės skirtubių prasminį horizontą. Ne tik biblinis sėjėjo vaizdinys, bet ir Marijos – dangiškosios Meilės semantika transformuojama nuodėmingosios egzistencijos struktūrose: „Iščios sklidinios smėlio, / <...> / Plaukuose įsivėlęs šikšnosparnis – / amžinasis totemas“ (Cieškaitė, 2002, 218). Nuopolio dimensiją paryškina „apakintų angelų“ vaizdinys, kitos demoniško variacijos. Nuopolio mito dominavimą dvigubu mirties paneigimu („Vien tai, kad gyvenimas baigiasi / meilei mirus, o mirčiai numirus,–“ (ten pat, 218) (pabraukta mano – R. N.)) tuštumos dimensijoje cituoja: „iš medžio prabyla žaltys: / – Imkit vaisių ir būkit

mirtingi!“ (ten pat, 218). Bibline Pradžios knygos atmintimi parodoma blogio prigimtis bei jo kilmė. Lyrinio subjekto blogio apraiškų išskaičiavimu (lyg malda) girdimas prakeiksmo šūkis išvaryto pasaulio likimui. Šventraščio motyvų parafrazėmis, struktūriniu apvertimu („Apkartusį vyną, vandeniū virstantį taurėje“ (Cieškaitė, 2002, 219)) varijuojamas biblinės Meilės paneigimas. Paskutinės Vakarienes virsmas transformuojamas absoliučiai stichiško ir gaivalingo vandens motyvu. Absoliutaus blogio dominantę pabrėžia ir „kiaulės, ryjančios viską, netgi savo vaikus“ (ten pat, 219). Kiaulių – perlų įvaizdis Naujojo Testamento diskurse ženklina dieviškos Karalystės atspindį: „<...> nebarstykite savo perlų kiaulėms, kad kartais jų nesutryptų ir apsigrėžusios jūsų pačių nesudraskytų“ (Mt 7, 6). Dieviškų vertybių neatradimas, netgi jų sunaikinimas pabrėžia demoniškojo pasaulio absoliutų dominavimą. Kaip opozicija pragariškos erdvės sklaidai eilėraščio pabaigoje iškeliamas Pasaulio Sutvėrėjo vaizdinys, į kurį lyrinis subjektas kreipiasi, ieško būties atsakymo. Labai svarbus yra veidrodžio principas Cieškaitės poezijoje, atspindintis biblinę laikinosios nuodėmės semantinę paradigmą. Nuodėmingojo pasaulio atspindžiu suteikiama galimybė įvertinti „realybę“ (nuodėmę) ir ieškoti pasaulio bei Dievo suartėjimo, pažeistosios harmonijos atstatymo. „Betgi Tu, o gražus Sutvėrėjau, – / pragaras ir meilė – kaip jie sutampa / derinasi, egzistuoja? Žmoguje. / Atsakai: – Tu turi pasirinkti! – “ (Cieškaitė, 2002, 219). Skirtingai nuo kitų tekstų ir situacijų, eilėraščio žmogus gilinasi ne tik į bendrąją kosminę pasaulio būties sąrangą, bet ir į labiau asmeninį žmogaus galimybių pasirinkimą.

Cieškaitės poezija intelektualinio pasaulėvaizdžio konstravimu primena Kornelijų Platelį. Tačiau skirtingai nuo pastarojo autoriaus, poetė iš esmės atsisako konkretaus daiktų pasaulio, būdingos [auto]ironijos, įtampos tarp mitinio ir kasdieninio laiko. Antikinį, o pirmiausia platoniškąjį mąstymą išreiškianti kosminė pasaulėjauta iškyla kaip centrinis poetinio pasaulėvaizdžio elementas. Cieškaitės poezijoje iškylanti Šventojo Rašto sklaida, kuria monologiško, (neo)platoniškos filosofijos pasaulio išpūdi. Kaip teigia Gintalas, „poetės išgrynintas kalbėjimas vien psichikos, bandančios atsivert dieviškam tobulumui, kalba tampa pakankamai abstraktus“ (Gintalas, 2000, 6). Dievo buvimą liudijanti transcendentinė imanencijos struktūra bei vaizduotės padariniai idėjiškai absoliutina ir abstraktina Biblijos horizonto sklaidą Cieškaitės poezijoje.

Kaip alternatyva lyrinio subjekto vienatvei iškeliamas evangelinė budėjimo, laukimo situacija. Meilės idėja tampa organizuojančia poetinio vyksmo akiratį dimensija. Negatyviojo pasaulio vaizdiniais priešpriešinama antgamtės šviesa, pabrėžianti idealistinę dvasios ir materijos dualizmą, žmogaus ir kosminės erdvės harmoniją. Šventojo Rašto aluzijomis perteikiama dualistinė gėrio – blogio kova, kur skaitymo žvilgsnis orientuojamas į mistinį

susijungimą, vykstantį ne tiek laiko, kiek amžinybės perspektyvoje. Nuolatinė procesų kaita išskyla kaip pasaulio dėsningumų tipologija, kur pabrėžiama vienintelė ir aukščiausia poezijos orientacija – būtis Dievo akivaizdoje. Itin kondensuotomis minties, judesio į visatos gelmes parafrazėmis, kultūrinėmis aliuzijomis Cieškaitės eilėraščių pasaulėvaizdis vaizdijamas kaip sakrališkojo laiko atmintis, Visatos ir Dievo meditacija, apmąstymai apie žmogaus vietą pasaulyje. Kaip pastebi Tūtlytė, mąstymas ir kalbėjimas poetės eilėraščiuose laikomas būtinuoju egzistencijos pagrindu, susisiejančiu su bibline pranašo – lyrinio subjekto laikysena (Tūtlytė, 2003, 122).

V. Išvados

XX amžiaus šeštojo dešimtmečio poetų kartos idėjinį ir semantinį poezijos branduolį išryškina, suprasti leidžia Biblijos horizonto architektonika. Skirtinga istorinė debiutuojančių poetų situacija, kultūrinio gyvenimo pokyčiai iškėlė individualiai atliepiamą santykio su Šventuoju Raštu paradigmą. Tų pačių motyvų, įvaizdžių, bibliinių situacijų, personažų poetinis perkūrimas reprezentuoja individualią ir kartu visuminę kartos vaizdą sudarančią „belaikės dabarties“ savimonę, išryškina konceptualiai neišsemiamą idėjinio ir semantinio pasaulėvaizdžio turtingumą. Biblijos motyvai tampa parankia semantine prasmių ašimi, leidžiančia iškelti šios kartos poetų kūrybos veiksmus, vertybinę orientaciją, literatūrinio proceso ir šio laiko visuomenės raidos aspektus.

Semantinė ir idėjinė, o ne tiek lingvistinė ar poetinė kūrinio sandara iškeliamas kaip svarbiausias Biblijos horizonto nagrinėjimo akiratis. Išryškinant Biblijos horizonto savitumą, atskleidžiant rašytojų savivokos ir poetinio pasaulėvaizdžio semantinius branduolius, pasirinktas teorinis hermeneutinis teksto skaitymo principas. Teksto aiškinimasis, supratimas iškelia naujas prasmes. Tad interpretavimas, Gadamerio teigimu, augina veikalo prasmę istorinėje tradicijoje. Remiamasi ir Ricoeuro perspektyva, kuri formuluoja hermeneutinę simbolio ir metaforos sampratos tradiciją. Bibliiniai simboliniai vaizdiniai išskyla kaip daugiaprasmiai poetiniai ženklai, arba Ricoeuro teigimu, pirminės metaforos, su kurių pagalba „per tiesioginę, raidišką reikšmę nurodoma kita, paslėpta, kuri negali būti išreikšta tiesiogiai“ (cit. iš. Sverdiolas, 2003, 236). Metaforiškai aiškinantis Šventraščio vaizdinių sklaidą XX amžiaus šeštojo dešimtmečio poetų kartos kūryboje iškeliamos pasikartojančios tipologijos, kurios analizuojamos atsitiktinumo tvarka, bet kartu leidžia išryškinti dėsningą semantinių laukų perkūrimą. Biblijos vaizdinių transformacija analizuojamų poetų kūryboje atskleidžia dėsningą simbolių variaciją: pradedant abstrakčiausia (Žodžio paradigma) ir einant lyg bibliiniu nuopolio keliu analizuojamos demoniško apraiškos ir evangelinės Meilės idėjos sklaidą. Judėjimas hermeneutiniu ratu (per sąlygišką nuopolio kelią) leis supratimą modeliuoti kaip Biblijos horizonto prasmių vienybę. Kaip teigia Gadameris, „prasmės anticipacija, kuria suvokiama visuma, tampa eksciplicitišku supratimu, kai dalys, kurias apibrėžia visuma, savo ruožtu apibrėžia visumą“ (Gadameris, 1999, 27). Kiekvienos poetinės Šventojo Rašto paskirybės atvertis, lyginant hermeneutinio horizonto principu interpretuojamus autorius, skatina pabrėžti tam tikras semantines Biblijos tipologijas, ieškoti jų prasmės atskiro poeto ir esančios kartos visumos horizontuose.

Kaip teigia Algis Mickūnas, hermeneutinėje filosofijoje „nėra vertikalios, antiistorinės

būties; visa turi horizontalią, istoriškai laikiną bei ribotą interpretaciją“ (Mickūnas, 1992, 14). Sekdami šia tradicija, istorinio konkretumo ieškome ir mes: Biblijos horizontas XX amžiaus šeštojo dešimtmečio poetų kartos kūryboje analizuojamas kaip poetinio pasaulio, visuomeninių ir istorinių laiko ženklų bei situacijų steigties ir apmąstymo policentrinis laukas. Skirtingų bangų atstovai reprezentuoja ir idėjiškai skirtingas santykio su Biblija variacijas. Šis horizontas suvokiamas pagal tris Šventraščio perkūrimo poetines tradicijas. Tai būtų: į maišto ir mito logiką linkstančių vaizdų struktūra, jutimino ir perceptinio santykio su daiktais poetinis principas, intelektualinė biblinės religinės architektonikos novacija. Šių skirtingas poetines tradicijas atstovaujančių poetų kūryba individualiai transformuoja (Platelis, Kajokas, Gailius, Cieškaitė) ar deformuoja (Patackas) Šventojo Rašto prasminių lauką.

Minties arba refleksijos eilėraščių atstovaujančioje Patacko ir Platelio poezijoje, Biblijos horizontui paaiškinti svarbus mitopoetinis mąstymas, kultūrinis ir visuomeninis kontekstas, atskleidžiantis grėsmės ir netikrumo situaciją. Šių poetų kūryboje ypač ryški maišto dominantė, susijusi su sociokultūrine savivoka ir atsiskleidžianti bibline išvaymo iš rojaus tipologija. Šios poezijos semantinei išsklaidai būtinas Ališankos dionisiškojo mąstymo modelis, kur labai svarbi tampa maišto paradigma, atsiverianti kaip idėjinis ir stilistinis nesusitaikymas su ideologiškai angažuota nelaisvos kūrybos situacija. Patacko poezija iškelia profaniškosios paradigmos perspektyvą, biblinių įvaizdžių demitologizaciją, religijos ėjimo į kičą semantines išvalgas, suartinančias su Platelio imanentinio Dievo vaizdijimu. Kasdienybės ir kūniškumo (erotinis) dialogas iškyla kaip abiem poetams būdingas Biblijos horizonto aspektas, reprezentuojantis dionisiško maišto prigimtį. Erotinė vaizduotė dažnai plėtojama atvirai aprašant kasdienio žmogaus patyrimą.

Išvaymo iš rojaus sąlygiškai simboliškos situacijos perspektyvoje gali būti interpretuojamas Patacko bei Platelio poezijoje išskylantis Dievo vaizdinys, kuris paverčiamas kasdienio pasaulio detale – tai tylinčio, neatsiliepančio, nusigrėžusio nuo pasaulio fenomeno dalis (nuodėmės, kaltės, bausmės paradigmos). Platelio poezijoje tylinčio Dievo vaizdinys pakeičiamas bet kokio dievo įvaizdžiu (kičo perspektyva) ir šiomis paralelinėmis asociacijomis siejamas su Cieškaitės poetiniame pasaulėvaizdyje išryškėjančiomis stabų variacijomis. Kokybinę kaitą žymi laiko sąvokos apibrėžtis: Platelis, kaip ir Patackas, orientuojasi į šiapusybėje atsiveriančius istorinio laikmečio ženklus, konkretų daiktų pasaulį. Cieškaitės poezija pabrėžia kosmiško, nežemiško pasaulėvaizdžio dominantes. Platelio ir Patacko poezijoje apoloniškasis pasaulis užgožiamas dionisiško maišto izotopijos, kur ironizuojamo Jėzaus auka eliminuoja Aš – Tu santykį. Mokytojo – mokinių evangelinės parafrazės perkuria nuodėmingojo pasaulio projekcijas (tipologinės sąsajos su Patacko poezija). Sociokultūrinė situacija,

ideologinio laikmečio ženklai apmąstomi intertekstinėje, metakultūrinėje dimensijoje: poetinis Dievo vaizdinys orientuojamas į psichoanalitinę žmogaus galių sublimaciją, pranašo Jonos kelionės pirminis transformacijos prototipas – legenda apie argonautų kelionę parsivežti aukso vilnos, Rimbaud'o „Girto laivo“, kaip dvasinės ramybės ieškojimo, metatekstinės paralelės, Pontijaus Piloto situacijos ir XX amžiaus žydų – lietuvių istorinės asociacijos.

Kajokas ir Gailius reprezentuoja Biblijos horizonto aktualumą šioje daiktų ir recepcijos poezijoje, kuriai būdingas jausminis (intuityvumo) pradas ir tolydesnis intertekstualumas (tai darbe suvokiama kaip kita tipologinė eilėraščio kryptis kartos kontekste). Šeštojo dešimtmečio poetų kartos kontekste Kajoko, Gailiaus poezija reprezentuoja ne visuomeninę, istorinę poeziją, o meditacinį kalbėjimo stilių. Tiesa, Kajoko poema „Sordidus“ orientuota į Patackui artimą kontekstą, kur gėrio – blogio kovos tipologiją pabrėžia ir nesutampančių lyrinio subjekto ir Azazelo – demono balsų dominantės. Kajoko, Gailiaus poezija orientuota į esamybę, šiapusybę, susikaupiamą ties smulkmena. Artimų daiktų meilės šviesa pabrėžiama daikto estetika muzikos egzistencijos, meilės dieviškumo refleksijomis, daiktų būties atsivėrimu iškeliamas meilės jausmo, kaip bendravimo su Dievu, perspektyva. Kūno – dvasios simbolika atsiskleidžia gamtos vaizdiniais, Eroso ir gamtos sampyna ir leidžia mąstyti apie meditatyvias harmoningas meilės apraiškas. Kuriama dvejopa lyrinio subjekto laikysena: nuolankaus pasitikėjimo Dievu perspektyva (psalmių žmogaus laikysena) ir abejojimo Visagaliu iki visiško atsižadėjimo (svyruojančios asmenybės krizė). Netikrumas iliuzinio pasaulio perspektyvoje iškyla kaip mitų demitologizacija. Dieviško poliaus grimzdimas į irstančio kūniškumo ašį, yrančio kūno simbolinis vaizdinys susijęs su dionisiška kūnų puota ir semantiškai pabrėžia nuodėmingojo pasaulio variacijas. Susitikimo situacija išskleidžiama visame Šventraščio prasminiame lauke: Gailiaus poezijoje iškeliamas Senosios Sandoros (Dievo – Mozės) perspektyva, Kajoko – evangelinis Emaus stebuklas. Tikėjimas vienatiniu suponuoja išlikimą Jo palaimoje bei užtikrina harmoningą egzistenciją, dermę Visatoje (Gailius). Kajoko poetiniame pasaulėvaizdyje susitikimo perspektyva atskleidžia mirties dominantę, kuri pabrėžia ne tiek skausmingą refleksiją, bet ir apleistumo momente iškylančio stebuklo patirtį (biblinės Lozorius situacijos, Jėzaus mirties poetinės parafrazės). Varijuojamos drastiškos Dievo – senio kaip Dievo Tėvo prižemintos vaizdinio vulgarios parafrazės, tačiau Dievo neradimas ar neižvelgimas turi ir rytietišku bruožų: nepažinimas ir nežinojimas nėra negatyvaus semantinio horizonto paradigma, priešingai, tai aiškių metafizinių žmogaus santykių su Dievu perspektyva.

Poetinę tradiciją tęsia Kajoko angelo – Dievo pasiuntinio (kasdienio keleivio pavidalu) semantika. Angelo – kūniškumo paralelinis gretinimas panašus į Patacko semantiką, tik išblėsusi ideologinio laikmečio dramatiška situacija, iškeliamas kasdieniškasis, nuodėmingas pasaulis.

prasmų įtampa kuriama rilkišku Dievo priartinimu prie žmogaus, Dievo Kaimyno metafora. Visagalio paslėptis, jo buvimas, bet kartu ir neradimas, neatsivėrimas lyrinio “aš” balsui (simbolinės paralelės su tylinčio Visagalio vaizdiniu Platelio, Patacko eilėraščiuose).

Intelektualusis, kosminiam antikinio pasaulėvaizdžio cikliškumui, platoniškajam idealizmui artimas Evangelijos perkūrimas atpažįstamas Cieškaitės kūryboje (darbe suvokiama kaip dar viena kartos eilėraščio tipologijos sklaida). Itin intelektualizuotas mediatyvus kultūrinis kontekstas, aliuzijos į antiką sieja poetę su Platelio minties (refleksijos) eilėraščio variacijomis. Kita vertus, ji stipriai nutolusi nuo kasdienybės problemų, konkretaus daiktų pasaulio. Biblijos horizonto įvaizdžiai iš esmės ženklina platonišką idealistinę iš chaoso besivaduojančio pasaulio koncepciją. Pragaro ir ugnies semantika, mirties ant kryžiaus tema atstovauja nuolat iškylančiai gėrio – blogio kovos opozicijai. Tai priešingybė Kajoko poezijoje regimai dieviškumo – šėtoniškumo įtampai (beasmeniškumo pradą dominuoja Kajoko kūryboje). Gėrio – blogio kovą Cieškaitės poezijoje išryškina moralizuojantis, aiškumo siekiantis, imperatyvinis balsas. Centrine dominante jos poezijoje tampa deklaratyvus teigimas gyventi Dievo akivaizdoje.

Paskutinio Teismo simbolinė dimensija, stabų dominantė Cieškaitės poezijoje siekia paneigti šiapusybę ir išlikti grynosios idėjos, grynojo pažinimo, kaip anapusybės lygmenį. Kosminę amžinojo laiko situaciją pabrėžia ir Kūno – Žodžio simbolinės variacijos, Tėvo ir Sūnaus santykio biblinė tipologija (Evangelijos pagal Joną poetinis pasaulėvaizdis). Visagalio žodžių bylojimu per Jėzaus vaizdinį kuriama idealistinė, pasaulio harmonijos siekiančios dvasios savimonė. Cieškaitės poezijoje, kaip ir Patacko ar Platelio diskurse, perrašoma išvaymo iš rojus situacija, leidžianti išryškinti kartos savitumą, pabrėžti poezijos skirtybes. Poetės perkuriama biblinė situacija orientuojama į nežemišką, idealistinį pasaulėvaizdį, kas yra priešinga Patacko semantiniam laukui, kur bibliniai motyvai iškyla kaip ezopinis kalbėjimo būdas apie istorinio laiko ženklus. Poetinės figūros, leidžiančios atpažinti išvaymo iš rojus horizontą, priešingos skirtingose eilėraščio tipologijose. Cieškaitės minimos simboliškos medžio, rojus, vaisiaus asociacijos atliepia biblinės situacijos perkūrimą ir skaitymo žvilgsnį orientuoja į simbolinės ideologijos lygmenį. Patacko kūryboje išvaymo iš rojus semantinį lauką atskleidžia konkretūs poetiniai ženklai: Pontijaus Piloto situacijos parafrazės, Judo figūra, Jono Krikštytojo semantinis įvaizdis, Marijos – vaikžudės parafrazės. Dievo buvimą liudijanti transcendencijos struktūra bei vaizduotės padariniai idėjiškai absoliutina Biblijos horizonto sklaidą Cieškaitės poezijoje.

Šventojo Rašto horizonto perkūrimas, semantinių laukų išryškimas šeštojo dešimtmečio poetų kartos kūryboje aiškiai atskiria tris eilėraščio tipologijas. Bet būtent Biblijos diskursas iškyla kaip vienas iš galimų interpretacinių laukų, leidžiančių išryškinti bendrą šios kartos

kūrybos vaizdą, iliustratyviai atpažinti sociokultūrinę poetų savivoką, istorinio laikmečio ženklus.

VI. Summary

The architectonics of the Biblical horizon allow to perceive, and highlight the ideological and semantical poetical kernel of the XXth century 6th decade poets' generation. While highlighting the peculiarity of the Biblical horizon and revealing the semantical kernels of writers' apprehension and poetical worldview, the theoretical hermeneutical principle of text reading is chosen. A reference is made to the perspective of Ricoeur, which formulates the tradition of hermeneutical symbol and metaphor apprehension. The Biblical horizon is perceived according to the three poetical traditions of the Scripture re-creating. That would be: the structure of views proning to the logics of rebellion and myth, the poetical principle of sensual and perceptual relation to the things, the intellectual novation of the biblical religious architectonics. The creation of these poets, representing diverse poetical traditions, individually transform (Platelis, Kajokas, Gailius, Cieškaitė) or deform (Patackas) the notional field of the Scripture.

In Patackas and Platelis poetry, representing the verse of death or reflection, for pointing out the Biblical horizon is important the mythopoetical cogitation which brings forward the dominant of rebellion, related to the sociocultural apprehension and revealing the Biblical typology of banishment from the paradise. Patackas poetry points out the perspective of the profane paradigm, demythologization of the biblical images, semantical insights of religion approaching to kitsch, what depolarizes with Platelis immanent God portrayal.

In the perspective of the symbolic situation of the banishment from the paradise the image of God shown in Platelis and Patackas poetry can be interpreted. In Platelis poetry the image of silent God is replaced with the image of any God (the perspective of kitsch) and by these parallel associations is related to the fetish variations in the poetical worldview of Cieškaitė. The qualitative alternation is signed by the determination of the time notion: Platelis as well as Patackas orientates to the signs of historical time opening in this world. They also orientate to the concrete world of things, while the poetry of Cieškaitė highlights the dominants of the cosmic, unearthly worldview.

In the context of the 6th decade poets' generation the poetry of Kajokas, Gailius represents not the social, historical poetry, but the meditational style of speaking. Belief in the Almighty supposes the survival in His blessing and assures harmonious existence, tune in the Universe (Gailius). In the poetical worldview of Kajokas the perspective of the meeting reveals the dominant of the death, which points out not only a painful reflection, but also even more strongly highlights the experience of the emerging miracle in the moment of neglectence (biblical situations of Lozoris, poetical periphrases of Jesus' death).

The poetical tradition is preceded by the Kajokas' semantics of angel – as a God's minister. The tension of the meanings is created by the metaphor of God's Neighbour, God's approaching to the human. This is the arcanum of the Almighty, his existence, at the same time not finding, not being open to the voice of the lyrical me. Not finding God or not penetrating has some oriental features: not knowing is not a negative paradigm of the semantical horizon, on the contrary, this is the perspective of the clear metaphysical relations between God and human.

An intellectual, close to the rhythm of cosmic antique worldview, and Platonic idealism, re-creating of the Evangel is noticed in the creation of Cieškaitė. A significantly intellectualised meditative cultural context, allusions to the antique bonds the poetess to the variations of Platelis reflective verse. On the other hand, she is far from the everyday problems, concret world of things. The images of the biblical horizon highlights the oneness of Cieškaitė in the context of generation. Those images sign the idealistic Platonic conception of the world trying to escape from the chaos. The semantics of the hell and fire, the theme of death on the cross represents the typology of goodness – evil fight. This is the converse to the tension between God and Devil, arising in the poetry of Kajokas. A preachy, seeking for clarity, imperative voice highlights the fight between good and evil in the poetry of Cieškaitė. A declarative assertion to live in the presence of God becomes the central dominant in her creation.

The discourse of the scripture arises as one of the possible fields of interpretation that allows to highlight a common view of the 6th decade poets' creation, to recognize their sociocultural perception, the signs of the historical time.

VII. Šaltiniai

1. *Biblija arba Šventasis Raštas. Ekumeninis leidimas.* – Vilnius: Lietuvos Biblijos draugija, 1999.
2. Cieškaitė G. *Antgamtėje klajojanti šviesa.* – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002.
3. Cieškaitė G. *Tarp laiko ir amžinybės.* – Vilnius: Vaga, 1997.
4. Gailius A. „Paskutinioji psalmė“ // *Naujasis židinys – Aidai.* – 2000, nr. 11 / 12, p. 513 – 514.
5. Gailius A. „Pirmoji psalmė“ // *Naujasis židinys – Aidai.* – 2002, nr. 5, p. 252.
6. Gailius A. *Šičia.* – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1997.
7. Kajokas D. *Meditacijos. Rinktinė.* – Vilnius: Vaga, 1997.
8. Kajokas D. *mirti reikia rudenį.* – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2000.
9. Patackas G. *Jazmino žiedas vakarą prakalbina.* – Vilnius: Vaga, 1997.
10. Platelis k. *Atoslūgio juosta.* – Vilnius: Vaga, 2000.
11. Platelis k. *Prakalbos upei.* Rinktinė. – Vilnius: Vaga, 1995.

VIII. Teorinė ir kritinė literatūra

1. Alekna D. Keturios Šventojo Rašto prasmės // *Naujasis židinys – Aidai*. – 1994, p. 22 – 37.
2. Ališanka E. *Dioniso sugrįžimas*. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2001.
3. Ališauskas A. Čia nebus mirties // *Šiaurės Atėnai*. – 2000 rugpj. 19, p. 6.
4. Andrew Dudley A. The structuralist study of narrative: its history, use, and limits // *The horizon of literature / edited, with an introduction, by Paul Hernadi*. – USA: the University of Nebraska, 1982, p. 118 – 119.
5. Baliukonytė O. Pamiršęs sutemt // *Metai*. – 1997, nr. 10, p. 96 – 101.
6. Buber M. *Dialogo principas I. AŠ ir TU*. – Vilnius: Katalikų pasaulis, 1998.
7. Buber M. *Dialogo principas II. Dialogas. Klausimas pavieniui. Tarpžmogiškumo pradai*. – Vilnius: Katalikų pasaulis, 2001.
8. Čiočytė D. *Biblija lietuvių literatūroje. Santykio variantai: imitacija, transformacija, deformacija*. – Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999.
9. Daujotytė V. „... tiesiog su meile užrašyti...“ // *Dienovidis*. – 2001, nr.2, p. 10 – 13.
10. Daujotytė V. „Prabyla pergamentų kriauklės...“ // *Pergalė*. – 1986, nr. 12, p. 170 – 173.
11. Daujotytė V. *Esė apie poeziją ir esimą*. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2001.
12. Daujotytė V. *Literatūros filosofija*. – Vilnius: Vilniaus Dailės akademijos leidykla, 2001.
13. Gadameris H. – G. *Istorija. Menas. Kalba*. – Vilnius: Baltos lankos, 1999, p. 154 – 170.
14. Gintalas D. Idėjos naudai, poezijos nenaudai // *Literatūra ir menas*. – 2000, rugs. 6, p. 6.
15. Heideggeris M. „Helderlinas ir poezijos esmė“ // *Veidai: 88. Jaunujų kūrybos almanachas*. – Vilnius: Vaga, 1989, p. 252 – 266.
16. *Ikonografijos žodynas*. – Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 1997.
17. Jonaitis M. Heraklito upės gaiva // *Metai*. – 1996 nr. 2, p. 104 – 108.
18. Kajokas D. Kosmoso ir chaosmoso priešprieša. Su poetu Kornelijumi Plateliu kalbasi Donaldas Kajokas // *Nemunas*. – 1991, nr. 5, p. 23 – 24.
19. Katkus D. Apie Kornelijaus Platelio poeziją // *Kultūros barai*. – 2003, nr. 5, p. 30.
20. Kubilius V. *XX amžiaus lietuvių lyrika*. – Vilnius: Vaga, 1982.
21. Kukulius V. *Eilėraščių namai*. – Vilnius: Vaga, 1992.

22. Kvietkauskas M. Mito pabaiga: lygiosios // *Metai*. – 2001 nr. 3, p. 140 – 143.
23. Martinkus V. Kitas, tolerancija ir skirtumų Dievas // *Šiaurės Atėnai*. – 2004 vas. 28, p. 4.
24. Mickūnas A. Hermeneutinė kontroversija // *Metmenys*. – 1990, nr. 39.
25. Mickūnas A. Postmodernizmas ir teologija // *Literatūra ir menas*. – 1992 spal. 10, p. 14 – 15.
26. *Mitai lietuvių kultūroje. Straipsnių rinkinys*. – Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2002.
27. Mitaitė D. Antanas Gailius Šičia // *Naujasis židinys – Aidai*. – 1998, nr. 5 – 6, p. 357.
28. Mitaitė D. Aštuntojo dešimtmečio debiutantai // *XX amžiaus lietuvių literatūra*. – Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1994, p. 398 – 413.
29. Mitaitė D. Kelionė labirintu // *Pergalė*. – 1989, nr. 12, p. 173 – 175.
30. Nastopka K. *Išsprūstanti prasmė*. – Vilnius: Vaga, 1991, p. 226 – 229.
31. Pakalniškis R. Pažinimo ir meilės lyrika // *Literatūra ir menas*. – 1980 geg. 24, p. 4.
32. Parulskis S. Įskilusi vaza // *Šiaurės Atėnai*. – 2000 lapkr. 4, p. 9.
33. Parulskis S. Menas giliai atsiminti // *Šiaurės Atėnai*. – 1995 gruod. 2, p. 10.
34. Peluritytė A. „...Tik šitaip čežant šilkui prisiliesti...“ // *Literatūra ir menas*. – 2000 lapkr. 24, p. 6.
35. Peluritytė A. „Širdies gimtąja tyla – išmaštyti pasaulį“ // *Literatūra ir menas*. – 1993 vas. 13, p. 3, 16.
36. Peschke H. – K. *Krikščioniškoji etika*. – Vilnius: Katalikų pasaulis, 1997.
37. Platelis K. Erdvė, o ne laikas // *Knygnešys*. – 1990, nr. 8, p. 17.
38. Poniškaitis A. Įvykis, tekstas ir šiandieną Biblijos aiškinime // *Lietuvių katalikų mokslo akademijos XIX suvažiavime skaitytas pranešimas (2003)*.
39. Popiežius Jonas Paulius II. *Enciklika „Veritatis Splendor“*. *Visiems katalikų bažnyčios vyskupams kai kuriais pagrindiniais bažnyčios moralinio mokymo klausimais*. – Vilnius: Aidai, 1994.
40. Prickett S. Literature and the Bible // *Encyclopedia of Literature and Criticism*. – London: Routledge, 1991.
41. Ranonytė – Buitkuvienė I. Donaldas Kajokas: siekiu giluminio susikalbėjimo // *Šeima*. – 2000, nr. 9, p. 8 – 11.
42. Ratzinger J. *Krikščionybės įvadas*. – Vilnius: Katalikų pasaulis, 1991.
43. Ricoeur P. *Egzistencija ir hermeneutika*. – V: Baltos lankos, 2001, p. 111 – 132.
44. Ricoeur P. *Egzistencija ir hermeneutika. Interpretacijų konfliktas*. – Vilnius: Baltos

- lankos, 2001.
45. Ricoeur P. *Interpretacijos teorija. Diskursas ir reikšmės perteklius*. – Vilnius: Baltos lankos, 2000.
  46. Ricoeur P. Mitas. Filosofinė interpretacija // *Mitologija šiandien. Antologija*. – Vilnius: Baltos lankos, 1996, p. 216 – 242.
  47. Riebždaitė A. Tikėjimo kranto link // *Šiaurės Atėnai*. – 2004 kov. 13, p. 9.
  48. Rilke R. M. *Poezija. Die Gedichte*. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1996.
  49. Riškutė J. „Purpurinėj minčių karuselėj...“ // *Pergalė*. – 1980, nr. 8, p. 157 – 159.
  50. Sasnauskas J. *Dar kartą – Žmogaus Sūnus*. – Vilnius: Vyturys, 1999.
  51. Slavinskaitė I. „Byloti šičia (A. Gailiaus poezija)“ // Slavinskaitė I. XX a. *Antrosios pusės lietuvių poezija*. – Kaunas: Aesti, 1998, p. 106 – 111.
  52. Sodeika T. „Martinus Buberis ir žydiškojo „graikiško mąstymo“ alternatyva“ // Buberis M. Dialogo principas I. Aš ir Tu. – Vilnius: Katalikų pasaulis, 1998, p. 7 – 66.
  53. Sventickas V. „Šičia“ // *Metai*. – 1998, nr. 5, p. 144 – 146.
  54. Sventickas V. *Keturi portretai*. – Vilnius: Vaga, 1991
  55. Sventickas V. Taigi, jokio atoslūgio // *Literatūra ir menas*. – 2001 saus. 26, p. 3.
  56. Sverdiolas A. *Aiškinimo ratas. Hermeneutinės filosofijos studijos – 2*. – Vilnius: Strofa, 2003.
  57. Sverdiolas A. *Būti ir klausti. Hermeneutinės filosofijos studijos – 1*. – Vilnius: Strofa, 2002.
  58. Sverdiolas A. *Steigtis ir sauga. Kultūros filosofijos etiudai*. – Vilnius: Baltos lankos, 1996.
  59. Šliogeris A. Nihilizmas kūryboje // *Metai*. – 2004, nr. 10, p. 101 – 112.
  60. *Tikėti ir rašyti: 21 šiuolaikinis lietuvių rašytojas apie tikėjimą, kūrybą ir save*. – Vilnius: Aidai, 2002.
  61. Tillich P. „Apie gelmę“ // *Naujasis židinys – Aidai*. – 1992, nr. 4, p. 31 – 35.
  62. Tūtlytė. „Gėlių vaikai“ ir „blogio gėlės“ // *Naujausioji lietuvių literatūra /1998 – 2002/*. – Vilnius: Alma litera, 2003, p. 93 – 102
  63. Tūtlytė R. Keli kartos profiliai // *Poezijos pavasaris '2001*. – Vilnius: Vaga, 2001.
  64. Tūtlytė R. Nuo maištingos bohemos iki tylių meditacijų // *Naujausioji lietuvių literatūra /1998 – 2002/*. – Vilnius: Alma litera, 2003, p. 103 – 128.
  65. Vaičiūnaitė J. Aureolių šviesoj // *Metai*. – 1997, nr. 10, p. 143 – 145.
  66. Worglimler H. *Naujasis teologijos žodynas*. – Vilnius: Katalikų interneto leidykla,

2003.

67. Žukauskaitė A. „Pamatinės“ postmoderno „kategorijos“ // *Naujasis židinys – Aidai*. – 1997, nr. 3/4, p. 120 – 126.
68. Žukauskaitė A. Subjekto krizė ir jo pakartotinis pagrindimas // *Naujasis židinys – Aidai*. – 1994, nr. 8/9, p. 41 – 46.
69. Бердяев Н. *Смысл истории*. – Москва, 1990, с. 34 – 65